El-Kanun Fi't-tıb Özeti (Birinci Bölüm)

01 Aralık 2017

"...Bize göre, ortaya çıkan büyük sorunların çoğu, bilgi sorunlarıdır. Yani, yeterince veri ve onları analiz edebilecek yetenekler bir araya geldiğinde, günümüzde insanlığın karşılaştığı tüm zorluklar çözülecektir." Google Nasıl Yönetiliyor kitabından.

Kanun:

El Kanun fi't-tıb eseri Türkçe'ye iki kez çevrildi. İlk olarak Osmanlı devrinde 18. yüzyılda Tokatlı Mustafa Efendi tarafından, son olarak günümüz Türkçesi'yle Prof. Dr. Esin Kahya tarafından Türkçe'ye kazandırıldı. Ancak kitabı Türkçe çevirisinden değil, Farsça çevirisinden aktarıyoruz. Kitap İran'ın TRT'si diyebileceğimiz İRİB'e bağlı Süruş Yayıncılık tarafından çıkarılmış. Toplamda sekiz cilt, yaklaşık olarak 3 bin 800 sayfa. Birinci ciltten ilk 350 sayfasının özeti:

"Allah'a sadece ilim aracılığıyla itaat ve ibadet edebileceğini bilmiyor musun? Dünya ve ahiret hayrı ilimledir ve dünya ve ahiret şerri de cehaletledir."

Aristo, Farabi, Harezmi gibi bilginlerin de ilme dair görüşlerini tafsilatlı şekilde aktarıyor ve İslam alimlerinin keşiflerinden, eski hastanelere ve tahsil mekanı camiilere kadar uzun uzadıya ele almış kendisi ama konu uzar diye burada noktalıyoruz.

Kanun'a başlamadan önce unutmamak gerekir ki İbn Sina 11. yüzyılda yaşamış filozof ve hekim biri. Tıbba, insan vücuduna ve insanın doğayla etkileşimine kadar getirdiği verilerde ve yorumlamalarda bir felsefe havası seziyorsunuz.

Kanun fi't-tıb şaheserine başlıyoruz:

*İnsanın bedensel vaziyeti üç şekildedir: Sağlıklı oluşu, hasta oluşu ve ne sağlıklı ne de hasta olduğu hal.
*Biliyoruz ki tüm ilimlerin kökeni ilk hikmete dayanır ve ilk hikmeti ise 'tabiat ötesi (mavera-i tabiat) ilim' olarak adlandırmışlardır.

Rükünler (Erkan) = Unsurlar = Nedir?

İnsan bedeninin ve diğer canlıların ilk cüzlerini oluşturan basit yapıda cisimler. Unsurlar asla farklı farklı şekillere ayrışmaz. Unsurlar, karışımlardan bir kısımdır ve unsurların bir araya gelmesiyle de çeşitli canlılar meydana gelmektedir. Unsur dört tanedir ve ikisi hafif diğer ikisi ağırdır.
Hafif olanlar; ateş ve hava
Ağır olanlar; su ve toprak

*Su ve toprak daha ağırdır, böylelikle organların oluşumuna yardımcı olur. Ateş ve hava daha hafif olması sebebiyle de organların hareketlenmesine yardımcı olur. **Gerçi ilk hareket Allah'ın talimatıyla gelen; candır.**

Mizaç Nedir?

İki zıt mikro maddenin reaksiyonundan meydana gelen bir tür kondisyondur. Bu tepkimede, bir ya da birkaç maddenin bir kısmıyla, çeşitli maddelerin bir kısmının karışması sonucu birbirine etkilemektedir ve bu karışımdan benzer kondisyon doğmaktadır, bu duruma mizaç denir.

Unsurların kuvayi evveliyesi (ilk güç) şöyledir:
1. Sıcaklık
2. Soğukluk
3. Islaklık
4. Kuruluk

*Kadınların mizacı erkeklere göre daha soğuktur ve bundan ötürü de yaratılışta erkeklere oranla daha zayıftır.

Hılt = Salgı = Humour Nedir?

Nem içeren madde. Yemek önce hılta ya da salgıya dönüşmektetir.

Dört Salgı: Balgam, Safra, Sevda, Kan

Dört salgıya göre tedaviler gerçekleşiyor. Bir örnek getirelim:

*Eğer sevda artar da karaciğer ve mideye yerleşirse, kan oluşumu ve iyi salgılar azalır ve bunun sonucunda kan azalır.

Organların da kendine göre mizaçları, kuvayi evveliyesi var. Mesela beynin soğuk kalbin kuru olması gibi.

*Düşlemeler salgıları tetikler. Öyle ki kırmızı renge bakmakla kan hareketlenir ve bunun için burun kanaması olan birisine kırmızı eşyaya bakmasına izin verilmez.

Organların şekillenişinde, organlar basit ve birleşik olmak üzere iki ana başlıkta incelenmiş.

Basit Organ: Organın tüm kısımları birbiriyle benzer ve ortaktır. Kas ve kemik gibi.
Birleşik Organ: Bir organın kısımlarını oluşturan her kısım bir diğeriyle benzer özellikler taşımaz. El ve yüz gibi. Yüzün bir kısmı yüz değildir, elin bir kısmı da el değildir.

*Sinir; organın his ve hareketini tamamlayıcıdır.

Organları dörde sınıflandırıyor ve sadece temel organlar sınıfına değiniyoruz.

Temel organlar şunlar; kalp, beyin ve karaciğer.

Eklem çeşitlerine de değiniliyor, mesela sabit eklemde sternum örnek veriliyor. Aslında bir nevi Gray metodu da denilebilir. Bundan sonra genel itibariyle kaslara değiniliyor. Kasın bağlanması, ne tür harekete sebep olduğu gibi. Baş süturlarının tümü belirtilmiş. Diş adlarıyla ve sayılarıyla belirtilmiş. Omur yani vertebra da belirtilmiş, boyun omurlarının yedi tane olduğu ve ilk iki omurun yani atlas ve axisin de diğer beş omurdan daha farklı olduğu da kayıtlı.

Tüm iskelet sistemini ayrı ayrı incelemiş. Mesela; bilek birkaç kemikten meydana gelmiştir diyor. Neden, çünkü bilekte tahrip oluşması durumunda diğer kemiklere de sıçramaması için. Bilek kemiklerini yedi olarak saymış, diğer kemiğin ona eklendiğini söylemiş İbni Sina ve bu kemiklerin arka arkaya iki sıradan oluştuğunu da belirtmiş.

Demek ki o devir hekimleri iskelete dair temel bilgilere sahipler.

Kas sisteminin tümüne değinildi. Yüz kaslarından; göz, burun ve ağız etrafındaki kaslardan ve çene kaslarından bahsedildi.

İskeleti bitirdikten sonra kaslara geçiyor ve kasları bitirdikten sonra sinire ve sonra da arter ve venlere.

Sonra hastalıklara geçiyor. Hastalıkları da basit ve birleşik olmak üzere iki başlıkta topluyor. En basitinden, hastalığın türlerine değiniyor, cilt rahatsızlıklarına değiniyor, ciltte oluşan yaraların türlerini tek tek ele alıyor, onları birbirinden ayıran özelliklere değiniyor. Mesela, şişkinliklerin sebepleri nelerdir; mizaçta gelişen bozunmalar olabilir veya başka başka sebepler. Hastalıkların bazılarının genetik bazılarının ırklara has olduğu da belirtiliyor.

Mevsimlerin de kendine göre mizaçları var, mesela yaz mevsimi kuru ve sıcaktır.

*Kirli hava, soluğu zorlaştırıp salgıları artırır.

*Kirli havanın iki alameti; küçük yıldızlar zoraki gözükür ve parlak yıldızların parlaklığı düşüktür.

*Kuzey rüzgarı bedeni güçlendirir ve sindirimi kolaylaştırır.

Ve mevsimlerin durumlarına göre gelişebilecek hastalıklara da değiniyor İbn Sina. Bölgelerin hava koşullarına, mevsim şartlarına göre de insanlar üzerinde etkisi var. Kuzeylilerle Güneylilerin huyları ve yapıları fark eder.

Genel olarak İbn Sina, bir külli - genel bakıyor ve felsefesiyle yaklaşıyor. İsnat ettiği kaynaksa dört unsur, kuruluk, soğukluk gibi.

Şöyle bir şey var yaklaşımları yaratılışa dayalı böyle olunca da kesin yargılar elde edebiliyorlar ancak mikroskobik çalışmalara erişim sağlanamadığı için şimdiki teknolojiyle kıyas dahi edilmez.

El-Kanun Fi't-tıb Özeti (İkinci Bölüm)

01 Aralık 2017

Başlık; idrar ve dışkı. İbni Sina idrar ve dışkı başlığını 13 alt başlıkta ele almış. Neden böyle bir konuya değinmiş kendisi? Çünkü idrar muayenesi yoluyla hastalıkların teşhisi için.
Hastalığın teşhisinde idrarın ne tür özellikte olması gerekli, birkaç husus şöyle:

*İdrar, sabahın ilk idrarı olmalı, böyle bir idrar akşam boyunca oluşup uzun müddet idrar torbası / mesanede kalmıştır.

Hasta, akşamdan idrarın rengini, miktarını, kıvamını etkileyici gıdalardan uzak durmalı. Mesela, safran ya da nar gibi idrarı sarı ya da kızıla dönüştürücü gıdalar tüketmemeli.
İdrar sahibinin cildi herhangi boya maddesiyle boyanmamış olmalı. Mesela kına gibi boya maddesiyle boyalı olmamalı. Oruçlu olmamalı vesaire.

Kontrol edilecek idrar altı saatten fazla bekletilmemeli. Çünkü elde edilecek sonucun doğruluk payı zayıf olacaktır. Ama İbni Sina'nın görüşüne göre, idrarın bir saatten bile fazla bekletimemesi gerekir.

*Tüm idrar cam şişeye konulmalı. Cam şişe güneş ışığından korunmalıdır.

İdrarda müşahede edilen alametleri yedi adet olarak saymış İbni Sina; renk, koku, kıvam vs.

İdrarın renkleri; sarı ve tonları (altı adet), kızıl, yeşil, siyah.
Ve renklere göre de hastalıkların teşhisini ediyor, mesela eğer idrar kırmızıdan safrana dönük bir renkte olursa genellikle safra kesesi hastalığına işaret demektir.

*Eğer kadın idrarında mavi renk apaçık belli olursa, hamileliğin başlangıcına delildir. Eğer kızıla çalarsa öyle ki sallamanın etkisiyle idrar koyulaşırsa, hamileliğin sonu olduğunun belirtisidir. Yeni doğum yapmış kadının idrarı genellikle siyah tondadır.

Dışkı /Medfu /Boraz

*Dışkının durumundan sonuç elde etmek için bu hususu dikkate almalıyız. Dışkının miktarı, şahsın yemeğiyle aynı oranda mı yoksa yemeğinden az ya da çok mu, burası önemli. Eğer yemeğinden çok olursa demek ki hılt yani salgıları çoktur manasına geliyor.

İdrar ve dışkı bahsini burada sonlandırıyorum, genel bir bakış açısı zihinlerde oluşmuştur sanırsam.

İbni Sina sağlık ve hastalık başlığında tıp bilimini iki bölümde inceliyor; teorik ve pratik.

Pratik olanıysa iki kısımdan oluşuyor; hıfzüssıhha yani sağlıklı bedeni hastalıktan koruma, diğeriyse hastalığa yakalanan bireyi sağlıklı haline geri döndürme.

Bebek bakımını da ele almış İbni Sina. Emziren anne iyi ahlaklı olmalı. Olumsuz etkiler karşısında öfke, kızgınlık, hüzün gibi tepkiler vermekten kaçınmalı. Çünkü bu tür durumların mizaç üzerinde etkisi vardır ve doğal olarak da süt içen bebeğe de yansıyor. İbni Sina bir kaç talimattan sonra çocuk hastalıklarına ve tedavisine değiniyor. Mesela çok ağlamanın etkisiyle eğer bebeğin göbeğinde şişkinlik gözlenirse ya da herhangi sebeple fıtık oluşursa şunu şunu yapın diye talimat veriyor kendisi. Durmadan ağlayan bebekler için de reçetesi hazır İbni Sina'nın.

*Çocuk altı yaşına eriştiğinde onu öğretmene yollayın.

Şimdi de spor zamanı. Spor konusunda epey bir durdu İbni Sina. İlk önce spor nedir? Spor, iradeye bağlı harekettir.

Spor, istemli ve istemdışı olmak üzere iki türdür. İstemdışı yani günlük hayatta yaptığımız eylemler. İstemli olansa yani iradesel, iradeyle gerçekleştirilmiş özel spor. İbni Sina 30 çeşit spor sayıyor,

bunlardan bir kaçı şöyle; halat çekme, güreş, bilek güreşi, koşu yarışı, sopayla topa vurma, at biniciliği, ağırlık kaldırma vbg.

Her organın da kendine ait sporu var. Mesela gözün sporu, küçük cisimlere bakmak ve bazen de küçük cisimden büyük cisme bakarak yavaş yavaş geçiş.

Mevsimlere ait spor vakitleri de fark ediyor. Kış ayında sporun ikindiden sonra akşam vakti olması daha iyi.

*Eğer kilolu olan birisi, zayıflamak isterse, boş karınla hamam / banyoya gitmeli ve uzun müddet orada kalmalıdır.

Günlük Beslenme

Sağlıklı beslenmek isteyen birisi sebze ve meyve gibi yiyecekleri ana yemeği karar kılmamalı.
En iyi yiyecekler; et (özellikle keçi yavrusu ve kuzu eti), buğday, hoş kokulu içecekler...

Yemeğe benzer meyveler; incir, üzüm ve hurma.

*Ekşi yiyecekleri yemede aşırıya kaçma insanı çabuk yaşlandırır.

*Eski sporcular, çeşit çeşit yemeği birlikte yemekten uzak dururlardı. Öğle yemeğinde sadece et yerlerdi, akşam yemekleri ekmekten ibaretti.

*Aç karınla uyumak kötüdür ve gücü yok eder.
*Sırt üstü uyumak çok kötüdür. Kabus, kriz gibi durumlara sebebiyet verir.

Spor sonrası yorgunlukları üçe ayırmış, Türkçe karşılığını bulmak çok zor, ne desem saçmalamış olurum, neyse en uygununu demek gerekirse; yara-sal, kasılmaya bağlı, şişkinliğe bağlı (دمل یا ورمی)

Saymış olduğum üç yorgunluğun belli belirtileri var. Mesela yara-sal yorgunlukta hani yaraya dokunursun da bir acı hissedersin, öyle bir ağrı durumu işte.

Yaşlılar Hakkında

Yaşlılar sıcak ve rutubet içeren gıdalara daha çok gereksinim duyarlar. Uykuları gençlere göre daha çok olmalı vbg.

Yaşlıların sporları nasıl olmalıdır, masajları, yemeleri içmeleri gibi hususlar da tek tek incelenmiş ancak ben burada iktifa ediyorum.

Sonra mevsimlerin özelliklerini ele alıyor İbni Sina. Mesela, yaz ayında yiyecek ve içecek daha az tüketilmeli ve spor da aza indirilmeli. Evde ya da gölgede olmak yerinde bir davranış diye de ekliyor. Elbette o zamanın şartlarıyla günümüz şartları fark ediyor.

Hastalıkların Önlemi

*Eğer birisinde sürekli kalp çarpıntısı varsa, çaresini bulmalı ki küttedek ölüvermesin.

Çeviride çarpıtılmışlık yoktur. Ne halin varsa gör demiyor, kendisinin ilaç tedavisi yerinde mahfuz zaten, yani hafife alma demeye getiriyor.

*Eğer iştahında artış olursa ya da azalma olursa bil ki bu durum bir hastalığın habercisidir.

Tedavi / Mualece: Tedavi yöntemini üçe ayırmış:
-Sağlık ve Beslenme
-İlaç Kullanımı
-Masaj

*Bir kişi meyve ya da sebze fazla tüketiyorsa, gıda hacmi fazladır ancak besleyicilik yönü azdır.

Yemeği keyfiyet ve kemiyet açısından incelemiş. Mesela, bir yiyeceğin ne kadar az tüketsen dahi besleyicilik yönü fazla olur ya da ne kadar çok tüketsen dahi besleyicilik yönü azdır. Mesela hastanın yemeğe eğilimi artmıştır. Bu hastanın midesini yemekle doldurursun ama kalorisi az olan yiyecekle. Besleyicilikten kastı da bu olmalı muhtemelen. Bunu diyetisyenler uyguluyordur muhtemelen.

Hacamat, sülük gibi tedavilere de küllice değiniyor.

Birinci cilt burada sonlandı. Anlayacağınız üzere birinci ciltte temel ve genel konulara değinildi. Şimdi ikinci cilde kapı aralayalım. İkinci cilt katkı maddesi olmayan sade yapıda doğal ilaçları ele alıyor ki **Adviye-i Müfrede** olarak bahsetmiş İbni Sina. Yani kısaca bitkisel farmakolojiye giriş yapıyoruz. İlaçların mizaçlarını tafsilatlı şekilde incelemiş. Dış faktörlerin ilaç üzerinde etkisini ele almış. Mesela bazı ilaçları haddinden fazla öğütürsen ya da havanda döversen özelliğini yitirebilir bazısı da aksine daha da kuvvet kazanır. İki farklı mizaçta ilacı yan yana koyarsan birbirlerini etkileyebilir, bunun gibi etkenler anlayacağınız. İlaçlar nasıl toplanmalı ve saklanmalıdır? Bu da önemli tabii. İlaç dediğimizse bitkiler oluyor.

Sonra İbni Sina ebced harflerine göre ilaçların adlarını ve özelliklerini birer birer ele alıyor. Elif harfiyle başlamış. Mesela anason, İranlılar enison diyor-muş. Öncelikle bu anasonun mizacı nedir; sıcak ve kuru. Sonra solunumdan tutun sindirim organlarına kadar, kozmetiğinden tutun baş bölgesi faydalarına kadar hepsini ayrı ayrı ele alıyor. Absinte - Afsentin - Pelin otu göz altı morluklarına iyi geliyormuş. Bazı bitkiler tenya gidericiyken bazısı eklem ağrılarını gideriyor. Toplamda Elif harfiyle başlayan 77 adet bitkiyi inceliyor İbni Sina. Sonra be harfinden devam ediyor ve derken cim ve tamam.

El-Kanun Fi't-tıb Özeti (Üçüncü Bölüm)

01 Aralık 2017

İbni Sina ikinci ciltte bitkileri ve bazı hayvanların insan sağlığına getirilerini; güzellik, şişkinlikler, yaralar, eklemler, baş bölgesi, göz hastalıkları, solunum bozukluklukları ve göğüs hastalıkları, boşaltım organları, ateşlenmeler, çeşitli zehirler başlıkları altında her bitkiyi inceledi. Biraz da bundan dolayı ikinci cilt biraz ağır ve yorucu geldi. Yani her bitkiyi saydığım on küsur başlıkla ele aldı, bazı bitkiler üç beş sayfa sürerken bazılarını da açıklarken üç satırla yetindi. Toplam kaç bitki içerdiği belirtilmemiş. Sadece Elif harfinin 77 bitkiden oluştuğunu varsaysak, tabii bazı harfler de altı ya da yedi bitki içerebiliyor, üç yüz dört yüz tane muhtemelen vardır.

Cim harfinden devam ediyorum:

Cevz ya Cevizle başlamış İbni Sina. Cevizin mizacı sıcak ve kuru. Pek ilgi çelen bir özelliğini okumadım. Cevz-i hindi, yani Hindistan cevizi de sıcak ve kuru. Hindistan cevizinde İbni Sina şöyle diyor:

*Hindistan cevizi yedikten bir saat sonra yemek yiyin. Hindistan cevizi yağı eğer eski olursa kurt ve tenyayı öldürür ve dışarı atar.

*Horoz çorbası bronşitin ilacıdır.

*Çınar kabuğu sirkeyle pişirilirse diş ağrısını dindirir.

Bazı bitkilerin Türkçe karşılıklarını bulamadığımdan, faydalarını bahsetmekte gerek görmüyorum.

Mesela diş ağrısı için çok fazla bitkiden örnek verildi, sadece çınar kabuğu ve sirke değil. Bu sadece bir numune olsun diye ekledim, bronşit de öyle.

*İnsan kanı, domuz kanıyla tamamen benzerdir. Öyle ki domuz etiyle insan etinin hiçbir farkı yoktur.

Bir kasabın insanlara domuz eti diye insan eti sattığını da anlatıyor İbni Sina, kasabın psikolojisi nasıl bir psikolojiyse.

*İnsan kanı hakkında deneyler yapmak isteyen kimse, domuz kanı üzerinde deney yapsın.

*Tavşan kanı sıcaktır, yüzdeki siyah noktalara faydalıdır. Kurbağa kanı, saçın gelişimini engeller. Çöl kaplumbağasının kanı şurup haline getirilirse, sara hastalığının ilacıdır. Baykuş kanı, bronşit hastalığına birebir.

Daha neler diyerek burada noktalıyorum, tabii kim yapar bunları.

*Gül yağı, beyni güçlendirir ve zekayı artırır, mizacı mutedile yakındır.

Dürrac ya da Çil kuşunun eti de beyni güçlendirip zekayı artıyormuş.

*Zencefil, hafızayı arttırır.

*Safran, kalbi güçlendirir ve iştah kesicidir.

Dışkıyı da getirmiş İbni Sina. Zibil ya da medfu ya da bizim bildiğimiz dışkının da faydaları varmış.Mesela koyun dışkısı sirkeyle beraber siğillere iyi geliyormuş. İbni Sina'nın dediğine göre; fil dışkısının hamileliği önleyici etkisi olduğunu duydum, diyor kendileri.

Zibilden sonra zeytine geçmiş İbni Sina. En kaliteli zeytin yağının olgunlaşmamış zeytin yağı olduğunu vurguluyor. Yabani zeytin yağının saçın beyazlamasını engellediğini de belirtmiş. Bu arada olgunlaşmamış zeytin yağının mizacı; soğuk ve kuru.

*Yabani zeytin yağıyla gargara yapmak, diş eti kanamalarını önleyip, sallantılı dişleri sağlamlaştırır.

*Zeytin yaprağının usaresi, göz çıkıklığının ilacıdır.

*Karın bölgesi, arpa unu ve zeytin merhemiyle sarılırsa, kronik ishalin ilacıdır.

Kınadan bahsederken ilk önce kınanın tanıtımı yapılıyor. Kına bodur bir ağaç, yaprakları zeytin yaprağına benziyor gibi.

*Kına yağı, yorgunluğu gidericidir ve kemik kırılmalarında olumlu sonuçlar verir.

Şahtere bitkisini ister ye istersen sür, saç dökülmesinden alıkoyar. Ve yakılması durumunda, dumanı böcekleri kovucudur.

*Harmel ya da üzerlik tohumunun solüsyonu eklem yerine sürülürse eklem ağrısını giderir.

Ebucehil karpuzu, cüzzam ve varislere iyiymiş.

Hadid ya da demir, İbni Sina demirin üç tip olduğunu söylüyor; şapurgan, birmahen ve fulat. fulat türünü halkın ürettiğini de belirtiyor. Fulat yani çelik.

Ve hayye parantez içinde mar yani yılan. Yılanın birkaç faydasına değineyim.

İbni Sina Kanun kitabını Arapça yazdığından doğal olarak bitki ve hayvan ya da maden isimlerini de arapça nakletmiş. Mütercimse parantez içinde farsçasını da eklemiş.

Neyse, yılan...

En iyi yılan eti, dişi yılana ait, en iyi yılan derisi ise erkek yılana aittir.

Cüzzamın en iyi ilacıymış.

*Külliye-i Etibba (tüm tabipler), yılan yağının (piye) gözde suyun oluşmasını önleyici olduğuna dair görüş birliğindedirler ancak hiç kimsenin bunu uygulamaya cesareti yoktur.

Gözde su oluşumu nedir, pek bir fikrim yok.

*Adam otu uyku getiricidir. Koklandığı durumunda uyku getirir.

Burada ilginç bir bilgiden bahsetmiş İbni Sina. Adam otunun sersemleştirici özelliğinden ötürü, mesela ameliyat yapılacak yani hehangi bir organı dağlama ya da kesme biçme durumunda eğer hastaya adam otundan verilirse derin bir uykuya geçiyormuş. Ve ameliyat esnasında hiçbir ağrı hissetmiyormuş. Üç dört saat kadar uyanmıyor. Ama adam otu çocuklara iyi değil. Eğer herhangi bir çocuk, adam otu yerse, ishal ve istifrağa duçar oluyor ve sonunda da ölebiliyor.

Beşparmak akçaağaç diye bir bitki var. İbni Sina dört sayfa kadar bahsetti bu bitkiden. Ama çoğunluğu bitkinin zahiri özelliklerini kapsıyor. Demek ki bu bitkinin tüm bitkiler arasında farklı bir yeri var. Zehir özelliği var. Mesela, eğer şırası havuza dökülürse, havuzdaki tüm balıklar su yüzüne çıkıyor ve ölüyorlar. Şırasının tüy dökücü özelliği de var. Sonra kafura geçiyor. Kafur çabuk yaşlanmaya sebep oluyor, saçı beyazlaştırıyor ve uykusuzluğa sebep oluyor.

Şimdiye kadar, yüz sayfanın özetiydi, biraz daha kısaltmak için atlaya atlaya gideceğim.

Lam harfindeyiz. Ladinle başlamış İbni Sina. Ladin ya da Lazin diye belirtilmiş. Bizim dilimizde Latin çiçeği ya da Nasturtium olarak da anılıyor. Neden lazin denildiğine dair bir hikayesi var ama hiç girmiyorum.

*En iyi kuş eti sırasıyla şöyle; bayağı sülün, tavuk, keklik, bayağı kum kekliği ve çil kuşu.

*Nihas ya da bakırın çeşitleri bulunmakta. Kıbrıs bakırı, sarıya dönük kızıl renkte olup diğer türler arasında en iyi olanıdır. Saçı siyahlaştırır.

Senderus'un Türkçe'si nedir diye internetten bakarken ilginç şeylerle karşılaştım. Murad tılsımında kullanılıyormuş. Medyum tarifi anlatmış altta da yorumlar yazılmış, ellerine sağlık çok güzel paylaşımlar diye! Tılsım olayı, gizli güçler falan zaten ilgiçelen bir konu ama bence bu sadece Allah'la arasında manevi kopukluk yaşayanlar için ilgiçekici olabilir. Adamın Allah'ı varsa her şeyi vardır zaten. İnsanın asli değeri böyle elde edilmez, itaattle mümkündür, onu da Allah belirlemiştir zaten. Sonra bununla alakalı bir şey daha anlatacağım, ondan kısaca değindim. Neyse yazılışıyla aynıymış, Sandoroz da deniliyormuş. Neden böyle bir bitkiyi anlatma gereği duydum, çünkü malum bayanların kilo sıkıntısı var. Çare olabilir diye. Diyor ki İbni Sina:

*Kim zayıflamak istiyorsa, her gün 3-4 dirhem sandorosu su ve iskencebin içerisinde eritsinler ve yesinler, çok etkilidir.

İskencebin İran'da hazır satılıyor. Kendiniz de hazırlayabilirsiniz.

*Sandorosun, diş etini sağlamlaştırmada ve diş ağrısını dindirmede eşi benzeri yoktur.

*Servi ağacının meyve, dal ve yaprakları ateşe atılırsa sivrisinekleri kovar.

*Sedef otu, soğan ve sarımsak kokusunu giderir. Kulak kurdunu öldürür ya da diri diri kulaktan dışarı atar.

O devirde demek ki millet böceklerle sülüklerle epey bir sorun yaşamış.

*Betel biberi (tonbul), hoş kokusu var, Hindistanlılar betel biberini ağza hoş koku vermek için kullanıyorlar.

Biryonia ya da Çit kökü-nün kök kısmından bir dirhem kadar yenilirse fetüsü anne karnında öldürür. Değişik isimleri de var, Farsçası hezarguşan olarak belirtilmiş, Arapça'sıysa faşira.

*Şakayık bitkisi, sara hastalığının ilacıdır. Şakayık bitkisini masru-ya (sara hastasına) bağlarlarsa, sara olmaz.

O devirde sara hastalığı çok sık rastalnıyor anladığım kadarıyla. Çünkü hastalığın adı çok geçti. Akrep zehirlenmesi de çok sık görülüyor olmalı ki epey bir bahsi geçti.

*Tahtakurusu, keneye benzer canlı olup Şam bölgesinde sıklıkla görülür, yataklarda rastlanır. Şarapla birlikte yenildiği takdirde, sülüğü boğazdan dışarı çıkarır.

*Tüm halkın dediğine göre, farenin kesilip akrep ısırığının olduğu yere yatırılması iyidir.

Faustus denilen bir zat var. İbni Sina Falilun bitkisinde, Türkçesini bilmiyorum, Faustus'tan bahsediyor. Falilun bitkisinin bir dişisi var bir de erkeği. Faustus diyor ki eğer bu falilun bitkisinin dişisini hamile kadına yedirirseniz kız çocuğu dünyaya getirir yok eğer erkeğinden yedirirseniz erkek çocuğu. İbni Sina bunu diyor.

İbni Sina devam ediyor, diyor ki; Faustus bey, bu bitkiyi denemiş ve halka da bunu aktarmıştır ya da hiç deney yapmadan böyle birşeyin mümkün olduğunu da söylemiş olabilir.

Ben kitapta zikredilen hekim adlarının hepsini bir köşeye not aldım. İbni Sina kimlerden istifade etmiş diye.

Rufus, Pulus, Homo, Dioskorides, Huneyn, Endülüslü Yusuf, Huzi, İbni Maseveyh, ibn Batrik ve Galen, bir de bir kereliğine mahsus Faustus.

Galen ve Dioskorides'in adı çok geçti. Galen ya da Calinus, İbni Sina için önemli bir isim. Dioskorides de. Dioskorides Osmanlı dönemi kitaplarında adı Skoridos olarak geçiyormuş.

Faustus'u da merak ettim, internetten bakındım, Wikipedia'da şu geçiyor:

FAUST *ya da* ***Faustus****, 16. yüzyılda yaşadığı söylenen ünlü bir büyücüydü. Olağanüstü gücü ve şeytanla yaptığı anlaşmaya ilişkin birçok söylence vardır. O tarihlerde yaşamış bilginlere göre, bu adda bir hatta iki kişi vardı ve bunlardan birinin şeytanla yakın ilişkisi olduğuna inanılıyordu.*

Bunu aklınızın bir köşesinde bulundurun. Gerçi tarih on altıncı yüzyıldan bahsediyor. İbn Sina 10 – 11. yüzyılda yaşamıştır. Ancak muhtemel bir bağlantı da olabilir olmayabilir.

Kamıştan bahsediyor İbni Sina, yedi çeşidine değinmiş. İçi dolu kamıştan ok yapılıyormuş.

*Yavşan otunun iki türü vardır, Rum ve Türk. Yağı, sakalı çabuk uzatır.

***Kırlangıç otu:** Bazen bir kırlangıç yavrusu kör olur ve anne kırlangıç, yavrusu için kanatlanır ve kırlangıç otunu getirir ve yavrunun gözleri iyileşir.

Bunu da aklınızın bir köşesinde bulundurun.

2. cilt burada bitti. Şimdi üçüncü cilde kısa girişle Kanun'u sonlandıracağım.

Üçüncü cilt iç ve dış tüm hastalıkları işliyor. Baş ve beyin hastalıklarıyla başlıyor İbni Sina. Beynin mizacı soğuk ve yaştır. Neden soğuk ve yaş olduğuna dair üç delil getiriyor. Ancak geçiyorum. Beynin ön bölgesi arka bölgesine oranla daha yumuşaktır diyor ve yine sebebini açıklıyor.

*Bazen işitmede komple bozukluk görülür. İşitme kaybı fazla soğuktan kaynaklanmış olabilir. Hasta duyuyordur ancak ses sanki uzaktan geliyormuş hissine kapılır. Bu durum, beyinde nem ya da yaş artışının fazlalığına işarettir.

*Bir diğer beyin hastalığı da unutkanlıktır. Bu hastalık ya zihnin dirençsizliğinden kaynaklanır ya da zihin komple devredışıdır. Galen, bu konuda bir hikaye anlatır. Habeşistan'da (bugünkü Etiyopya), meydana gelen savaşın ve cinayetin etkisiyle, cesetler çürümüştü. Halk kötü ceset kokusundan ötürü unutkanlık hastalığına yakalandı. Bu hastaların birçoğu kendi adlarını ya da babalarının adlarını unutuyorlardı.

El-Kanun Fi't-tıb Özeti (Dördüncü Bölüm)

01 Aralık 2017

Üçüncü cilt genel açıdan hastalıkları ele alıyor. Üçüncü cildin çoğu gitti azı kaldı ama hala baş bölgesi hastalıkları bitmedi. Kulak, ağız, dil, baş hastalıkları ve diğer hastalıklar gibi o devrin rastlanagelen, görülmüş hastalıklarını anlatıyor İbni Sina, sonra da reçeteyi yazıyor.

Eğer beyinde mizaç bozukluğu (sui-mizaç) varsa, niçindir ve ne yapılabilir?
Dokuz maddede ele almış İbn Sina. Mesela, suimizaç eğer sıcaklıktan kaynaklanırsa, nasıl alametleri vardır gibi, en basitinden uykusuzluk ve gözde kırmızılık vbg alametleri olabilir.

Baş ağrılarını uzunca irdeledi. İçinden bir cümleyi direkt aktarıyorum:

*Bir grup Hintli doktorlar diyor ki; belki de baş ağrısı, baş çevresinde yerleşik kurtların hareketi ve dokuyu yemesiyle kaynaklanmış olabilir. Ama bazı doktorlar bu görüşü reddetmişlerdir. Kendi görüşüme göre; bu görüşü tamamen reddetmemizin gereği yoktur. Çünkü başın orta-ön kısmında ve burun deliğinin yukarı kısımlarında birçok kez görülmüştür.

Birkaç şey; doktor gruplaşması, karşılıklı red-leşmeler, bazı bulguların çürütülme ihtimali, Hint doktorlarının devrede olması vesaire. Bir de, kurdun ihtimalinin ürpertisi.

*Baş ağrısını yatıştıran diğer bir nokta da, iki ayağa da masaj uygulanmasıdır. Çoğunlukla, baş ağrısı olan hastanın ayaklarına masaj yapılırsa, masajın etkisiyle uykuya dalar.

*Filkaryus buyurur ki baş ağrısı durumunda, alın damarına kesik atmak, başa hacamat yapmak, elleri ve ayakları sıcak suya koymak, azıcık yürüyüş en iyi ilaçtır.

فيلغاريوس Filkaryus Yunanlı bir bilim adamı.Türkçe karşılığını bulamadım.

Sokrates de bir yerde hacamatı öneriyor.

Safran baş ağrısına faydalıymış ve uykusuzluğa da.

Bir tür beyin hastalığı olan Deliryum'a da ayrıntılı şekilde değiniyor İbni Sina. Deliryum ya da kitaptaki tabirle 'Sersam'. Sersem de buradan geliyor. Deliryum'un da çeşitleri var; Karanitis, Lisergis, Sabari gibi.

Eğer Deliryum hastasının beyninde şişkinlik oluşursa, bakılır, beynin ön, arka, yan, orta kısmındaysa ona göre teşhis edilir. Eğer beynin arka bölgesinde oluşursa, hasta şiddetli unutkanlığa müptela oluyor. Her şeyi anında unutuyor.

İbni Sina, psişik bir hastalık olan Mani ya da Mania'ya da değiniyor. Malihülya'yla yakın irtibatta. Mania biraz daha sınırı aşkın. Hastanın tipi yırtıcı hayvanlara benziyormuş. Şişman ve beyaz tenliler Malihülya'ya daha seyrek yakalanıyor, buğday tenliler sıklıkla yakalanıyor.

Malihülya'nın bir çeşidi olan Kutrub hastalığı da tam bir bunalım hali. Şahıs, her canlı varlıktan nefret ediyor, halktan uzaklaşıp kabristanlığa yöneliyor. Geceleri beliriyor, gündüzleri kayboluyor. Somurtkan, tedirgin...

Kutrub su yüzeyinde daima hareket halinde olan bir böcek türüymüş. Kutrub hastası da aynen öyle. Daima hareket halinde, bir saat bir yerde sabit kalamıyor, yürüyüş yapıyor ama durağan değil.

Kutrub'dan sonra "Aşk" hastalığına değiniyor İbni Sina. Enterasan. Aşk hastalığında hasta sürekli maşuğunun hayalinde. İlahi de olabilir beşeri de. Ama geneli ele alalım. Mesela diyor ki İbni Sina, genelde aşık maşuğunun adını söylemez. Al diyor aşığın elini, nabzını tut sonra halk içinde olan isimleri say, elbet bir yerde nabız farklılaşır diyor. Şehirleri say, bölgeleri say, mekanları say... İbni Sina kendisi anlatıyor, bir aşık varmış öyle, aşk hastalığının etkisiyle türlü türlü hastalıklara yakalanmış, zayıflığın zirvesine çıkmış, sonra visal gerçekleşince de adam kilo almış ve eski gücü yerine gelmiş, toparlamış kendini. Sonra diyor ki, insanın mizacı ruhsal fikirlerinin etkisi altındadır.

Sara ya da Epilepsi hastalığına da tafsilatlı değindi İbni Sina. Mesela, Malihülyanın Sara'ya dönüşme ihtimali olduğu gibi Sara'nın da Malihülya'ya dönüşme ihtimalinden bahsediyor. Sara beyin orijnli de olabilir başka sebeplerle de olabilir, bunu da belirtiyor İbni Sina. Sonra açıklıyor.

İnme'den bahsederken, Hipokrat'ın yorumunu getiriyor. Hipokrat diyor ki, eğer inme şiddetli olursa şifası yok, hafif olsa da kurtulması kolay değil. Bundan sonra Hipokrat'ın adı çok geçiyor. İkinci ciltte Dioskorides ve Galen çok anılmıştı burada da Hipokrat. Tabii farsçası Bokrat olarak anılıyor. Sokrates de Sokrat olarak geçiyor.

Otla bitkiyle şifa mı bulunur, tedavi mi olunur diyenler delillerini bir bir saymalılar. Bir şeyde şifa ve sağlık gizlenmişse demek ki bulunur. Olmayan şeyi nasıl bulasınız?

İkinci şey de şu ki, üç beş otu belli miktarda alıp kaynatmak ne kadar masraflı olur ki? Yeri gelmişken de belirteyim, kullanılan birimlerse, okka, dirhem, rıtl, kırat, miskal gibi ağırlık birimleri. İbni Sina genelde bunlara değiniyor. Her neyse, soru şu, eğer iki yöntemle sonuç

alınabiliyorsa, masrafsız ve zarar oranı daha az olan tercih edilmemeli mi? Ben galiba çok şüpheciyim. Kafamda bin tane soru işte. Ama ne buyurur hadis, insan bilmediğine düşmandır. Bilse...

Aşırı gece uyanıklığı beyin sağlığına iyi değil diyor İbn Sina, uzak durun saygıdeğer öğrenciler.

Sinir hastalıklarına sıra geldi. Felce değiniyor. Felç kelimesi Arapça'da bedenin yarısı manasına geliyormuş. Felç belden aşağısını değil de sadece parmağı da tutabilir elbet. Güney bölgelerde yaşayanların, elli yaşından sonra felç durumları sık görülüyormuş. Felç darbeden de kaynaklanmış olabilir. Eğer sinir tamamen zedelenmediyse iyileşme durumu vardır diyor İbni Sina. Felç hastasının yiyeceği nasıl olmalıdır, buna da değiniyor. Kısaca felç böyle.

Sonra göz rahatsızlıklarına değiniyor. Burada göz doktorları tabiri gözüme çarptı. Göz rahatsızlıklarına uygun ilacı hazırlamak göz doktorunun bilgisine ve becerisine kalmıştır diyor İbni Sina.

Göz hastalıklarında, mesela şaşılığa, istemdışı gözyaşı, gözde leke, göz küçülmesi vbg hastalıklara değiniyor. Mesela diyor ki, eğer şaşılık doğal olursa iyileşmez. Elbette bugünün şartlarıyla o devirde mümkün olmayanlar bugün mümkün oluyor.

*Ve bil ki, daima, pişmiş ya da kızartılmış şalgam yemek görmeyi güçlendirir.

Gece körlüğüne değindikten sonra gündüz körlüğüne de değiniyor. Değiniyor derken, tedavisi ve açıklamasıyla izah ediyor, kastım. Gündüz körlüğü, gece körlüğünün tersi durumu.

İbni Sina bir anısını anlatıyor. Bir üniversite öğrencisini görüyor, bir göz rahatsızlığına yakalanmış öğrenci. Sonra aynı öğrenci, kendi kendisini bir bitkisel ilaçla ve yemekleri kısma yoluyla tedavi ediyor. Sonra da öğrenci bu tedaviyle iyileşiyor. Yani basit. İşte bu kadar. Muayene ücreti, sıra bekleme, ilaç kodamanlarına para yağdırma gibi bir durum yok ortada. Bu bölümde, göz ameliyatına da değiniyor İbni Sina. Bir ameliyat gerecinden bahsediyor; cerrahi mili diye. Tam karşılığı ne olabilir fikrim yok. Ama demek ki bu raddedeymiş durumlar.

Kulağa sıra geldi. İlk olarak kulak sağlığında yabancı cisimlerden uzak durun diyor. Acı badem yağını her hafta damlatmanın kulak sağlığında şaşırtıcı etkisi varmış.

Kulak çınlaması ya da Tinnitus'a da detaylı şekilde değiniyor. İbni Sina'nın deyimiyle, geçmiş hekimlerin görüşüne göre fesleğen kulak çınlamasına birebirmiş.

Burunda sıra şimdi. Koku almada bozukluklar görülebilir. Mesela şahıs, kötü koku hissine kapılır ancak ortada öyle bir koku mevcut değildir. Ya da çöp kokusu hoşuna gider ama atttarın yanından geçerken yüz ekşitir yani olaylar tersine döner.

Zükkam ve nezleye değinirken, zükkam ve nezlenin farklı olduğunu söylüyor. Eğer akışkan bir sıvı akarsa burundan, koku alma duyusuna engel olursa, göz ve yüze etki ederse bu zükam oluyor. Nezlenin boğaza, akciğerlere, yemek borusuna ve mideye erişme durumu olabilir, ve hatta midede yaraya sebep de olabilir.

Hipokrat diyor ki, nezleye tutulanlarda genelde dalak ağrısı nadir görülüyor. Hapşurma-ya da değiniyor. Guyton Fizyolojisinde de hapşurma olayı ele alınmıştı yanlış hatırlamıyorsam.

Ağız hastalıklarında sıra ve son. Burada ilginç bir olaydan bahsediyor. Galen'e dil şişmesine yakalanmış altmış yaşlarında bir hasta geliyor. Bir ilaç uygulayacakken başka bir tabip Galen'e engel oluyor. Sonra engel olan tabip rüyasında marul usaresini ağızda bekletildiği takdirde dil şişmesine iyi geldiğini görüyor, gerçekten de bunu uyguluyorlar ve hasta iyileşiyor. Kim diyor; GALEN, Halime Teyze değil.

O devirdeki Tıp araştırmacılarından da yeri geldiğinde bahsediyor İbni Sina. Bence, yakında biz, Modern devler, geri kalmış, geçmiştekiler çağdaş insanlarmış gibi bir durum ortaya çıkacak, Allah-u alem. Ben Fusus'ul-Hikem'e Giriş – Mukaddemat diye bir kitap okudum yenilerde. Fusus, İbni Arabi'nin eseri ve okuduğum eser de İslam filozofu olan Davud el Kayseri'nin. Adından da belli olduğu gibi Kayserili oluyor. İlk Osmanlı medresesinin kurucusu oluyor kendileri, ölüm tarihi 1350. Öyle bir yaradılış felsefesi yapıyor ki incecik bir kitap, hayretler içinde kalırsınız. Birisine sordum, bana dedi ki, Mukaddemat'taki tek bir cümleyi saatlerce anlatıyor filozoflar. Peki Kayseri gibi alimlerimizi kim öldürdü? Toplumdan kim dışladı? Neden yoklar?

Devam edeyim, Filfilmuye adlı bir bitki var, İbni Sina bu ilacın çok ağır ve kuvvetli olduğundan bahsediyor. Günümüzde bir tabir vardır hani, falanca ilaç ağırdır gibi. Eskiden de böyle bir durum varmış demek ki. Sağlıcakla kalın.

El-Kanun Fi't-tıb Özeti (Beşinci Bölüm)

01 Aralık 2017

Üçüncü ciltten devam (toplamda sekiz cilt – Farsça çeviri / Arapça aslı beş cilt), işte üç yüz sayfanın özeti:

Dişle devam ediyor İbn Sina. Diş rahatsızlıkları ne olabilir bi' düşünün? Diş ağrısı, diş gevşekliği, diş renginde değişmeler, dişin uzaması nasıl hızlandırılabilir, diş çürümesi gibi, hepsinden ayrı ayrı bahsedildi ve reçetesi dürüldü.

Mesela diş minesinde zedelenmeye de değiniyor İbn Sina.

*Eğer diş minesinde zedelenme oluşursa hasta, soğuğa sıcağa ve sert yiyeceklere dayanıklı olmaz ve çoğunlukla da bu durum diş ağrısının başlangıcıdır.

Ancak burada diş minesi için bahsedilen çözüm elbette yatıştırmaya yöneliktir. Çünkü bilindiği üzere zedelenen diş minesi kendisini yenilemez ve zarar kalıcıdır.

Şimdi sıra dişeti (ya da gingiva) ve dudak:

Dişeti kanamaları için çeşitli öneriler mevcut. Dudak çatlaması da başlı başına ayrı bir problemdir.

Mesela, Kitre'yi ağza alıp dille hareket ettirmek dudak çatlaklığına iyi gelir. Göbeği yağlamak da öyle. Kitre, bir zamk türü.

Fazla ayrıntıya girmeden boğaza geçiyorum.

Eskiden sülük yutma gibi durumlar çok rastlanıyor galiba. Bir paragrafta bahsedildiğine göre, eğer biri sülük yutmuşsa, güneşin altında dursun, ağzını açsın sonra şunu şunu yapsın gibi enterasan ama çözüme ulaştıran basit alternatifler de sunuyor.

Difteri'ye (ya da Hünnak) de değiniyor. Anlatımı çok uzun sürdüğü için girmiyorum.

Küçük dil düşüklüğüne de değiniyor. Burada hastanın küçük dili geriliyor ve kendi yerine dönmüyor. Bazı durumlarda bir baskı uygulanmadan lokma dahi yutulamıyor.

Bu bölümde İbn Sina, bademciklerin cerrahi operasyonla alınmasından da bahsediyor. Sonrasında çeşitli müdahaleleri var. Kanın boğaza inmemesini sağla diyor, sonra kusmasını ve öksürmesini sağla ki iç bölgesi temizlensin ardından da kan pıhtılaştırıcı ilaçlarla ameliyat yerinin kapanmasını sağla diyor. Kanın durması için, içinde demir sülfat (ya da zac-i zerd) olan bir karışımı söylüyor.

Akciğer ve göğüste sıra şimdi.

Öksürme, ağızdan kötü madde çıkarma, nabız gibi faktörler bize akciğerlerden haber verir.

İbn Sina'nın şöyle bir cümlesi var:

*Akciğer, kalbin komşusudur ve kolaylıkla komşu aracılığıyla komşunun halini öğrenebilirsin.

Nefes çeşitlerine değiniyor. On – on beş tane nefes çeşidi var; kısa, uzun, derin, küçük, soğuk vs. Soğuk soluğun, ölümün habercisi olduğundan bahsediyor. Soğuk nefes, şiddetli hastalıklarda içgüdünün (ya da garize) yok olmasıyla ölümün ayak sesinin duyulması olduğundan bahsediyor.

Ve sıra Astım'da. Astım toplamda dokuz sayfa sürüyor. Yani ayrıntılı bir şekilde anlatıyor Şeyhül Reis.

Astım hastalığına yakalanan gençlerin iyileşmesi zahmetli olduğunu söylüyor. Sırt üstü uzanıldığındaysa astım şiddetleniyormuş. Sonra astım hastalığının sebeplerine değinirken on sekiz ihtimale değiniyor, onlardan birkaçı:

Akciğerde şişkinlik oluşabilir. Çeşitli yollarla mideden de kaynaklanmış olabilir. Akciğerin soğuması astıma zemin hazırlamış olabilir vs.

*Tilki akciğeri astım hastalığının ilacıdır. Tilkinin akciğerini kurutup, astım hastasına ondan iki dirhem verilirse faydasını görecektir.

Serçe, keklik, dürrac ve horoz eti haşlaması gibi hayvanların etleri de astımlara iyi gelir.

İçeceklerden bal şerbeti de iyi gelir.

Astım hastası suyu bir defada içmemeli, yudum yudum içmelidir.

Fazla uyku astım hastaları için iyi değil.Özellikle de gündüz uykuları ve yemekten sonra dinlenmeden uyumak.

Yirmiden fazla ilaç tarifi veriyor ki ben girmiyorum.

Safran-ın nefes zorluğunda çok iyi bir ilaç olduğundan bahsediyor. Nefes almayı kolaylaştırıyormuş.

Sıra şimdi ses-te. Evet, ses. Pratik bilgiler aktarmaya çalışacağım.

Sesin kalınlaşması incelmesinin ayrı ayrı sebepleri olabilir. Mesela en basitinden, sesin yoğunlaşmasında aşırı soğukluk, aşırı sıcaklık, aşırı uykusuzluk gibi faktörler önplandadır.

Çığlık da sesi kabalaştırabilir. Yaşlılarda eğer bu durum gözlenirse tedavisi yokmuş.

Eğer herhangi birinin sesi kabalaşır yoğunlaşırsa, ekşi, tuzlu ve acı gibi yiyeceklerden uzak durmalı.

Eğer herhangi birinin sesinin kabalaşması çığlık atmasından kaynaklanıyorsa onun ilacı da mevcut.

Ayrıca sesi güzelleştirmek için de ilaçlar mevcut.

Kalın sesin sebebi ve ilacına da değiniyor İbn Sina.

Kısa ses, kısa nefesten kaynaklanır. Sıcak banyoda uzun süre kalmak sesi uzun kılabilir.

Ses inceliğine de değiniyor. Özellikle de diğer ses durumları dahil hepsinde sporun artı bir etkisi var, tiz seslilik de dahil. Ses titremesi olayı var bir de. Çeşitli önerilerden biri de bir ay içerisinde yüksek sesle konuşulmaması. Yani toplumun karşılaştığı rahatsızlıkların tümü için reçete asırlar önce yazılmış bile.

Sırada öksürük var. Öksürük bakalım ne ipucuları vermekte bize ya da nasıl sorunlara sebep olmakta.

İbn Sina öksürüğü tanımlarken şu ifadeye yer veriyor; öksürük herhangi bir organdan zararı dışarı atmak için gösterilen bir tür harekettir. Yani kısaca bedenin savunmasıdır. Ve kendisi ilave ediyor; öksürük akciğerdeki zararı hafifletici ve akciğerin etraf organlarındaki çeşitli travmaları bedenden kovucudur.

Öksürük göğüs için neyse, hapşurma da beyin için o demekmiş. İlginç.

"Öksürük çeşitlerinin tedavisinde haplar" adlı bir başlıkla hap kullanımına değiniyor. Hap, kitapta geçtiği üzere حب ha+be. Bazı öksürük haplarınının ağızda bekletilmesi gerektiğini söylüyor. Bu hapların hazırlanışında, herhangi bir ilacı ele alırsak, bir karışım veriyor ve bu karışımdan her biri bir dirhem ağırlığında olacak şekilde hapların güneşte kurutulması gerektiğini söylüyor. Başka yerde de hapların fındık boyutunda olması gerektiğinden bahsediyor.

Bir başka ilaçta, nişasta, kitre ve meyan bitkisi salçasını marul suyuyla karıştırıp hap yapıldığından bahsediyor ki bu ilaç yine öksürük için faydalı.

Bazı hapların uyuşturucu ve uyku getirici maddeleri içerdiğinden bahsediyor ki büyük ihtimalle uyuşturucu madde olduğunu da ekliyor.

İstark adlı bir hapın, kadim öksürüğü sakinleştirdiğinden bahsediyor ki test edildiğini de söylüyor. İstark sanırsam bir tür sumak. İstark karışımından elde edilen hapları kast ediyor. İstark asıl madde olduğundan belki, hapın ismi İstark olmuş olabilir.

Zatülcenp (ya da Plörezi) ve Zatürre (ya da Pnömoni) hastalıkları üzerinde epey duruyor İbn Sina.

Diyor ki; eğer zatülcenp açılır da üzerinden kırk gün geçmesine rağmen dezenfekte olmazsa vereme (ya da tüberküloz-tb) dönüşebilir-miş.

Zatürre hastasının dili ilk önce kırmızıdır sonra siyaha çalar. Eğer hastanın diline dokunacak olursan, elin yapıştığını ve yoğunluğu göreceksin. Bu zatürre hastasının tanıma yöntemi. Nasıl tanırız diye soru yöneltiyor İbn Sina. On dokuz tane bulgu da belirtiyor.

Verem hastalığında, sonbahar mevsiminin veremliler için katlanılması zor bir mevsim olduğuna değiniyor. Diyor ki; eğer baktın verem midir değil midir çözemedin, sonbaharda teşhisi koy. Bu tabii pek doğru yöntem değil. Gerçi hasta yaz mevsimin sonlarında başvursa (o devirde) kullanılabilir bir yöntem olabilir.

Soğuk mizaçlı şahısların vereme yakalanma riski daha fazla.

Göğüs çevresinde oluşan yaralar ve verem için defalarca övdüğü bir karışım var; Cülnecebin.

İbn Sina veremli bir kadının durumunu şöyle anlatır:

*Bir kadın vereme yakalanmıştı. Hastalık uzun sürmüş ve öyle bir dereceye varmıştı ki kadın yataklara düşmüş ve artık vasiyetini yazdıracak birini aramaktaydı. O kadının erkek kardeşleri, kadının hastalığını tedavi etmek için azmettiler. Kadın, uzun süre Cülnecebin ilacını kullandı ve hayata döndü. Tamamen iyileşti ve kilolandı. Cülnecebin'i ne miktarda tüketildiği aklımda değil şu an.

Verem hastalığı tedavisinde sütün ayrı bir yeri var. İbn Sina Tıp Bilimleri Okulu-nun bir öğrencisi diye bahsettiği bir şahsın bu tedavide sütün nasıl tüketilmesi gerektiği hakkında araştırmasının olduğunu söylüyor ve kısaca o araştırmadan bahsediyor.

Veremliler için en iyi sütün dişi eşek sütü olduğunu söylüyor.

Yağmur suyu da veremliler için iyidir.

Sıra kalpte şimdi. İlk önce kalbin anatomisine değiniyor. Sonra hastalıklar ve ilaç tedavisi.

Kalbin durumunu nasıl bilebiliriz?

Nabız nasıl, nefes alım verimi nasıl, göğüs-sine ebatı nasıl, geniş mi dar mı, şahsın ahlaki davranışları nasıl gibi faktörler bize ipucu verebilir.

Mesela nabız konusunda, eğer nabız hızlı, büyük ve art ardaysa bu kalbin mizacının sıcaklığına tam tersi durumsa soğukluğuna delildir. Düzenli ve güçlü nabız kalbin sağlıklı oluşuna delildir.

*Eğer şahsın bedensel gücü zayıfsa ve bunun sebebi beyin ya da sinir kaynaklı değilse, bu durumda kalp zayıftır demektir. Eğer kalp güçsüzse, demek ki kalpte sui-mizaç ya da mizaç bozukluğu oluşmuştur.

Eğer insan mutluluk getirici düşüncelere eğilimliyse, optimist ve geleceğe dair ümitliyse bu kalbinin ılıman olduğuna ve dengelerin düzenli işlediğine delildir, sıcaklık ve nem denge halindedir. Tam tersi durumsa, karamsarlık ve içekapanıklık hali sıcak-suimizacın belirtisidir.

Şahsın kalbi eğer soğuk mizaçlıysa; tembel, kadınsı hareketler, beden ısısı soğuk olur, zor anlama...

Şahsın kalbi eğer sıcak ve kuru mizaçlı olursa; kötü ahlaklı, utanmazlık ve yaptığı kötü işlerden ötürü herhangi bir utanç belirtisi göstermez, kolay kolay barışmaz...

Şahsın kalbi eğer sıcak ve yaş olursa; göğüs ebatı geniş, hemen asabileşir ama çok aşırı değil genelde enfeksiyonel hastalıklara yakalanır.

Şahsın kalbi soğuk ve yaşsa; korkak, kin saklamaz, pek fazla sinirlenmez.

Şahsın kalbi soğuk ve kuruysa; kin saklar, sinirlendiğinde siniri çabuk yatışmaz.

Eğer soğuk ve uygunsuz mizaçlı kalbi en iyi duruma döndürmek istiyorsak, sıcak ilaçla karıştırılmış kalbi takviye edici ilacı hastaya vermeliyiz. Sıcak ilaç ve kalbi takviye edici ilaç, iki ayrı ilaçtır.

Kalp çarpıntısı (ya da Palpitasyon) için bir ilaç:

*Kalp çarpıntısı olan hastanın bir kaç gece aralıksız bir miskal Engerekotu tenavül etmelidir eğer şerbet şeklinde olursa daha iyidir.

Bayılma olayını da anlatıyor İbn Sina.

Bayılan şahısa salatalık ya da marul koklatmak faydalıdır.

İbn Sina, bazı bilgisiz doktorlara da fırça atıyor. Diyor ki, bir takım bilgisiz doktorlar sanıyor ki mide dolgunluğundan ötürü bayılan birisine yemek yedirmek iyidir ama yanılıyorlar daha da onu ölüme sürüklüyorlar. Sirkencübin-in faydalı olduğunu söylüyor. Yemek değil de sirkencübin yedirsinler diyor.

*Ve bunu bilmiş ol ki insanın gücü, beden ve ruha uygun yiyecek ve içeceklerle artış gösterir. Güzel koku koklamak, huzur, gam ve sıkıntıdan uzak olmak, yakın dostlarla sohbet etmek vs.

Göğüste sıra şimdi.

Kenevir, sütü azaltıyor.

Tuzlu su balığı yemek sütü artırır.

*Nohutu suda ıslat. Nohutun olduğu suyu birkaç gün aç karnına iç, sütü artıracaktır. Eğer nohutu sütte ıslatırsan, balla birlikte arpa suyu da eklersen nur üstüne nurdur ve çok faydalıdır.

*Sütü artırmada, bal-çörek otu karışımı da faydalıdır.

Şu anki İran geleneksel tıbbında, bal-çörek otu karışımı, 'dusin' olarak geçer. Çeşitli rahatsızlıklarda kullanılır.

Erkeklerde de süt oluşumu gözlenebileceğinden bahsediyor İbn Sina.

Sıcak ilaçlar sütü azaltıyor; Sedefotu gibi.

Fazla süt oluşumu gözlenildiği durumlarda, sütün oluşumunu azaltmak için sıcak ilaçlar kullanılır. Sedefotu da bu açıdan faydalıdır, kimyon da öyle.

Sütün peynirleşmesine de değiniyor İbn Sina. Bunun için özel bir tabir kullanılıyorsa affola.

Naneyi iyice ezip göğse sürülürse sütün peynir olmasını önleyicidir.

Burada bir talimatı uygula diyor İbn Sina, sakın ola meme kanserine dönüşmesin diye de ekliyor.

Burada kullanılan kelime seretan ve kanser demek oluyor. O devirde seretan kelimesinin başka manası da olmuş olabilir. Benim merak ettiğim o devirlerde meme kanseri görülüyor muydu? Bu çağda böyle artış göstermesinin sebepleriyle karşılaştırılırdığı takdirde neyden sarfınazar edilmesi gerektiği de ortaya çıkar. Eğer görülüyorduysa ne sıklıkla görülüyordu?

Bir hastalık üzerine odaklanmak değil de dün ve bugün hastalıklarını kıyaslama çabasındayım.

İbn Sina, göğse dair birçok hastalık ve korumaları da belirtiyor ve burada üçüncü cilt bitiyor.

Sıra dördüncü ciltte. Ancak dördüncü cilde geçmeden önce birkaç şey diyeceğim.

Geçenlerde Abdülbaki Gölpınarlı'ya ait 'Mevlana Adı Aşk' adlı Mesnevi'den hikayeler sunan bir kitap okudum. Orada Mevlana safra gibi mizaçlardan bahsediyordu. İşte biri ağzı açık uyuyormuş, yılan adamın ağzından girmiş, bunu bir başkası görmüş, adama hiçbir şey demeden adamı dört nala koşturmuş, burada Mevlana adamın safrasının arttığından bahsediyor. Sonra safranın artımıyla da adam kusuyor ve içinde ne varsa dışarı çıkıyor. Bunlar normal şeyler. O çağda Aspirin-den bahsedilecek değil. Ama ben Mevlana-nın bu tıbbı onayladığından yanayım. Gerçi Mevlana bir sufi, ne bilsin tıbbı tabibi? Hayır, kalbini iyileştiren bir tabip, bedeninden bihaber değildir. İnce noktaları yakalamalıyız.

Sonra aklıma Mevlana-nın şu beyti geldi, yanlışım olmasın, yaklaşık şöyle;

Karun-a develerce para-mülk verildi, İdris'e ilim

Biri yerin altında diğeri göğün üstünde şimdi.

İdris aleyhisselam kimdir, internete bir bakın, durun ben sizin için internetten birkaç cümle getireyim:

'...İdris aleyhisselam, insanlara muhtelif ilimleri öğretti. Öğrettiği ilimler Allah u Teala'nın bildirmesiyle oldu. Yoksa insanoğlunun aklı ve zekası sadece araştırma yoluyla bu bilgilere ulaşamazdı. Eski Yunanlılar ve daha sonra gelen filozoflar, fizik, kimya ve tıp bilgilerini İdris aleyhisselamın kitabından aldılar.'

Fikriniz nedir? Ham-madde doğru işlenmeli.

Unutmadan, İbn Sina Galen-in bir maymunu incelemesinden de bahsetti.

Ve dördüncü cilt:

Hastalıklara devam.

Sırada yemek borusu (ya da özofagus) ve mide var.

İbn Sina, dalağın çöp kovası işlevi gördüğünden bahsediyor, mide bazı atıklarını dalağa yolluyor-muş.

*...O halde gördüğün gibi, adalet sağlanmıştır. Karaciğer dalaktan daha değerlidir ve ona orta bölümde (sadr) yer verilmiştir ve dalak ki karaciğere göre daha değersiz ve küçüktür,

sol ve alt bölgede yerleşiktir.

Sonrasında bir beyit getiriyor İbn Sina:

Rahmet hazinesinin kapısını araladılar.

Kim neye lâyıksa ona onu verdiler.

Hipokrat diyor ki, kimin midesi delinirse ölüm onu beklemektedir.

Hiçbir yiyecek midede kaldığı süre zarfında meyve kadar buharlaşmaya elverişli değildir.

Hıçkırığa da değiniyor İbn Sina ama ben geçiyorum.

Bazı insanlar ne kadar çok yese içse de, ne tüketirse tüketsin diğerlerinin çektiği kadar mide dolgunluğu çekmiyorlar. Sanki bir şey yememiş gibi. Buna rağmen kilo da almıyorlar. Bunun sebebinin bireyin sindirim güçlerinin sağlıklı olduğunu söylüyor ve yiyeceğin onların midesinde daha hızlı sindirildiğini de ekliyor İbn Sina.

El-Kanun Fi't-tıb Özeti (Altıncı Bölüm)

01 Aralık 2017

Bilgi eskir mi diye bir soru sorsam size, bilgi ilerletilebilir yanıtını alabilirim. Dolayısıyla, bir şeyin ilerleyebilmesi için geride bırakacağı izler olmalıdır. Ama bilgi eskir mi? Ve eskiyen bilgi ne işe yarar? Bir eşya gibi, derhal dışarı mı atılmalıdır yoksa mütevazı olup kırılıp dökülene kadar tasarruf mu edilmelidir? Mütevazı olmaksa özellikle Müslüman-ların elden bırakmadığı ilahi kozlardan biri. Doğaüstü bir seramoni hissi yaratabilir bu ilahi kozlar. Ya da aslına bakılacak olursa, beşer, Ebulbeşer'den (as) bu yana hep bildiğinde inatçı ve diretici olmuş, önceki atasının dediğini koşulsuz kabul etmiştir. Koşulsuz kabul görmüş ilk ata-nın Adem aleyhisselam olmadığı burada net. Olsaydı, şartlar insanlığın lehine olurdu.

Moderni, gelenekseli fark etmez, eğer Tıbbın kuru zühdünü zahidini başımızdan savmak istiyorsak içimiz rahat savalım, sonradan aksaklıklarla karşılaşmayalım. Ben geleneksel tıbbın Ümmülkitab-ını okuyorum kanımca. Ve son kalıntıların nasıl ve niçin yitirildiğini çözmeden de yani içim rahat edene kadar bırakmayacağım. Ara sıra nükteli ibaretler kullanmamsa, ne olursa olsun Allah haricinde hiçbir şeyin abartılmaması taraftarı olduğum içindir. Sadece bir taraftarım o kadar. Bazen iyi bir taraftar olmadığım da olur, bazen ben de tökezlerim, bazen beşer olmanın koşulunda çakılı-kalırım. Fakat akıl ve tefekkür yanlısıyım. Objektif olmaya diretiyorum. Ancak tarafımı önceki cümlemde yansıttım. Ve tekrardan Kanun-la yola koyulayım. Çünkü sanırsam benim gibi düşünen birkaç kişidir. Ama yeter ki abartıdan kaçınalım. Moderciler ve gelenekselciler, direttiğiniz şey neyse önce ne olduğunu baştan başa bilin, parça-buçuk bilgilerle değil. İlk nutfeden ölüsüne kadar bilin. Çünkü ilerleyen birşey öle de bilir. Ya da bilgi sonlanır mı?

Ayrıca felsefeciler bilgiyi soyut varlık olarak tanımladıklarından, somut olması halinde mesela bilginiz arttıkça vücutsal olarak ağırlaşmanız da gerekecektir. Ancak bilgi soyut olduğundan, soyut olan bir şeyin eskimesi de çıkarımıma göre imkandışı. Böyle olunca da bilgi eskimez sadece şekil değiştirir, denilebilir.

Kanun-un dördüncü cildinden devam ediyorum. Mide rahatsızlıklarından bahsediyor.

*Harareti yatıştırmada, ateşlerde etkili olan soğuk mizaçlı ilaçlar şöyle:

- Qasap hurması; en değersiz hurma türü olup sarı ve kurudur.

İbn Sina böyle yorumluyor bu hurma türünü. Nette bakındım biraz, bu hurma türüne zahit de deniliyormuş. Kuru, sıska, sarı benizli olduğu için muhtemelen. Ama şöyle bir açıklama da var; Arapça-da ucuz ve çok olan şeyler için zahit ya da züht tabiri kullanılıyormuş. Diyabetler için en iyi seçeneğin bu hurma türü olduğu belirtiliyor, çünkü şeker oranı en az olan tek hurma türü.

- Ayva
- Koruk suyu
- Gül yağı

Pelin otu, Safr.an, Hazanbel ise sıcak mizaçlı ilaçlar olup soğukluğu gidermede etkilidir. Hazanbel, kitapta 'Elva' olarak geçiyor. Farsça-sı için 'Egir-i Türki' hem kullanılıyor, Türkçedeyse Eğir otu ve Hazanbel olarak biliniyor.

Bu sayede de kelime dağarcığım bayağı bir genişledi diyebilirim. Tabii çok fazla bilgi içerdiği için unutabiliyorum, sayfanın kenarlarına not alıyorum; Pelin otu – Efsantin – Haraguş gibi. Üçü de aynı bitki.

*Mide arınması ve boşaltılmasının gerçekleşmemesi sebebiyle hastalıklı sıvı maddenin midede kalması ve birikmesi, birçok kez karşılaşılan bir durumdur. Çünkü çıkış yolu tıkanmıştır.

Mide arınması diye çevirdim ama ne kadar uygun olduğunu bilemiyorum. Kullanılan kelime; pak-sazi. Arınma ve temizlenmeye tekabül ediyor. Purgasyon, anlatılmak istenenin tam karşılığı olabilir, bilimsel olması açısından.

Her neyse, böyle bir durumla karşılaşıldığı takdirde, arınma işleminin bir an önce gerçekleştirilmesini öneriyor İbn Sina. Tabii bunun nasıl olduğu da belirtiliyor. Yani demem o ki, midede madde birikimi olabilir, bunun asıl sebebininse arınma işleminin gerçekleşmemesi olabilir. İlk önce arındır sonra diğer seçeneklere yönel demek istiyor.

Eğer salgı, sıvımtırak ve düşük kuvvetliyse ama midede yerleşmişse, böyle bir durumda en iyi ilaç meşhur Hazanbel-imiz. Yıkanmış Hazanbel, mide takviyesi için faydalı ancak yıkanmamış Hazanbel mide boşaltımı için yıkanmıştan daha etkili.

Mide hassasiyetinde sıra.

'Ye O Kurbağayı' kitabında geçiyordu yanlış hatırlamıyorsam. 80/20 kuralı var. Bana göre oldukça mantıklı. Şöyle, eğer gün boyunca ve hafta ya da ay fark etmez, yapılacak listesinize şöyle bir baktığınızda bazılarının diğerlerine göre daha öncelikli olduğunu görürsünüzdür. Onları yukarı taşıyın yani onlara öncelik verin. Onlar aslında listenin az kısmını kaplarlar yüzde yirmi kadarını. Eğer onlara öncelik tanırsanız bu işinizin aslında yüzde seksenine tekabül eder. Ye o kurbağayı da bunun için söylenir, çirkin ve en zor işinizi ertelemeyin bir an önce yapın gitsin. Aslında demek istediğim kurbağa olayı değil 80/20 kuralı. Tıbba şöyle bir baktığınızda, hastalıklara yapılacak listesi gözüyle baktığımızda, insanların çoğu böyle basit rahatsızlıklardan yakınmakta. Geleneksel tıpla tedavisi çok basitken neden kafa yorarlar anlamam. Belki de geleneksel tıp yüzde seksenlik için işlev görebilir.

En basitinden mide. Midede çoğunlukla ne tür rahatsızlıklar görülebilir? Bu rahatsızlıkların bir belirtisi emaresi, canım Tıbbiyeli bir tür semptomu vardır. Direkt beni teknolojiyle işleyen ideolojinle neden tedavi edesin? Neden onca radyasyon yükünü omuzlayayım? Natürel tedavini listenin başına ekle, artık olmadı diyelim, teknolojiden istifade et. Eğer bunu yaparsan yan etki faktörü lağvedilmiş olur.

Mide hassasiyeti olan yüzlerce insan var. Halkın kendisi, kendi kapasitelerine göre, uzman olmamış ya da olmaya fırsat bulamamış insanlar, bırakalım basit tedavilerle kendilerini tedavi etsin. Ben sadece bu basitlik yönüyle geleneksel tıbbın büyük bir devrim niteliği taşıdığını söyleyebilirim.

*Şiddetli mide hassasiyetinden yakınan biri ne yaparsa yapsın ağrıyı giderememişse mecburen uyuşturucu ilaç maddesi kullanmalıdır.

Burada kullanılan kelime 'muhaddir'. Osmanlıca sözlükten bakacak olursanız; uyuşturucu ilaç demek olduğunu görürsünüz. Muhaddirin iki işlevi olabilir. Biri, anestetik diğeri narkotik oluşu. Yani hastaya muhaddir verip ameliyat da yapabilirsiniz ya da uyuşturma yöntemiyle ağrısını giderebilirsiniz. Yerine göre değişir.

Mide hassasiyeti olan kişilerin günlük öğünlerinin de bir ölçüsü var. Kanı yoğunlaştıran yemekler yesinler diyor. Mesela, helim aşı ya da inek eti. Buna rağmen ağrı yine devam ediyorsa, mecburen muhaddire sarıl.

Küçük mideli kimselerse besleyici yönü fazla olan gıdalar tüketmelidir. Ve her öğünde az yemelidir ve gün boyunca ihtiyacına ve midesinin tahammül etmesine göre birçok kez yemek yemelidir. Yani kuralımız; az ye hep ye!

Çoğu mide için işe yarar bir metod var; on beş günde bir istifrağ. Böylelikle midede oluşmuş olan balgam salgısının ya da hıltının birikmesine engel olmuş olursun.

Balgam kelimesinin tiksindirici his uyandırdığını kabul ediyorum ancak buradaki anlamı ilk anlamından biraz daha spesifik. Yani bu balgam o balgam değil. Ya da aynı ama konum farkı var. Yani kısaca kusmak da kendinizi tedavi etme yöntemi. Ben o kadar iğrenç şeylerle karşılaştığım için artık benden o sakınma duygusu ya da kendimce bir şey uydurursam hissel vera ortadan kalktı. Alışkınım. Hani kan görünce bir ürperme bir korkma falan yok mu diyenlere mantar hastalıklarını gösterin. Ya da teratom nedir bir baksınlar. En etkilendiğim şeylerden birkaçı sadece.

*İstifrağın en kolay yolu şu:

Turp ve balık eti yesinler. Ve susayana kadar beklesinler. Susayınca da sıcak suyla karıştırılmış ballı iskencübin ya da şekerli iskencübin içsinler. Ve yediklerini dışarı vereceklerdir.

*İstifrağ, ayda iki kereden fazla olmamalıdır çünkü mide kusmaya alışabilir.

*Yeşim taşı (ya da Jasper) mide ve yemek borusu için yararlıdır. Eğer yeşim taşını mideyle aynı hizada olacak şekilde iple boyuna asarlarsa ya da kolye şeklinde kullanırlarsa midenin ve yemek borusunun yararınadır.

*Ve eğer yeşim taşı tenavül edilmelik macunlara eklenirse ya da yarım dirhem ağırlığında yeşim taşı tenavül edilirse, nur üstüne nurdur, mide ve yemek borusuna etkisi iki katına çıkar.

Yeşim taşına bir de Wikipedia gözüyle bakalım. İki tür yeşim taşı var, biri Jadeit diğeri Nefrit. Jadeit, Nefrit'e göre daha az bulunan bir tür ve tabii ki daha değerli. Wikipedia, Çinlilere ait yeşim taşından yapılmış el yapımı olan düğmeler de gösteriyor. Yani Çinliler yeşim taşından düğmeler ve oymalar yapıyorlarmış. Kısaca kolye değil de düğme de yaparak mide ve yemek borusuna katkı sağlanılabilir. Yani biraz fikir üretin. Kıyafetleriniz neden doktorunuz olmasın? Bu arada Çin yapımı düğmeler Jadeit-ten.

Bu özeti biraz uzatacağım.

*Bunu bilmiş ol ki genellikle mide rahatsızlıkları çok yemekten kaynaklanır. Çok yemekten sakın! Ve mide hastalıklarının nedenlerinden kaçın. Yemeğin niteliğini incele. Alışkın olmadığın ve önceden tanımadığın yiyeceklerde tebdirli ol.

*Midenin en azılı düşmanı, mideyi tıkabasa doldurmaktır. Midesini tıkabasa doyuran aç gözlüler kilo almazlar. Çünkü yiyeceği olması gerektiği gibi sindiremezler. Ama yemek yiyip de tamamen doymadan ve iştahları olmasına rağmen yemeğe devam etmeyenler kilo alırlar. Çünkü yemeği en doğru şekilde sindirirler.

Dışkının yapılması gerekirken, buna engel olup bekletilmesi halinde, dışkının mideye geri dönmesi vakasıyla karşılaşabilirler. Ve bunun şiddetli ağrılarını bir güzel çekerler. Hatta bu yetmezmiş gibi İlavus hastalığına ve iştahsızlığa yakalanabilirler. İlavus ve Kulunç hastalıklarından özetin sonunda bahsedeceğim.

*Bağırsak gazının bekletilmesi meselesine gelince, böyle bir durumda mideye geri dönmesi muhtemel olup midede buhara dönüşebilir ve yukarı çıkarak beyine ulaşır ve şiddetli ağrılara neden olur.

Mideyle barışık olup diğer yağlara göre daha uyumlu olan, daha az zarar niteliği taşıyan ve midede güçsüzlüğe daha az sebep olan yağlar şunlar; zeytin yağı, ceviz yağı, Antep fıstığı yağı.

Mideyle uyumlu olmayıp mideye zarar veren gıda ve ilaçlar şunlar;

Çam fıstığı, pazı, dağ reyhanı (ya da felseğen), az pişmiş şalgam, labada (ya da evelik, ekşi yapraklı türlerine kuzukulağı deniliyor)

*Aşırı açlık hali mide için zararlıdır.

*Erken Ölüm kitabında bahsedildiği üzere, mide ağrısı olan hastanın sağ ayağında elma benzeri birşey gözlenirse, ilk oluştuğu günden itibaren yirmi altı gün sağdır ancak yirmi yedinci gün ölür.

Erken Ölüm kitabı hakkında bilgim yok.

*Uykusuzluk ve aşırı uyanıklık midenin zararınadır ve sindirim sisteminin bozulmasına yol açar. Çünkü uyku sırasında sindirim işlemi daha çok gerçekleşir.

Hava soğukluğu, iştah açıcıdır. Bundan ötürü, Kuzey rüzgarının estiği dönemde ve kış mevsiminde iştah fazladır.

İştahsızlığın yirmi altı sebebine değiniyor İbn Sina, birkaçı şöyle:

İştahsızlığın sebebi bağırsak kurtları, uykusuzluk ya da aşırı uyuma gibi nedenler olabilir.

*Eğer iştahsızlığın sebebi midedeki enfeksiyonel salgı sebebiyleyse, bu duruma birkaç açıdan tanı koyabilirsin; aşırı mide bulantısı, her zaman olmasa da bazen oluşan kötü ağız kokusu gibi.

Eğer iştahsızlığın sebebi bağırsak kurtlarıysa, Hazanbel ile şerbeti karıştır ve karın bölgesine yay. Barsak kurtları geri çekilecektir ve iştah yerine gelecektir.

*Sarımsak, soğukluğun zararını savmada ve iştahsızlığı gidermede çok faydalıdır.

Bazılarının iştahları olabilir ancak anormal şeylere meyleder; toprak, çamur, kömür, alçı gibi. Bunun sebeplerine değiniyor, bunun sebebinin kötü ya da fasit maddenin midede bulunması olduğunu söylüyor. Genellikle hamile bayanlarda böyle bir iştah türüyle karşılaşıldığını belirtiyor.

Cenin (ya da fetüs) besine ihtiyaç duyduğu gelişim evresinde, yaklaşık iki ya da üçüncü ayına kadar, ufak bünyeye sahiptir ve besine o kadar ihtiyaç duymaz. Rahimde bulunan kan, cenin için yeter de artar bile. Yani ihtiyaçtan fazla kan rahimde yerleşiktir ve kullanılmamaktadır öyle ki dışarı dahi atılmamaktadır. Cenin dördüncü ayına ulaştığında önceki aylara göre daha fazla besine ihtiyaç duyar. Fazla kan da böylelikle mide ve rahimde azalır ve hamile bayanın anormal maddelere olan iştahı da azalır.

Erkeklerin de böyle bir iştah türüyle karşılaştığını da belirtiyor İbn Sina.

İbn Sina diyor ki; doktorun biri, fasit iştahlı şahsın, dört miskal ya da dört buçuk miskal susam yağı tüketirse şifa bulacağını sanıyor. Ve böylece bu çamur toprak yeme gibi tuhaf iştahtan kurtulacağını iddia ediyor. Bu ilacı denemek lazım. Başkalarının zan ya da sözlerine güvenilmemeli.

Bu cümleden birçok mana çıkartılabilir. İbn Sina bitkisel ilaç tedavisinde ilacın kullanılmış olmasını ve denenmiş olmasını önemsiyor. Ama kaç kişide? Bitkisel ilaç tedavisinde bir takım insanların zanlarıyla karışık tedaviler de ortaya atılmış olabilir. O halde belli bir sistematiğe dayanmamış tıp için bu durum olsa olsa eksikliktir ve tamamlanılabilir ama neticede eksiktir.

Köpek iştahı... Ya da Cu’l-Kalb. Bu hastalıkta, insan ne yerse yesin doymuyor yani aşırı açlık durumu ortada. Birçok sebebi var, uzun süreli ateş buna bir örnek.

Aşırı soğuklar köpek iştahına sebep olabilir.

*Şiddetli soğuklarda yolculuğa çıkıp köpek iştahına yakalanan insanlar çok görülmüştür.

*Bunu da bilmiş ol ki, eğer köpek iştahı ya da culkalb devam ederse, genelde inek iştahına (ya da Cu’l-bakar) dönüşür, ve istemdışı uykularla (yalancı ölüm) ve çok uyumakla sonuçlanıyor.

Burası bana nedense çok komik geldi. Köpek iştahı ilerlerse inek iştahına dönüşür gibi... Bu tabirler biraz komikçe. Biz genelde böyle terimlere alışkın olmadığımız için biraz sırıtıyor gibi. Ama aslında Tıp terimlerini Türkçe’ye çevirdiğinde böyle sırıtkan kelimelerle karşılaşmak mümkün. Mesela Pektineus kası. Latince’de tarak demek yani tarak kası. Koroner damarlar yani taç damarlar. Taç kelimesi Koroner kadar bizim için bu kadar cazip değil. Siz de eğer köpek iştahı ya da inek iştahının itici olduğunu düşünüyorsanız culkalb ve culbakar deyiverin.

Culkalb olan hastalar, sıcak mizaçlı yağlı yemekler tüketmeli. Mümkünsüeyağ, devenin hörgücünden olmalıdır. Zeytin yağı da Culkalbler için iyi.

İnek açlığına Tıp dilinde Bulimia deniliyor. Bulimia ya da Culbakar, Culkalbten farklı, her ne kadar benzer özellikler taşısa da. Culkalb olan hasta ne yerse yesin doyma hissi oluşmuyor, neticede doymuyor ancak Culbakar ya da Bulimia ya da inek açlığında mide yeme isteğinde bulunmamasına karşın diğer organlar açlık hissetmektedirler yani açtırlar, bundan dolayı hasta iştahsız iştahsız yemek yemektedir.

Culbakar, culkalbin devamı olabilir yani culkalbten kaynaklanmış olabilir.

*Açlıktan Kaynaklanan Baygınlık: Bazı insanlar, açlığa karşı tahammülleri neredeyse hiç yoktur. Ve çokça da acıkırlar, ne zaman açlık hissi uyansa, o anda hemencecik eğer yiyecek bir şey bulamazlarsa bayılıyorlar. Bundan ötürü bu durumu 'açlıktan ötürü bayılma' diye adlandırmışlardır yani; Cu'l-gaşi.

Bu açlık durumunun sebebi, aşırı ısı ve sıcaklık ve mide ağzının zayıflığı.

Bir başka ünitede 'susuzluk' konusuna da değiniyor İbn Sina. Susuzluğa birkaç neden şöyle; karaciğerden kaynaklanmış olabilir. Eğer karaciğer sıcak olursa ya da karaciğerde şişkinlik oluşmuşsa, ya da soğukluk veya soğuk mizaçlılık anormal dereceye varmışsa, susuzluk görülebilir. Kalp de bu durumda pay sahibi olabilir. Kalp eğer sıcak mizaca eğilim göstermişse susuzluk hali görülür. Bunlar, yirmi üç sebepten ikisi sadece.

Eğer sıcak mideye sahip biri kalkar da buz gibi su içerse, yani çok soğuk su içerse, daha da susayacaktır.

Hazımsızlıkta sıra.

Yemek midede tamamen sindirilebilir ya da kısmen sindirilir. Ve yemeğin midedeki sindiriminin istenilen şekilde gerçekleşmemesi halinde beden gerekli besini alamaz ve birey zayıflar.

Yemek midede neden bozulur, fasit olur?

Yiyecek kendiliğinden fasit olmaya müsaittir. Hayvan sütü, kavun, şeftali.

Çabuk sindirilmeyip zor sindirilen yiyecekler olabilir: Mantar, Donbalan, Asya mandası eti (ya da Camış)

Donbalan bir tür mantarmış. Anne tarafı doğulu olduğundan olsa gerek akrabalarla gider bir bağa yakın bir yerde tepeliklerde Donbalan toplardık. Biz de Donbalan derdik, sindirilmesi zor bu mantar için. İngilizcesi Tuber. Tuber, yumru demek. Yer altında yetişiyor, ince uzun yaprakları sayesinde onu tanır, hemen kazarak tüm sağlık kurallarını ihlal ederek orada yerdik. Tabii biz o zamanlar daha küçük olduğumuz için çimen görsek Donbalan sanırdık. Büyüklerimiz bize yardımcı olurdu. Tipi yer elmasına benzese de tadı farklı ve güzel. Ünlü bir Fransız şefi, Donbalan için 'Mutfağın elmas-ı' diyormuş, enterasan. Donbalanı bulmak için, Donbalanbulan domuzlar kullanılıyor-muş, bu daha enterasan. Neyse devam ediyorum.

Yiyecek aşırı sıcak tabiatlı olabilir. Bal gibi. Yiyecek aşırı soğuk olabilir; kabak yemeği gibi.

Yemek yeme düzeni ve tertibi yanlış olabilir. Mesela, zor sindirilebilir bir yemek yer de ardından kolay sindirilen bir yemek yerseniz, kolay sindirilen yiyecek çabuk sindirilir ve

yüzer halde midede asılı kalır ve böylelikle bozulur ve fasit olur. Ve etrafında ne varsa fasit eder. Yani hafif yemeği önce, ağır yemeği sonra yemelisiniz.

Birden fazla yemek türünü bir anda tüketmek ya da birkaç yemeği birbirine karıştırmak.

Çabuk sindirilen ve zor sindirilen birbirine karışır ve mide fesadı geçirirsiniz.

Bağırsak gazı ve gurultu, sindirimin iyi şekilde gerçekleşmediğine dair iki delil teşkil eder ve yemek sindirilmeden kalmıştır.

*Yemeğin midede fasit oluşu ya da bozulması ne demektir? Yemeğin fasit olması demek, midedeki yiyecek ya yanmıştır ya ekşimiştir ya da kokuşmuştur (müteaffin). Ya da doğal olmayan bir şekilde değişime uğramasıdır.

Üzüntü, sindirim zayıflığının sebepleri arasındadır. Üzülmekle sindirim işlevi tamamen iptal olabilir. Tam tersi durum da sözkonusudur. Mutluluk ve gamsız olma halleri, sindirimin iyi çalışmasına sebep olur.

*Yemeklerin sindirimine yardımcı olan en iyi ilaç biberdir. Uyumak da sindirime yardımcı olur. Özellikle sol tarafınıza yatarsınız sindirim çok iyi çalışır. Çünkü bu durumda, karaciğer mideyi kuşatır.

Burada uyumak deniliyor, uyumaktan kastı uzanmak olabilir.

*Sağ tarafa uyumak, yemeğin mideden aşağı inmesine yardımcı olur. Bu durumda, mide düzleşir.

Midede soğuk-balgam şişkinlğinden bahsediyor İbn Sina.

*Baktın ki hastanın sürekli mide ağrısı var ve hatta uyurken bile ağrı vazgeçecek gibi değil. Ağrının yanında, ateşlenme, iltihap, vesvese ve kuruntu olmayıp ancak yüz rengi gümüş-gri, ağız suyu fazla ve nemli, susama nadir, hazımsızlık ve iştahsızlık varsa bil ki mide soğuk balgam şişkinliğine yakalanmıştır.

Bir tane ilacı şu; kuşkonmaz, gündüz güzeli, tatlı badem yağı, pazı, lahana ve zeytin yağı. Bunları tek başına ya da birlikte mideye sürsünler.

Hastanın yemeği kanı kurutacak-gillerden olmalıdır ve çabuk sindirilebilir olmalıdır. Ve hiç bir surette istifrağ yapmamalıdır.

Midede apseden bahsediyor. Apse-nin kitapta geçen şekli ve Osmanlıcası 'dümel' oluyor.

Midede apsenin ilacından bahsedersek; midede travma oluşmuşsa ve apseye dönüşmemişse, damar kesme yöntemiyle ve soğuk ilaçlarla mideyi koruma altına al ki apseye dönüşmesine engel ol.

Mide yarasına gelince. Burada yara için'Kurha' kelimesi kullanılıyor. Apseden farkı nedir, pek bir fikrim yok. Çünkü apse için irinli yara ya da irinli sivilce de denilebilir ki kurha için de aynı şey geçerli. Ancak burada bahsedilen iltihaplı yara, midenin parankimasında

gerçekleşiyor yani midenin kendisinde, dış ya da iç yüzeyinde değil. Belki bu açıdan kurha apseden ayrılabilir.

Kurha ya da biz yara diyelim, mide ağzında da olabilir, yemek borusunda da olabilir. Bunu nereden bilebiliriz? Belirtilere bakalım. Eğer yemek borusundaysa bu yara, hasta ağrının geri çekildiğini hisseder ve omuzlarının arası ağrır ve boyun bölgesinden göğüs bölgesinin (ya da torasik bölgesi) baş kısmına kadar acı çeker. Eğer midedeyse karın üstü bölgesi ya da torasik altı bölgesi ağrır, vesaire.

Karın gazı da pek karşılaşılan sorunlar arasında.

Özünde gaz yapıcı olmayan yiyecekler de karın gazına sebep olabilir. Mideye alınan yiyecek özünde gaz yapıcı değil ancak, yeterli sıcaklık alınan yiyeceğe galebe etmezse ve sıcaklık ya da ısı zayıf olursa, o yiyecek buhara dönüşür ve mide gazına sebep olur.

Midede gaza sebep olmayan yiyecekler için üç durum söz konusudur.

Yiyeceğin kendisi özünde gaz yapıcı değildir.

Soğukluk, yiyeceğin hareketine engeldir.

Yiyecek gaz üreticidir, ancak hararet galebe etmiştir ve gaz oluşumuna engel olmuştur.

Hararet, yeterli düzeyde olabilir ve yiyeceği gaz oluşmadan sindirebilir. Ancak şahıs, yiyeceğin üstüne çok su içer ya da yiyecek midede birbirine karışacak şekilde hareket eder. Bu durumda gaz oluşur.

Yiyecek özünde sıcaktır. Ve sindirildiği zaman daha sıcak olur. Eğer tam bu sindirim esnasında, soğuk ve yaş mizaçlı maddeyle karşılaşırsa o maddeyi çözümler ve buhara dönüştürür ve buhar da karın gazına dönüşür.

Dalak hastalarında karın gazı gözlemlenir.

Bunların ilacı nedir? Suda haşlanmış Havlıcan iyidir, ham yeseler de iyidir.

İbn Sina bir yerde eski hekimlere fırça çekiyor. Demek ki biz de eskilere fırça çekebiliriz, elbette delilimiz varsa. Eskilerin yanlış yöntemlerini eleştiriyor. İşi zora soktuklarını, daha kolay ve doğru yöntemlerin olduğunu belirtiyor. Yani senin tedavin yanlış benimkisi doğru diyor.

Muhaddir ya da uyuşturucu madde hakkında bir açıklama yapmış İbn Sina.

*En düşük etkili uyuşturucu maddesi, haşhaş tohumu ve marul tohumudur. Haşhaş kabuğu, tohumundan daha uyuşturucu. Özellikle de siyah haşhaş kabuğu. Haşhaştan sonra en etkili uyuşturucu madde, çöl adam otu kökü kabuğu. Ancak hepsinden daha güçlü olan afyondur.

Karl Marx'ın din için betimlediği uyuşturucu maddesi. Elbette insanın beynini ve ayırt etme yetisini uyuşturan ne varsa afyon etkisi yaratır ancak üstün irade afyonun panzehiridir gerisi tercih meselesi.

*Galen'in güvencesiyle, İsarus hapı oldukça etkilidir ve ilacın içeriğinde yok yok. Mesela, iltihaplı kanlı su istifrağ ederse biri, bu hap onun için en iyi ilaçtır. Akrabadin'de de geçtiği üzere İsarus hapında, Galen'den aktarıldığına göre; Şam rezenesi, güzel kokulu olması ve besleyici olması için kereviz tohumu kullanılmıştır. Pelin otu da içermektedir. Pelin otu salgıyı ya da hıltı temizleyici, salgıyı aşağı doğru itici ve mide ağzını takviye edici özelliğe sahiptir. Tarçın da adıgeçen hapta yer alır, bunun nedeni iltihaplı kanlı suyun kötü kokusunu gidermesi içindir. Hem iltihabı düzeltir ve çözümler. Tarçının güzel kokulu olması sinir içeren tüm organlarla uyumludur. Afyon da aynı hapta vardır, bunun sebebi de uyku getirici olmasıdır. Ve dolayısıyla uyuşukluk hali verir. Hint yağı bitkisi de içerir ve bunun özelliği de afyonun toksisitesini nötralize etmek içindir ve afyonun yıkımını engellemek içindir. Öyle ki bununla hastaya herhangi bir zarar gelmesine engel olunur.

Birkaç noktaya değineyim. Öncelikle İsarus ilacı, mide bulantısı, fenalaşma, istifrağa yakın haller içindir. İsarus'un tam tarifi Akrabadin'de yani Kanun'un beşinci ve son kitabında yer alır. Kanun Arapça yazıldığı için, Arapça olarak toplamda beş ana kitaptan oluşur. Ki Farsça tercümesi son cildini saymazsak yedi ciltten oluşur. Çünkü son cildi sadece fihristten ibaretmiş. Akrabadin nedir? Akrabadin ya da Akrabazin, İslam tıbbında ilaç formüllerini içeren el kitaplarının genel adı. Yani ilaç kodeksi demek oluyor. Bunlar bir yana, aslında şu ilginizi çekti mi bilmiyorum, bir ilaç hazırlanırken nelere dikkat edilir, neye göre eklenip çıkartılır. Mesela afyonu ekledin ancak toksik olduğu için onun zıttı olan antitoksin de eklemelisin, onu da sağlayan Hint yağı bitkisi gibi.

Bir de kitapta geçen kanlı su demek olan 'hunabe' kelimesini ilahi aşk şairleri epey bir istifade etmişler. Hafız Şirazi diyor ki;

'kagezin-i came be HUNAB beşuyem ki felek rahnemuyem be pay-i alem dad nekerd'

Yani, felek beni alemdada (adalet bayrağı) çağırmadığından ben kağıttan kıyafetimi kanlı suyla, kanlı gözyaşımla yıkadım.

Fenalaştın, halin kötüleşti, eğer bunun sebebi mide zayıflığındansa, istifrağ kesinlikle bulantını yatıştırmaz. Zorla istifrağ etmemelisin ama kendi kendine gerçekleşirse bu işlem, senin için faydalıdır.

Sıra hıçkırıkta.

*Soğuk mevsimlerde ve şiddetli soğuk algınlıklarında hıçkırık gözlemlenir.

*Eğer soğuk mizaçlı ve soğutucu salgı midede bulunursa, hıçkırık gözlemlenebilir.

*Genelde, bebekler ve çocuklarda hıçkırık gözlemlenir çünkü soğuğa dayanaklı değildirler.

*Eğer şiddetli soğuk, mide ağzına etki ederse, mide ağzı büzüşür, kasılır ve hıçkırık oluşur.

*Erken Ölüm kitabında aktarıldığına göre, hıçkırığa yakalalan kimsenin, sağ tarafında anormal bir şişkinlik gözlemlenirse ve belli sebebe dayalı değilse ve bunun üzerine hıçkırıkta artış olursa, böyle bir durumda şahıs, yarın olmadan diğer dünyaya göçer.

Erken Ölüm kitabının kime ait olduğu belirtilmiyor.

Hıçkırık eğer aşırı yemekten, mideyi tıkabasa doldurmaktan meydana gelmişse, istifrağ bu konuda yardımcı olacaktır ve en iyi ilaçtır. Hareket etmek, koşmak, çığlık atmak, sinirlenmek, mutlanmak, aniden korkutmak, yüzü soğuk suyla yıkamak, ata binmek, spor yapmak gibi faktörler hıçkırığı yatıştırmada etkilidir diyor İbn Sina. Ki ansızın korkutmanın günümüzde de yaygın olduğunu biliyorsunuz. Demek ki bir orijini varmış.

Hıçkırığı olan biri öksürmek istiyorsa, öksürmesin, öksürmesini ertelesin, bu durumda hıçkırık yatışır. Hıçkırığı olan biri susamışsa, su ihtiyacını da ertelesin ve susuzluğa tahammül etsin, böylelikle hıçkırığı yatışır. Hıçkırık halindeyken, hapşurmak çok iyidir. Nefesi tutmak, hıçkırığı yatıştırmada çok iyidir. Fazla uyumak da hıçkırıkta etkilidir.

Sıra karaciğerde.

*Karaciğer öyle bir organdır ki onun için, kan üretim fabrikası, kan rafinesi ve kanda bulunan maddeleri taşıyıcı organ diyebiliriz.

İnsan karaciğeri, sahip olunan cüsseye göre, tüm hayvanlar arasında en büyük olanıdır. Denilene göre, canlı ne kadar çok yerse ve bununla kalbi zayıf olursa, karaciğer daha büyük olur.

Karaciğerin sağlıklı olup olmadığını, ne durumda olduğunu birkaç yöntemle anlayabiliriz. İbn Sina bu konuyu on bir maddede ele almış, biri şöyle; insanın yüz rengi, siması, şekli, derisi bize karaciğerin durumundan bilgi verebilir.

Hıçkırık, hastanın iştahı, yiyeceğin midede sindirilmesi, bizi karaciğerin durumundan haberdar eder.

Nefes darlığı (ya da Dispne) her ne kadar akciğerden kaynaklanmış olsa da, asıl sebebin karaciğer olması muhtemeldir.

İnsanın çeşitli haletinden, karaciğerin doğru işlediğine dair nasıl bilgi sahibi olabiliriz?

Eğer insanın yüz rengi, doğal beyaz ve kırmızıysa, karaciğerin sağlıklı oluşuna delildir.

Eğer yüz rengi sarı olursa, karaciğer sıcak mizaç bozukluğuna yakalanmıştır.

Eğer yüz rengi griye çalarsa hastanın soğuk suimizacı vardır.

Eğer şahsın yüz rengi siyaha çalan griyse ve matsa, bunun sebebi karaciğerin soğuk ve kuru suimizacı olduğudur ve bu durum hastanın sarılığa yakalandığının delilidir.

Eğer yüz, toplu ve etliyse, bunun sebebi karaciğerin mizacının yaş ve sıcak oluşudur.

Eğer yüz, toplu olup yağ oranı yüksekse yani yağlıysa, karaciğerin mizacı soğuk ve yaştır.

Eğer yüz sıskaysa, zayıfsa, karaciğer kurudur.

Parmakların kısa ya da uzun oluşu da karaciğer hakkında bizi bilgilendirir. Parmaklar uzunsa karaciğer büyük, kısaysa küçüktür.

Eğer karaciğerin kendi tabiatında bulunan rutubet ya neme hararet baskın gelirse, beden sağlıklı ve hastalıksız olur. Ancak böyle bir cüssede, rutubet hararete baskın gelirse, şahıs enfeksiyon hastalıklarına müsait olur ve yakalanır.

Eğer bir kimsenin karaciğerinin kendi öz mizacı soğuk ve kuruysa, damarlar dar, belirsiz ve sert olur. Tüm vücudu kuru olur, vesaire.

Genellikle karaciğer rahatsızlıkları mideden kaynaklanır. Yiyecek böyle bir durumda fasit olur ve sindirilmeden dışarı atılır. Yiyeceğin fasit olmasından başka bir sebep varsa söz meclisten dışarı.

Eğer karaciğer sıcak suimizaca sahipse; iltihap, ateş, hararet, iştahsızlık, idrarın sarılığı vesaire durumlar gözlenir.

Eğer karaciğerin sıcaklığı aşırı derecede artış göstermişse, bu durumda karaciğer daha çok sevda maddesi üretir. Malihulya hastalarında (ya da melankoli) ve cinnet geçirenlerde karaciğerin aşırı sıcak olduğunu görebilirsin.

Eğer karaciğerde yaş-suimizaç varsa; dil nemlidir, susama az görülür, yüz rengi beyazdır, açık tenlidir, sarıya çalabilir.

Eğer karaciğer yaş-suimizacı artış gösterirse ve nem baskın gelirse, şahsın yüz rengi yeşile çalabilir.

Kurt ciğeri karaciğer rahatsızlıklarında etkilidir. Salyangoz eti de karaciğer rahatsızlıklarında etkilidir. Yani salyangozun etli kısmı. Bu iki şeyi kim uygular Allah aşkına!

Karaciğer için zararlı etkenler nelerdir? Bunlardan birkaçı şöyle:

Tok bir kimse, tok olmasına rağmen yine de yerse ve yemek ardı ardına midede birikirse ya da yemeğin sırası tertibi türü düzgün olmazsa, mesela ilk yenilen yemek zor sindirilirken ardından gelen yiyecek kolay sindirilebilen hafif bir yemek olursa, böyle bir durum ve bahsedilen etkenler karaciğer için çok zararlıdır, her şeyden daha zararlıdır.

Aç karnına, banyodan hemen sonra, cimadan sonra, spordan ve yorulduktan hemen sonra soğuk su içmek tamamen karaciğerin zararınadır.

*Hangi yemek olursa olsun, eğer yapışkanımsı madde içerirse, bu karaciğerin zararınadır. Zira yemeğin yapışkanımsı maddesi karaciğerde tıkanıklığa sebep olur. Mesela buğdayda bulunan yapışkanımsı hal, karaciğerin zararınadır. Ama bunun yanında diğer organlar için herhangi bir zarar teşkil etmemektedir. Evet, buğdaydaki yapışkanımsı madde karaciğere ulaşır da orada sindirilirse, bu durum karaciğerin zararıyla sonuçlanır. Tüm buğday çeşitleri bu zararlı yapışkanlığı içermez, bazı türleri karaciğerde hasara sebep olur.

Sizce yapışkanımsı maddeden kasıt ‘Gluten’ olabilir mi?

Safran, kuş üzümü karaciğerle uyumludur ve faydalıdır.

Hindiba, karaciğere çok faydalıdır.

Tatlı türleri karaciğer için uygundur. Karaciğeri dolgunlaştırır, parankimasını geliştirir. Ama eğer bir kimsenin karaciğerinde sıcak şişkinlik varsa tatlı şeylerden kaçınmalıdır.

Antep fıstığı da karaciğer için oldukça faydalıdır ama mizacı çok sıcaktır.

Fındık, antep fıstığına nazaran sıcaklığı daha azdır ve karaciğere oldukça faydalıdır.

Arpa suyu, kabız edici ve güçlendirici özelliğe sahiptir, karaciğere faydalıdır. Hindiba bir numaradır.

Eğer hastanın karaciğeri sıcak mizaçlıysa, hindibayı suda pişirsin ve içsin, bu onun yararınadır. Özellikle de eğer hindibayı kuru kişnişle ya da yeşil kişnişle beraber tüketirse daha faydalıdır. Kasni ya da hindibayı, sirkeyle tüketirse de faydalıdır.

Eğer hastanın karaciğeri sıcak mizaçlıysa, berberis çok faydalıdır. Ve olağanüstü bir etki yaratır. Demirhindi de berberis gibi (ya da zirişk) etki yaratır.

Osmanlı mutfağının en sevilen şerbeti olan Demirhindi'yi duymuşsunuzdur. Sümela manastırı dönüşünde, hemen manastırda yer alan bir büfeden alıp denemiştim. Karadenizliler nerede ne satacaklarını iyi biliyor. Manastıra çık, ayrı bir yorucu... bir de geri dön... bünye pek kaldırmıyor. Neyse Demirhindi enerji içeceği gibi geldi, denemelisiniz.

Demirhindi (تمر هندی), kitapta Temurhindi olarak geçiyor. Temur Türkçe'de demir demek oluyor. Timur da büyük ihtimal buradan geliyor. Ama Arapça olarak okuyunca Tamr-hindi yani Hint hurması. Galiba en doğrusu da ikinci seçenek.

Baktın ki hastanın karaciğerinde tıkanıklık var; berberis, demirhindi ve kerevizi karıştır hastaya yedir, iyidir.

Eğer hasta, kaliteli gül yağıyla elma yağını soğuk suyla tüketirse karaciğerin sıcak mizacını ılımlı hale getirir.

Bitkilerin isimlerini internette araştırıyorum. Farsçasını ya da Arapçasını yazdığımda, bilimsel adıyla beraber gösteriyor. Google bu konuda epey bir kolaylaştırdı işimi. Ama bazı bitkileri Farsçasıyla yazdığımda sadece bilimsel adını belirtiyor, Türkçesini belirtmiyor. Bilimsel adını yazdığımdaysa Türkçesi eklenmemiş olarak karşıma çıkıyor. Farsça sitelerde baktığımda farklı isimler gösteriyor. Yani bir bitkinin adını bulana kadar bazen epey bir efor sarfediyorum.

Sonuç: Bu bitkiyi es geç, olmazsa da olur.

En iyisi siz aşağıdaki örneğe bir bakın.

Sıcak mizaçlı karaciğere sahip olan kimselerin günlük öğünleri de belli bir kural çerçevesinde olmalıdır. Meyvelerden ne yesinler? Ayva, armut ve zalzalek vb.

Zalzalek nedir? Bilimsel adı; Crataegus aronia. Azerbaycanlılar ‘yemişan’ diyorlar. Ancak Türkçesi belirtilmemiş. Büyük ihtimalle, görsellerdeki resimlerin de örtüşmesiyle bizde de ‘Alıç’ manasına geliyor.

*Karpuzun fazla tatlı olmayanı, özellikle de Arapların deyimiyle ‘raqee’ karpuzu ya da Filistin’de yetişen türü ya da Hindistan’dan getirileni sıcak suimizaçlı karaciğer sahipleri için faydalıdır.

Maş fasulyesi aşı, Kazayağı aşı (ya da Chenopodium album), ıspanak aşı vb aşlar sıcak suimizaçlı karaciğerliler için faydalıdır. Kuruyemişlerden de; kestane, kuş üzümü, antep fıstığı vb faydalıdır.

Tarçının bir özelliği de antiseptik oluşudur. Bunun yanında, mizacı düzeltir, mizacın bozulmasına sebep olan maddelerin atılmasına yardımcı olur, iltihaplı kanlı suyu savar, zehirli ilaçları nötralize eder.

*Kuş üzümü karaciğerin dostudur.

Karaciğer Yollarının Tıkanması

Burada geçen ‘godar’ kelimesini ‘suyun geçiş yolu’ olarak çevirmişler. Ben de yol dedim. Ancak tam karşılığı karaciğerdeki sinüsler midir, emin değilim. Biz genel bir tabir oluşturma adına ‘karaciğerde tıkanıklık’ diyelim.

İbn Sina karaciğerin anatomisini; karaciğerin konkav kısmı ve konveks kısmı olarak iki boyutta inceliyor. Karaciğer tıkanıklığının daha çok konkav kısmında görüldüğünü belirtiyor yani çukurumsu kısımda daha yaygın-mış.

Bu tıkanıklığın karaciğerin hangi kısmında oluşuna dair de belirli belirtiler var, onu da belirtiyor İbn Sina, ancak ben geçiyorum.

Karaciğer ağrısında sıra.

Karaciğer ağrısının çeşitli sebepleri var. Sıcak şişkinlik, tıkanıklık bu sebeplerden birkaçı.

*Denilene göre Hipokratın kabrinin orada tıpla alakalı bir kitap bulmuşlar. Bu kitapta geldiği üzere; eğer bir kimsede karaciğer ağrısı varsa, kafasının arka bölgesinin çıkıntı tarafı ve arka kısmı kaşınır da kaşıntı artarsa ve ve iki ayağının baş parmağını da kaşıntı tutarsa, bununla birlikte ensesinde baklaya benzer bir şey çıkarsa, bu şahıs beşinci gün dünyadan göçer.

İbn Sina bir doktordan bahsediyor. Meslektaşı olan doktor bey, karaciğer travması geçiren bir hasta için İbn Sina’nın tabiriyle ‘uyduruk’ bir ilaç deniyor. İbn Sina karşı çıkıyor, hastanın öleceğini belirtiyor. Neyse aynı doktorla hastanın başında toplanıyorlar. Adam yine aynı ilacı uyguluyor, hasta yapışkanımsı terler döküyor ve sonunda da ölüyor. Ve İbn Sina’nın dediği oluyor. Peki İbn Sina’nın bildiğini diğer doktor neden bilmiyor? Tecrübe meselesi mi? Aslında aynı geleneksel tıp yöntemleri izleniyor yani iskeleti değişmiyor.

Büyüyen Ay yayıncılığa ait ‘İbn Sina Kitabı’ adlı bir kitap var. O kitaptan birkaç alıntı yapacağım. İbn Sina kimdir, bir de kendisinden duyun:

‘Her ne istersen sor... Korkma... Her hastalığın devasını bilen ve her söylediğini izaha kadir olan kimsenin karşısındasın! O sana tıbbın gizli sırlarını haber verir. Bu sırlar onun içinde mahfuz ve masundur (korunmuştur). Bana bunları çok bilici olan Tanrı öğretti! Ve bana ‘hakimin söylediklerini belle’ dedi. Bukrat (Hipokrat), Batlamyus, Sokrat ve Calinos’tan (Galen) sonra bu meydanın sahibi benim!..’

Pek iddialı değil mi? Zamanında İbn Sina’ya kıskanç kimseler haset gütdermiş.

Yine İbn Sina şöyle diyor:

‘Bana onlar yan yan bakıyorlar. Çünkü ben yücelikler uğrunda çalışarak gecelerimi sabah ettim. Onlarsa sabahlara kadar uyudular.

Onlar bana sevgisizlikle bakmakta olduklarından beni fena görüyorlar. Sevgi gözüyle bakmış olsalardı, bende fena görmekte oldukları şeyin iyi olduklarını görür ve bilirler ve bu beğenmediklerini beğenirler idi.’

İbn Sina’nın ölürken söylediği son sözse şu:

‘Seni tanımak için şöyle bir düşündüm, gördüm ki meğer hiçbir şey bilmiyormuşum.’

*Karaciğerde apse patlarsa ve iltihabı bedene yayılırsa; idrar ve ishal yoluyla atılmazsa, bu durumda ameliyat yapmaktan başka çaren kalmaz. Üst bacağın bazal kısmını kes, ‘oriton’ dedikleri ince zara ulaşana kadar kasları arala ve onu del. Deliğin içine boru yerleştir ve böylece apseden çıkıp birikmiş irinleri boru aracılığıyla boşalt. Sonra kesik yeri uygun pomatlarla iyileştir.

Pomatla kremin farkı; kremin derinin alt kısımlarına penetre olamazken, pomadın derinin alt kısımlarına dahi penetre olması. Ki kitapta krem değil de pomad olarak geçiyor.

Ameliyat yerini kapatacak kadar güçlü pomadlar da demek ki varmış.

Sıra İstiska hastalığında. İstiska Osmanlıca sözlükte susama ya da su birikimi olarak geçiyor. İbn Sina istiskayı şöyle tanımlıyor:

‘İstiska, soğuk mizaçlı yabancı madde ve soğutucu maddenin etkisiyle meydana gelir. İstiska’ya sebep olan madde organa giriş yapar ve o organda gelişir ve artar.’

Böbrek, İstiska hastalığına yakalanmaya müsait organlar arasında yer alır.

İstiska hastalığının üç durumu vardır:

Doku İstiskası: Balgam maddesi sebep olur ve bedene yayılır.

Hiyaghi İstiskası: Sıvımsı madde sebep olur, alt kısımlara doğru ilerler.

Davul (Tabl) İstiskası: Gaz sebep olur.

Bu üç İstiska türünde karaciğer rahatsızlığı müdahildir.

İstiska'yı internette araştırdım, günümüzde iki karşılığı olabilir. Birincisi Asit hastalığı diğeri de Ödem. Asit hastalığı Hiyaghi istikası için uygunken Ödem de Doku İstikasına daha uygun düşüyor. Asit hastalığı peritonda sıvı birikmesidir. Hiyaghi Asit'tir diyebiliriz. Doku İstikasında balgam kan yoluyla taşındığından ve bedene yayıldığından Ödem burada önplana çıkar. Doku istiskası Ödem'dir diyebiliriz. Ben Asit hastalığını ilk önce Davul İstiskası olarak düşünmüştüm, çünkü karın bölgesi olağan bir şişkinliğe ulaşıyor. Davul gibi.

*Dalaktan kaynaklanan İstiska hastalığı karaciğerin sertleşmesinden kaynaklı olana göre zarar oranı daha azdır. Çünkü karaciğerin sertleşmesinde tedavi ışığı sönmüştür artık. İstiska maddesinin artışı gözlemlenirse; Astım, nefes darlığı ve öksürme gibi durumlar ortaya çıkabilir. Böyle bir durum, ölüm riskini belirtir ve hasta üç gün süre zarfında ölebilir.

*Melankoli (ya da Malihulya) hastası kimse, eğer İstiska hastalığına yakalanırsa, melankoli ortadan kalkar. Çünkü İstiska hastalığının sahip olduğu rutubet-yaş, Melanikoli hastalığını nemlendirir.

*Hipokrat'ın dediğine göre, karaciğerinde su birikimi olan kimsenin suyun patlaması halinde karın bölgesine yayılırsa ve karın bölgesi suyla birikirse, hasta ölür.

*Galen, Hipokrat'ın teşhisini şöyle yorumluyor: Hipokrat'ın bu sözden kastı, karaciğer yüzeyinde çok sayıda kabarcıklar görülür ve kabarcıklar sıvıyla doludur. Bu kabarcıkların çok sayıda olması ve patlaması halinde, kabarcıklardaki sıvı karın boşluğuna yayılır. Bu maddenin karın bölgesinin ince yağ zarına erişmesiyele yağ zarını sindirir.

Galen tefsirine devam ediyor ancak ben burada noktalıyorum.

*Davul istiskasına yakalanan biri, sürekli geğirme isteği duyar ve geğirdiğinde de rahatlar.

Bundan sonra İstiska hastaları için ilaç yazıyor İbn Sina. İlaçları belirtmeye gerek görmüyorum ama önemli noktalara değinen açıklamaları gerekli görüyorum.

*İstiska hastalarının yaş banyo yapması sakıncalıdır, iyi değildir. Kuru banyo yapmaları daha iyidir. Tennür, kuru banyolar arasında en iyi olanıdır. Tennürü yaktıktan sonra ateşinin sönmesini beklesinler. Tennürün sıcaklığının düşmesini beklesinler öyle ki sıcaklık hastanın dayanabileceği, tennürde durabileceği kadar olmalıdır. Baş, tennürden dışarı olmalıdır çünkü nefes almaları, kalp ve akciğerlerinin serin olması ve çok fazla susamamaları için bu gereklidir. Tennürün içinde yer alan bedenin geri kalanı, çok fazla terleyecektir. Tennür banyosu çok yararlıdır, özellikle de doku istiskasına yakalananlar için.

Tennür, ocak ya da tandır gibi bir yer. İbn Sina'nın burada bahsettiği şey günümüzün saunası oluyor.

İstiska hastalığına yakalanan bir kadına rast geliyor İbn Sina. Kadın, tabiplerin verdiği ilacı denemesine karşın şifa bulmuyor. Öldü ölecek derken, kadın inanılmaz derecede nar yiyor. İbn Sina bile ne kadar nar yediğini tarif edemiyor. Neyse, kadın sonunda nar sayesinde iyileşir. 'Nar yeme isteği kadının doktoru oldu.' diyor İbn Sina.

Dalak ve safra kesesinde sıra.

*Eski doktorlar, idrar kesesini büyük kese, safra kesesini küçük kese olarak tanımlardı.

Safra kesesinin yaratılış hikmeti nedir, ne olabilir, ne iş yapar? Kanı durulaştırır, karaciğer atıklarını arıtır, dışkıyı kışkırtarak dışarı atılmasını sağlar, bağırsakların temiz olmasını sağlar gibi.

İbn Sina dalak için çöp kovası tabirini kullanıyor.

*Dalak kirli koyu kanı sindirir.

Ciltte görülen geniş siyah lekeler, cüzzam hastalığı, Alopesi (ya da Saçkıran, kanser hastalıkları, dalak yetmezliğinden kaynaklanabilir.

*Dalak büyürse beden zayıflar.

*Mide ve dalak arasında, mideyle dalağın irtibat kurmasını sağlayan damar bulunur.

Herhalde Splenik arteri kastediyor. Herhangi bir fikri olan?

Siyah sarılık ve sarı sarılık hastalığında sıra.

*Öncelikle bunu bilmiş ol ki sarılığa yakalanan hastanın ten rengi sarı ya da siyahtır. Ten renginin değişimine sebep olan şey, safra sarısı salgısının ve sevda siyahı salgısının cereyanıdır ki bedene yayılarak bedeni kendi rengine çevirmiştir.

Kitapta belirtilen kelime 'yerekan'. Osmanlıca lügatinde de böyle geçiyor. Arapça bir kelimedir. Ve renk değişimi demek oluyor.

Sarılık için renk değişimi galiba daha doğru çünkü siyah sarılığı duymamışsınızdır, ben de yeni öğrendim. Neticede sarılık sarılıktır. Hepatit sarılığı değil kastedilen. İkter olarak da bilinen sarılık kastediliyor.

*Genel olarak sarı sarılık hastalığı, safra kesesi ve karaciğerden kaynaklanır. Siyah sarılıksa dalaktan kaynaklanır. Siyah sarılığın karaciğerden kaynaklanma olasılığı da bulunur.

En iyisi anlam karmaşası yaşamamak için 'sarılık' yerine 'İkter' desem daha doğru olacak.

Safra maddesinin fazla üretilmesinin nedenlerden biri; organın kendisi olabilir, yabancı madde de olabilir vesaire.

Aşırı sıcaklar karaciğere etki edebilir ve safra üretimini hızlandırır, bunun sonucunda ikter gözlemlenebilir.

Süt gibi gıdalar, sıcak mizaçlı mideye ulaştığında safra üretimini tetikleyebilir. İhtimaller çok fazla. Vücutta bulunan sıcak şişkinlik de iktere sebep olabilir. Çünkü böyle bir durumda sıcak şişkinlik, beden ısısını da arttıracaktır.

Kulunç hastalığına yakalananlarda da ikter gözlemlenebilir. İbn Sina da kulunçtan ötürü vefat etti. Önü alınmadıkça insanı ölüme sevk eden bir hastalık. İbn Sina bu hastalık hakkında sonradan açıklama yapıyor.

Peki, ikterin kulunçtan kaynaklandığını nasıl bilebileriz? Bunun da yöntemleri mevcut.

Siyah ikter, dalaktan da kaynaklanabilir karaciğerden de. Karaciğerden kaynaklanma sebebi ne olabilir? Karaciğerin sıcaklığı artmıştır, kanı yakmıştır ve onu sevda maddesine dönüştürmüştür, bundan ötürü sevda maddesi bedendeki normal seviyesinden yükselmiştir.

Kanın yanması tabiri gerçekte ne anlama gelir? Çünkü bu tabiri gelenekselciler epey kullanırlar. Oksitlenmesi olabilir mi? Biraz eskileri tekrar etmem gerekecek.

Siyah ikter ve sarı ikterin beraber görülmesi de mümkün. Yani hasta her iki iktere de yakalanmıştır.

İnsan bedenindeki renk cümbüşleri analiz edilmeli. Elbette şahsi fikrim.

İkterin tedavi edilmeyip, kendi haline bırakılması ve salgının çözümlenmeden kalması hastanın zararınadır hatta ani ölüm bile gözlemlenebilir.

En kötü ikter, şişkin karaciğerden kaynaklı ikterdir.

Anladığım kadarıyla, karaciğer her zaman en hayati organdır. Karaciğeriniz sağlamsa, çoğu hastalıklardan güvendesinizdir. Karaciğerinizi iyi koruyun.

Yine Hipokrat'tan alıntı yapıyor İbn Sina. Belirgin belirtilerin kötüleşmesi halinde, hastanın on dört gün içerisinde ölebileceğini belirtiyor. Baş dönmesi, idrarda burçak tanesine benzer kırmızı maddenin görünmesi, titreme gibi belirtiler. Belirgin belirtiden de kastım zaten kırmızı madde gibi anormal şeylerin görünmesi. İşte bunlar Azrail'in ayak sesleri oluyor.

Demiştim ki siyah ikter karaciğerden de dalaktan da kaynaklanmış olabilir. Sarı ikter de karaciğerden kaynaklanmış olabilir. Ancak Sarı ikter asla dalaktan kaynaklanmaz.

Siyah ikterin, dalaktan mı yoksa karaciğerden mi kaynaklandığını nasıl bilebiliriz. Birkaç belirti burada önplana çıkıyor, şöyle ki: Dalaktan kaynaklanan siyah ikter, karaciğerden kaynaklanan siyah iktere göre daha siyahımsı oluyor. Ve dalaktan kaynaklanan ikterde, dalak büyüyor yani splenomegali gözlemleniyor, dalak ağrısı da cabası.

*Siyah ikterde, çoğunlukla kabızlık sorunları gözlemlenir. Çoğunlukla dedim, bazen de yumuşama görülebilir.

Dalaktan kaynaklanan siyah ikterde, hazımsızlık sorunları baş gösterir ve karın gurultusu görülür. Hasta sebepsiz yere dertli ve üzüntülü olur. Hasta siyah ter dökebilir.

Terin siyah olması da ayrı bir olay bana göre. Yani ten rengine baskın olan renklerin bedene penetre olması, bence olağanüstü bir durum. Nutfenin kemikli bir et kütlesine dönüşmesi gibi.

Sıra tedavisinde. Safrayı dışarı atmak için ishal yöntemleri uygulanmalıdır. Peynir suyu, safrayı ishal etmede başarılıdır. İshalden kasıt; dışarı atımı.

Soğuk algınlığı ikter hastaları için çok zararlı. Özelllikle de banyodan sonra iyi kuşanmaları gerektiğini söylüyor İbn Sina.

*Başkalarının söylemine göre, ikter hastalarının sarı renkli eşyalara ya da cisimlere bakması faydalıdır. Sarı renge bakmak, insan doğasını harekete geçirir ve safra maddesini bedenden

uzaklaştırır ve tümünü deriye yollar, böylece tedavi etmek daha da kolaylaşır. Ancak ben böyle tür ilaçları çok da inkar etmiyorum.

İkter hastalığında terletici ilaçlar arasında en absürt ve tiksinç olanı şu:

Köpeğin beyaz dışkısı ki içeriğinde hiç siyahlık olmayacak. Böyle bir dışkı, köpeğe sadece kemik yedirmekle elde ediliyor. Başka bir şey yedirilmiyor. İşte böyle bir dışkıdan dört dirhem kadar alacaksın ve balla karıştırıp tenavül edeceksin.

Terletici ilaçlar yirmi altı tanedir.

Bir de ikter hastalığında idrar getirici ilaçlar var. Yine en çılgınca olanını belirteyim:

Hasta, servi ağacı kozalağından iki dirhem, hıtai tarçınınından bir dirhem kadar ama kaliteli olacak ve eski siyah üzüm şarabını yesin ve ardından süratle koşsun. Ne sarılık maddesi varsa, idrarıyla aşağı inecektir.

Eski siyah üzüm şarabı ve tazı gibi koşmak... Birincisini baştan ele. Zira bir hadise göre, Allah haram kıldığı şeyde şifa yaratmamıştır. Onun için eğer haramın yerine geçecek helal seçenek varsa o öncelikli tutulmalıdır eğer yoksa da başka tedaviler de mümkündür, onlar denenmelidir fikrindeyim. İkincisindeyse, koşu bandı işe yarar gibi gözüküyor.

Sarılık ya da ikter burada sonlandı. Bazı dalak hastalıkları şöyle.

Dalak hastalıkları genelde sonbahar mevsiminde gözlemlenir. Dalak hastası olanların ten rengi genelde siyaha çalan sarıdır.

Dalak sıcak, yaş, kuru, soğuk suimizaca sahip olduğu durumlardaki belirtileri, konunun uzamaması için açıklamıyorum. Ama şunu zihninizde canlandırın, eğer dalak kuru suimizaca sahip olursa kan yoğundur ve beden zayıf, sıcak suimizaca sahip olursa susuzluk gibi belirtileri vardır.

Dalak hastalığında kullanılan ilaçlar karaciğer hastalığında kullanılan ilaçlardan pek farkı yok ancak dalak hastalığında kullanılan ilaçların karaciğer hastalıklarında kullanılan ilaçlara göre daha kuvvetli olması ve çabuk etki etmesi gerekir.

Geyik dili, gebre otunun kök kısmının kabuğu, çöl sarımsağı... Bunlar dalak hastalıklarının özel ilaçları.

Hipokrat, dalak hastasının ağrı duymasını, duymamasından daha iyi olduğunu söylüyor. Çünkü bununla, demek ki dalak henüz hassasiyetini kaybetmemiştir.

Dalak şişkinliğinde semiz otu faydalıdır.

Deve sütünden başka diğer sütler dalak hastalığı için faydalı değildir. Dalak hastalarının sadece deve sütü içmesi gerekir.

Dalak hastalığı için bir ilaç belirtiyor İbn Sina. Şöyle: Hayıt otu meyvesi, Mersin ya da Murt ağacı tanesi, maş-daru (muhtemelen maş fasulyesi olmalı), kamadriyos (ne olduğunu

bulamadım), baneh ağacı meyvesi (ya da çatlanguş), tümünü iskencübinle birlikte tenavül etsinler. Sadece her birini de iskencübinle tenavül etseler iyidir.

Kitapta Baneh ağacını parantez içinde çatlanguş olduğu belirtilmiş. İçinde g ve ç gibi harflerin baskın olduğu kelimeler genelde Türkçedir nedense. Çatlanguş da öyle. Çatlanguş yani Menengiç demek oluyor. Menengiç ya da Çitlenbik de diyebilirsiniz.

İnternette gezinirken bir şiire rastladım. Antoloji.com'da geçiyor. Şiir, Şahbettin Uluat'a ait. Şiirin adı: Ben Çocukken Van Bambaşka Bir Yerdi. Çok yöresel ve çok tatlı içten bir şiir, bir bakın mutlaka. Orada bir kıtayı hemen alıntı yapayım:

Çatlanguş toplardı annelerimiz

Yemekler yapardı bize tertemiz

Yemlikle, birlikte yerdik hepimiz

Ne bitkiler vardı o tarlalarda.

Biz de Donbalan toplarken yemlik de toplardık. Galiba bunlar hep yadigar olarak tarihe kazınacaklar. Çatlanguş'u şimdi kim ne bilsin değil mi?

Dalak hastalıklarında deve sütünün yararlı olduğunu demişti İbn Sina. Şimdi sütün de faydalandığı ve sayesinde üretildiği ot bitki var. Deve ne tür otlar yese, sütü daha iyi olur? Yani en iyi deve sütü nasıldır? Deve, Tarnagut ya da Parak ağacının yaprakları (Türkçesini bulamadım), Yavşan otu, kereviz ve rezeneyle beslenirse sütü kaliteli olur.

Bağırsak ve anüste sıra şimdi.

*Allah u teala celle celaluhu ki O'nun adı adların en yücesi, ahkamı en adil ahkamdır, O'ndan başka tapılmaya layık ilah yoktur ki Ademoğlu zümresine olan lütuf ve inayetleriyle ezelden bu yana insanoğlunun yaşam gereksinimlerinden haberdardır, işte O Allah, bağırsakları çeşitli sayıda ve bölüm bölüm, çember şeklinde yaratmıştır.

İşte bölüme böyle başlıyor İbn Sina.

İbn Sina bağırsakların sayısını altı olarak söylüyor. Günümüzde de aynen böyledir. İnce bağırsak ve kalın bağırsak, her birisi üç ana dala ayrılır, toplamda altı adettir. İnce bağırsak şöyle; duodenum ya da on iki parmak barsağı, jejunum ve ileum. Kalın bağırsaksa şöyle; çekum ya da sekum ya da kör barsak, kolon ve rektum. Elbette kolon da kendi arasında ayrılır. Günümüzde barsaklar böyle tanımlanıyor. Bunu bir de İbn Sina'dan okuyalım. Değişik adlandırmalar karşısında tepkiniz nasıl olacak acaba? Sırasıyla şöyle:

İlk önce isnaaşeri ya da on iki parmak barsağı.

Oruçlu (saim) barsak.

Dakkak barsağı

Tekgöz (Arapçası; aver) barsağı

Kolon

Müstakim

*Duodenum bağırsağı mideye yapışıktır. Ağız kısmına bevvab ya da kapıcı denir. Bu ağız kısmı yemek borusunun tam karşısında yer alır.

*Duodenum ağzı yemek borusuna göre daha dardır. Neden duodenum, yemek borusu gibi yaratılmamıştır ve yemek borusu daha geniştir?

İki hikmeti var, bir tanesi şu ki; yemek borusundan geçen madde duodenuma göre, daha sert ve daha hacimlidir. Duodenumdan geçen madde daha yumuşak daha düzgün ve az hacimlidir. Çünkü sindirilmiştir ve nemli maddeyle karışmıştır.

Peki neden on iki parmak demişler? Neden on iki?

Çünkü duodenum barsağının uzunluğu, bağırsak sahibinin on iki parmağı kadardır.

Demek ki o zamandan kalma bir terimmiş.

Neden duodenumdan sonra gelen bağırsak için oruçlu terimi kullanılmış. Çünkü içi boş.

Oruçlu bağırsağın günümüz karşılığı jejunum oluyor. Jejunum kelimesi Latince olan 'Jejunus' kelimesinden türetilmiş ki İngilizce karşılığı 'Fasting' Türkçe karşılığıysa 'oruç ya da oruçlu' oluyor. Tekgöz bağırsağıysa kör barsak yani çekum oluyor.

Kolon Yunanca bir kelime. Kulunç hastalığı da kolon-dan türetilmiş. Kulunç hastalığı daha çok kolon bağırsağında görüldüğü için.

Bağırsağı kuşatan damarlar genelde karaciğerle irtibat halindedir.

İshal çeşitlerinde sıra.

Midedeki maddenin çıkışı ya yukarı yolla olur yani istifrağla olur ya da aşağı yolla yani ishalle olur.

İshalin bir sebebi de karın gazı olabilir. Gaz, midede yemeği fasit eder, bozar ve ishale sebep olur. İshal Portal venden de kaynaklanmış olabilir. Karaciğerden de kaynaklanmış olabilir.

Oruçlu bağırsak, karaciğere komşudur ve hiçbir bağırsak oruçlu barsak kadar karaciğere yakın değildir. En yakını oruçlu bağırsaktır.

Güney bölgelerde ve güney rüzgarının esmesiyle kanlı ishal çok görülür.

Hipokratın kabrinin orada bir kitap bulunduğunu söylemişti İbn Sina. O kitapta şöyle yazıyor: Eğer bir kimse kanlı ishale yakalanır yani dizanteri olur da, sol kulağının arka kısmında siyah renkli ve burçağa benzeyen birşeyle karşılaşırsa ve fazla susarsa, yirminci günde ölür, yirmi birinci güne çatmaz, yirmi birinci günü görmesi imkansızdır.

Bir de ‘hayza’ hastalığından bahsediyor İbn Sina. Hayza hastalığında ishal ve kusma beraber. Çok yemek bu hastalığın sebebi. Çocukların bu hastalığa daha çok yakalandığını belirtiyor İbn Sina. Yaz ve sonbahar mevsimlerinde daha yaygın.

Oruçlu kimse orucunu eğer önce soğuk suyla açar ve ardından hemen zor sindirilen ağır bir yemek yerse hayza görülebilir. Oruçlu olmasa da olur, yeter ki aç karnına olsun.

Kayısı ve kavun da hayzaya sebep olabilir.

Hipokratın dediğine göre ‘Lasag’ olan kişiler yani ‘r’ harfini düzgün telaffuz edemeyenler daha çok mide fesadına yakalanırlar.

Uyku, ishal hastaları için en iyi ilaçtır.

Bir konu daha var. Bir ilaç yaparken, hazırlarken, kaç tane bitki kullanıldığı da şaşırtıcı doğrusu. Mesela bir tanesini saymaya başlıyorum... Toplam on sekiz tane. On sekizin olasılığı kaç olur, onu da siz hesaplayın. Birkaç otu kaynatıp da ilaç diye halka sunmak ne marifettir ne de ustalık zannı da demek ki çürükmüş. Yüzeysel bakınca, kısmen de olsa demek ki belli bir doğruluk payı varmış geleneksel kadim tıbbın. Ama yüzeysel bakmak da yeterli değil.

Dördüncü cilt burada sonlandı, sıra beşinci ciltte.

İbn Sina beşinci cilde bağırsak ağrılarıyla başlamış. Yani bağırsaktan devam ediyoruz.

Mağs rahatsızlığından bahsediliyor. Mağs, Osmanlıca’da da geçtiği üzere ‘bağırsak ağrısı’ demek oluyor. Bağırsak ağrısının özelleşmiş ismi mağs oluyor. Farsça del-derd ya da şikempiçe olarak ifade edilir.

Bağırsak ağrısının sekiz sebebi var. Gaz karında tıkanmış olabilir, yara ya da şişkinlikten kaynaklanabilir, ateşlenmeden ve bağırsak kurtlarından da kaynaklanmış olabilir.

Eğer bağırsak ağrısı şiddetlenirse, kulunç hastalığına benzer ve ilacı da kulunç hastalığının ilacıdır.

Eğer barsak ağrısında ishal görülmezse ve şiddetlenirse; kulunç ve ilavus hastalığına dönüşebilir.

*Başkalarının denemiş olduğu ve şaşırtıcı etkisi olan, gazdan dolayı görülen bağırsak ağrısında kullanılan bir ilaç da domuz ayağının topuk kemiğini (ya da bücül ya da aşık kemiği) yaksınlar ve bağırsak ağrısı olan hastaya yedirsinler.

Sıra gurgur-u şikemde yani karın gurultusu.

Kabataslak bahsedecek olursak, yemeğin hazımsızlığından kaynaklanabilir, karaciğer yetmezliğinden olabilir, dalaktan ötürü olabilir vesaire.

Gurultusu olan kimseler, yemek öğünlerde kimyon aşı ve sarı süsen marmelatı yesinler.

Süsen, ‘susen’ olarak geçiyor kitapta. Biz de aynen böyle kullanıyoruz. Ama süsenin kullanımı sanırsam fazla yaygın değil, genellikle zambağı tercih ediyoruz. Yani süsen, zambak demek oluyor.

Sıra kulunç ve dışkı tıkanmasında.

Kulunç hastalığının tam açıklaması olmadığı için İbn Sina’nın açıklamasını naklen getiriyorum, şöyle ki:

*Kulunç nedir?

Kulunç, ağrılı ve sancılı bir tür bağırsak hastalığı olup, dışkının dışarı atılmasına engel olur.

Kulunç dedikleri hastalık aslında, kolon barsağından kaynaklanır. Hastalığın sebebi soğuk maddenin kolona etki etmesidir çünkü hastalığa sebep olan soğuk mizaçlı madde çoğalmış ve yağ (piye) birikmiştir. Sonuç itibariyle, soğuk mizaçtan ötürü ağrı ve sancı hissi duyulur. Böyle bir durum, kolonda değil de ince barsakta görülürse, buna kulunç değil ilavus denir.

İlavus ve kuluncun farkı da burada belli oldu.

Kuluncun çeşitli sebepleri var ama hiç girmiyorum, bir tanesi şöyle:

Bireyin uğraş ve mesleği kulunç hastalığının görülmesinde etkili olabilir. Zira sıcaklık bu noktada kuluncu tetikleyen etkendir. Mesela herhangi birinin mesleği, camcılık, demircilik olabilir. Tabii bu meslekleri eski şartlara göre değerlendirin çünkü böyle mesleklerde birey şiddetli sıcağa maruz kalır. İşte, böyle bir durumda sıcaklığın etkisiyle dışkı bağırsakta kurur ve dışarı atılması güçleşir.

Böbrek taşı da kulunç hastalığının sebeplerinden. Börek taşı sonucu, bağırsaklar böbreklerde oluşan ağrıdan nasiplenir ve bağırsaklar yetersizleşir; bunun sonucunda kulunç görülebilir.

Sayısal ölümlerin ustası Hipokratın, kulunç üzerinde şaşırtıcı etki yaratan bir ilacı var ama bahsetmiyorum.

Kulunç hastalığının felce dönüşme riski de var.

Böbrek taşının kırılması, kulunç hastalığın ağrılarını yatıştırır.

El-Kanun Fi't-tıb Özeti (Yedinci Bölüm)

01 Aralık 2017

Kulunç Hastalığının Tedavisi

İbn Sina, kulunç hastalığına yakalanırsanız vakit kaybetmeden tedaviye başlayın ve ihmal etmeyin diyor. Belirtiler baş gösterdiğinde hasta aşırı yemekten kesinlikle uzak durmalı ve ne tür arınma işlemi kendisi için uygunsa icra etmeli, diyor. Sonra kulunca neden olan sebepleri saymaya başlıyor:

Kulunç hastalığına, safra yapılı rutubet mizaçlı madde sebep olmuş olabilir. Böyle bir durumda kusma ile söz konusu madde dışarı çıkarılır. Eğer hasta çokça kusarsa ve beklenileni aşarsa, kusmayı sonlandıran ilacı devreye sok. Bu konuyla uyuşan iyi ve yararlı ilaçlar şöyle sıralanabilir: Nar suyu ile hazırlanmış nane şerbeti, biraz kimyon ve sumakla karıştırılıp içilsin. Ancak yukarı yolla alınan müshil ilacının kullanımını ben uygun görmüyorum.

İbn Sina ileriki açıklamalarında da şu paragrafa yer veriyor:

İshal üst bölgede görülürken alt bölge tıkalı olabilir. Böyle bir durumda tutucu ve pekleştirici ilaç ile üst bölgede ishale maruz kalan maddeyi yoğunlaştırmalısın ki alt bölgede tıkanan maddeyle dengelensin. Şimdi alt ve üst madde tek tip olduğu için arınma işlemine başlayabilirsin.

Arınma işleminden kastı da hukne ya da lavman gibi yöntemler.

Kulunç hastaları sıklıkla su ihtiyacı duyarlar. Ancak fazla su içmesine müsaade etmemelisin. Az içsinler ve su ihtiyaçlarına karşı sabırlı olsunlar. İçecekleri az su bile olsa, şekerli gül suyu ile birlikte içsinler, böylesi daha iyi.

Aşağıdaki ilaç balgam ve dışkının tıkanmasından kaynaklanan kolon arınmasında gayet faydalıdır:

Demir dikeni bitkisi, besbaye bitkisi, çemen otu, aspir ve Sibistan ağacı (Bilimsel adı: Cordia myxa), hepsinden eşit ölçüde bir ölçek alınacak. İki dirhem türbit, yarım miskal ebu cehil karpuzu piyesi, on adet incir, hepsi birlikte hukne sıvısı haline getirilsin.

Siklamen usaresi, kulunç hastalarının huknesi için inanılmaz etkisi var.

Sütleğen bitkisi gibi birçok süt içeren bitkilerin sütü kulunç üzerinde etkilidir. Sütleğen bitkisinin sütünden yapılan hapa 'Zorat hapı' denir.

İbn Sina bu kısımda huknenin yapılışını ve huknede kullanılan alet edevatı anlatıyor. Olabildiğince direkt aktarıyorum:

Eskilerin beğenisine göre hukne aletlerinin en iyi şekli şöyledir:

Hukne borusunun dairesi iki kısma ayrılmalıdır, bir kısmı üçte birlik kısmını oluşturacak şekilde, diğer kısmı da üçte ikilik kısmını oluşturacak şekilde olmalıdır. Bu iki kısım arasında boruyu imal ettikleri deriden yapılma bir perde yer almalı. Perde sağlam bir şekilde boruya bağlanmış ve kaynaşmış olmalı. İki kısmı ortadan bölen şey birbirinden ayrı olmalıdır. Hukne kırbası, huknenin büyük kısmını oluşturan ağzından içeri götürülmeli ve sağlamlaştırılmalıdır. Ağzın küçük kısmı boş kalmalıdır. Küçük kısmın baş tarafı, havanın girmemesi için iyi bir şekilde kaynaştırılmalıdır. Kırbanın makata girmeyen alt kısmı, -küçük kısımda- delik olsun ta ki eğer hukneyi makatın içerisine götürdüğünde ve gazla karşılaştığında ve gaz onu hareket ettirmek istediğinde, gaz kendisi için tertiplenen gözenekten dışarı çıksın ve huknenin makatta istikrar bulmasına engel olmasın. Gazın dışarı çıkmasıyla hasta tuvalet ihtiyacı duyar.

Genel olarak hukne aleti böyle. Alette geçen kırba tam olarak neyi ifade ettiğini çözemedim. Kırba, kitapta (xik – hik) olarak geçiyor ki dağarcık, tulum, kırba gibi anlamlara geliyor. Ancak anlatılmak istenen şu olabilir; kırbanın bir ağız kısmı ve bir de torba kısmı olduğundan, bağırsakta sıkışan gaz küçük kısımdan dışarı çıktığında, hasta tuvalet ihtiyacı duyacağından, büyük kısma da kırba yerleştirildiğinden, elbette bu kırba diğer kırbalardan fark edebilir, işte büyük kısımdan da sıkışmış atıklar dışarı çıkıp torbaya dolacaktır. Kendi yorumlamam böyle, o devirde hukne yaygın bir yöntem sayıldığından ayrıntı açıklamaya gerek duyulmayabilir. Elbette diğer kaynaklara da bir göz atılmalı. Ben sadece İbn Sina açısından hukne ve yapılışını bildirmek istedim.

Hukne Yapılış Şekli

Dikkatli ol! Eğer kulunç ağrısı arkaya eğilimliyse, hastayı arka üstü yatır ve hukne et. Kulunç hastalığında böbrekler de ortak olmuşsa hastayı hukne için arka üstü yatırmak uygundur. Eğer kulunç ağrısı ön tarafa eğilimliyse, hastanın yatış şekli, sine yere değecek şekilde el ve ayak üstü eğilsin ve hukne gerçekleştirilsin (deve oturuşu gibi). Hasta sine, el ve ayak üstü uzanırsa, hukne bağırsak eğimlerine en iyi şekilde yol bulacaktır.

Hasta sol böğrüne uzanıp, basen bölgesini dirseğine yaslasın, sinesine yapışacak şekilde sağ ayağını kaldırsın, sol ayağını uzatsın, hukne olduğunda sırt üstü uzansın. Hastayı hangi pozisyonda hukne edersen et, en iyisi hukneden sonra sırt üstü yatması. Şayet hukne sonrası sırt üstü yatmak kimileri için gerek olmayabilir.

Bazı hastaları hukne ederken, serçe parmağını birkaç kereleğine anüse göndermeye gerek duyabilirsin. Deliğin genişlemesi ve aletin iyice yerleşmesi için serçe parmağına ve anüse merhem sür. Elbette bazı hastalar bu işleme ihtiyaç duymayabilirler. Genişleme ve genişlememe noktasında gerek olup olmadığını kendin belirle.

Başlamak istediğinde borunun baş kısmını ve anüsü Gyrut (balmumu ile yapılmış merhem) ile sür, ve bağırsak çıkmazına erişmeyecek şekilde anüse gönder ve düz bağırsaktan (rektum) ileri gitmeyecek bir şekilde içeri girsin. Eğer hukne borusunun düz bağırsaktan ileri gittiğini teşhis edersen, ilacı verme. Boruyu uygun ve gerekli yere yerleştirdiğin an, sıvı ilacı içeri yolla ve sonra iki elle alete baskı uygula ve mesafe bırakma. Elbette çok kuvvetli bir baskı uygulama. Zira alete gerektiğinden fazla baskı uygularsan, hukne maddesi uzak noktalara ve gerekli olan yerden daha ilerilere ulaşabilir. Eğer böyle bir durumla karşılaşırsan, hukne ilacı, ağrı olan yeri de geçerse, hastanın saçını çek ve yüzüne su serp ve hukneyi alta çekmek içi çabala.

Ama şunu da aklından çıkarma! Gerçi huknenin gerekli yerden ileri taşmamasını söylesek de, ulaşması gereken yere erişmesi için o denli de kısa da tutmamak gerekir.

Şunu da bilmiş ol! Hukne gerçekleştirdiğinde, hastalığın sebebini dışarı çıkarman için alıcı ilaç (kapsül ve fitil gibi) kullan.

Eğer hukne sıvısı, rahatsızlık verir de dışarı çıkmaya meylederse, dışarı çıkmasına izin ver. Eğer gerekirse işlemi öncekinde olduğu gibi tekrarla.

Hasta öksürdüğünde ya da hapşırdığında hukneyi gerçekleştirme. Hukne ilacının miktarını aklında tut. Eğer çok sıvı olursa, gerekenden az olursa, yukarı bağırsaklara erişmez. Eğer gerekenden fazla olursa, zararı fazla olur ve zarar vermesinden korkulur.

Eğer hukne sıvısı gerektiğinden fazla yoğun olursa, bağırsakları tutar ve ekstra zarar oluşturur. Eğer hukne sıvısı gereğinden çok fazla sulu olursa, herhangi bir yararı dokunmaz aynı huknenin gereğinden az olması gibi.

Hukne yapılışı böyle. Genel bir fikir oluşmuştur umarım. Bir diğer yöntem de ‘abzen’ ya ‘abzan’ dedikleri küvet tarzı araç. Abzen, eski hamamlarda yer alan, uzunluğu insan boyu kadar olan, şimdilerdeyse küvet dediğimiz tedavi aracı oluyor. Kulunç hastalığında özellikle kullanılıyor. Abzendeki suya kulunç hastalığında kullanılan ilaç ilave edilebiliyor. Ancak İbn Sina, abzenin hastanın enerjisini düşürdüğünü bunalıma ve baygınlığa sebebiyet verebileceğinden bahsediyor. Bunun için gerdan kebabı, hoş kokulu meyveleri koklamak gibi güçlendirici şeylerle kendisini güçlendirsin diyor. Ayrıca abzen suyunun hastanın göğüs ve kalbini örtmesinden kaçın diyor. Hukne yöntemi daha yaygın olduğundan, ayrıntılı olarak bahsedilmesini uygun gördüm.

Bir diğer ilaçsa, hint yağı ya da kastor yağı. Hint yağı soğuk kuluncun tedavisinde kullanılıyor. Başka bir kaynağa göre milattan dört bin yıl önce insanlar tarafından kullanılan bir bitki. Bayağı bir geçmişi var. İbn Sina bu bölümde şu açıklamalara yer veriyor:

Soğuk kulunca yakalanan hasta, hint yağının alımına alışırsa ve gerektiğinde devam ederse, çokça faydasını görür. Hint yağı kullanım şekli aşağıdaki gibidir:

Hasta, hint yağını kullanmaya başlamadan önce arınması gerekir. Arınma işlemi dişi kasnı ve ona benzer şeyle gerçekleştirilmelidir.

Dişi kasnı, kitapta 'sekbine ya sekbinec' olarak geçiyor. Bilimsel adı: Ferula persica willd. İngilizcesi: Sagapenum. Dilimizde başka yaygın bir adı olabilir. Yine de aklınızda bulunsun. Devam ediyorum:

Hint yağı alımına başladığında böyle yapması gerekir. Birinci gün, iki miskal kadar hint yağını tohum sularıyla birlikte içsin. İkinci gün, iki buçuk miskal içsin, yedinci güne kadar, bu şekilde hesaplayarak yedinci gün beş miskal olacak şekilde içsin. Ondan sonra hint yağı kullanımını durdurabilir. Her gün, ara vermeden, belli miktarda yağı gerektiği gün içsin. İçmek istediğinde, hint yağını tohum suyuna ilave etsin ve iyice karıştırsın. İlacı aldığı her gün, yemek yemeği altı ile on saat arası ertlesin. Böylece yağ, tamamen aşağı insin. Hint yağından sonra yediği yemek sade çorba olmalı eğer hasta ekşi çorbaya meylederse, kimyon ilave etsin. Su yerine ballı su içsin. Hint yağını aldıktan sonra dişlerine dikkat etsin ve vakit kaybetmeden dişlerini kuru kavrulmuş tuzla masaj yapsın. Sonra, saf gül yağıyla iyice masaj yapsın. Hint yağı kullanımı sona erdiğinde, acı müshil macununu (iyarc gifera), ebu cehil karpuzu piyesi gibi destekleyiciyle birlikte tüketsin. İyarc gifera mümkün mertebe, hint yağının göz ve başa zarar vermesini nötürler.

Hint yağının anlatımı burada sonlanıyor. Piyeden bahsedecek olursak. Ebu cehil karpuzunun iç kısmını görmedim. Ancak bir hadis vardır, şöyle ki: 'Narı piyesiyle birlikte yiyin zira mideyi arındırır ve beyin gücünü artırır.' Hadiste geçen piyeden kasıt, nar tanelerini çevreleyen tadı buruk olan beyaz zar. Anlaşıldığı üzere ebu cehil karpuzundaki piye de buna benzer bir şey.

Şimdiki bölümde İbn Sina, soğuk kulunçta ishaldışı ilaçlara yer veriyor, bu tür ilaçlar; tenavül (ağız yoluyla), cilde bırakma yoluyla, bedene bağlama yoluyla ve cilde sürülerek uygulanıyor. Cilde sürülen ilaçlar, kremdir, losyondur, merhemdir, bu tür şeyler. Ama elbette farklı adlar almasında içeriğinde yer alan maddelerin farklılığı yatıyor. Diğer ilaçların da kendine özgü kullanım şekli vardır. Ancak belli bir kavram getiremedim, zaten kitapta da böyle ifade edilmiş. Çevirim, farsça çevirisine göre daha iyi bile denilebilir, bozuntuya vermeyin. İbn Sina bu bölümü on altı maddede ele almış. Ben birkaçını getiriyorum. Kısa kısa anekdotlar getirmemin en başlıca nedenlerinden biri de ilacın hazırlanışının epey bir uğraştırıcı oluşu. İnanın ki ilaçta kullanılan bitkileri bulması bile neredeyse saatlerinizi alıyor.

İbn Sina şöyle diyor:

Sarımsak yemek, soğuk kuluncu yatıştırmada şaşırtıcı etkisi vardır, iyi yanı şu ki soğan gibi susatıcı özelliği yok. Soğuk kulunç hastası, ağrı hissettiğinde, sarımsak yerse ve ardından hiçbir yemek yemezse ve sadece halis şarap içerse ve akşamı aç olarak sabahlarsa ve sarımsak yedikten ve yemek yemedikten sonra epey yorucu spor yaparsa, tamamen iyileşir.

İşte İslam tıbbı taraftarlarının İbn Sina tıbbını reddetmelerinin başlıca sebebi. Sizler önceki cümlede neden çatıştıklarını fark ettiniz mi? Bir hadis der ki: 'Allah haram kıldığı şeyde şifa yaratmamıştır.' Ama İbn Sina der ki halis şarap iç. Ancak aynı İbn Sina bir tane ilaç tarifi vermez. Onlarca ilaç tarifi sıralar. Şu reçete böyle, bu reçete şöyle der ki der. Ben hemen önyargıda bulunmaktan tarafım, heleki İbn Sina gibi büyük filozof biri için kesin fikir belirtmekten kaçınıyorum şimdilik. Bu tartışma konusunu ara ara getireceğim. Çünkü evrensel bir hekim olmanın avantajları da olabilir ve ayrıca İbn Sina dönemi ve İbn Sina

karakterini de incelemeliyiz. Zira bakın, eğer halis şarap sizi iyileştiriyorsa, demek ki bu şarapta bir madde var ki hastalığınıza etki etmektedir. Siz yine bunu belirtirsiniz, uygulamaksa size kalmıştır. Çünkü İbn Sina sadece o çağdaki tıbbı size aktarıyor. İlla halis şaraba bulanmış ilacı iç demiyor. Halis şaraplı ilaç olduğu gibi inek sütüyle karışık ilaç da var. İkisinden birisini tercih et. Bundan dolayı, İbn Sina'yı kökten eleştirmemiz yanlış düşer. Siz muteber hadisler aracılığıyla gelen tıp hadislerini yüzde yüz kabul edin. Bu size bir şey kaybettirmeyeceği gibi kazandırır da. Çünkü vahye dayalı bilgide kuşku duyulmaz. Ancak bir gerçeği de aklınızdan çıkarmayın, tıp hadisleri çoğunlukla yalan hadislerle dolu. Muteber ve yalan hadisleri ifşa edecek kişi de ancak içtihat derecesine erişen değerli alimler olabilir. Ki halihazırda İslam tıbbına yönelmiş böyle alimleri de görmekteyiz. O alimlere karalama kampanyası başlatan doktor sıfatlı kişileri de çürük dayanaklarından ötürü esefle kınıyorum. Müslüman doktorlar neden kimliklerinde uyruk kısmına bastıra bastıra 'batılı' olduklarını beyan ediyorlar, şaşılır doğrusu.

İbn Sina yine şöyle devam ediyor:

Kirkorazar bitkisinin kurutulmuş hali, soğuk kulunç ağrısında yatıştırıcı etkisi vardır.

Kirkorazar bitkisinin bilimsel adı 'Opopanax chironium' olarak geçer. Yenilerde keşfettiğim bir siteden siz de yararlanbilirsiniz; bizimbitkiler.org

Zira kitapta söz konusu bitki 'cevaşir' olarak geçer. Ne kadar araştırsam da bilimsel adı dışında Türkçe bir kaynağa ulaşamadım. Ben de yukarıda geçen sitede bilimsel adını yazdım ve bu sonuca ulaştım. Bitki adlarının doğru bulunması çok önemli. Bilimsel adlarını da bu yüzden getiriyorum. Yine şöyle devam eder İbn Sina:

Kirkorazar bitkisi kurusu, kimyonla birlikte eşit ölçülerde olursa, soğuk kulunç ağrısını yatıştırır.

Ayrıca kirkorazar bitkisi 'Hercules all-heal' diye de geçer. Yanlışım olmasın, Herkül'ün tüm şifası demek oluyor.

'Gondbidester' ile birlikte yarpuz yemek, soğuk kulunç ağrısını yatıştırmada şaşırtıcı etkiye sahip.

Genelde etkin ilaçları seçtiğimden işaretlemeleri yaptıktan sonra ve okumamı bitirdikten sonra çeviriye başlıyorum. Bu yüzden bazı bitki adlarına çevirirken göz atıyorum. Genel olarak denenmiş ve övülmüş ilaçları getiriyorum. Mesela diyor ki falanca ilaç falanca hastalık üzerinde şaşırtıcı düzeyde etkiye sahiptir, şaşırtıcı kelimesini okur okumaz, hemen bu ilacı işaretliyorum. Gibi.

Gondbidester iki şeye karşılık geliyor. Birincisi, önceki kısımlarda bahsettiğimiz hint yağı bitkisi yani 'castor oil plant' ki bilimsel adı da; Ricinus communis oluyor. Bir internet sitesinde hint yağı bitkisini, gondbidester olarak getiriyorlar. Ancak işin ilginç ve tiksinç yanı şu ki diğer bir sitede kunduz testisi olarak geçiyor. Önceki çevirilerde muhtemelen geçiyordur, bahsetmişimdir. Şimdi yeniden ele alacak olursak, bidester kunduz demek oluyor. Gond ya da cond da gonad anlamına geliyor ki burada testis olarak ele alınmış. Bazen bitki adları o kadar tuhaf ki acaba neyi kastediyor diyorum, ejderin kanı ağacı gibi. Bunda da ilk önce bitki adı sandım. Sonra apaçık resim getirildiğini ve kaynak belirtilerek açıklandığını görünce 'bu kadar da olamaz' dedim. Kunduzun ait olduğu cinsin adı da zaten Castor.

Şimdi mesele gondbidesterden bitkinin mi kastedildiği yoksa kunduzun mu kastedildiği. Kitapta yazar hint yağı bitkisini 'kerçek' olarak getirirken, neden gondbidester için kerçek kelimesini kullanmıyor? Telemediran.com gondbidester için ayrıntılı bilgi veriyor. Ona göre gondbidester; kunduzun testisi.

Bu mevzuyu kapatalım. Ama mide bulandırıcı tedaviler yine devam ediyor:

Kurutulmuş yer solucanın (soğuk kulunç hastalığı için) ağrı yatıştırıcı etkisi olduğunu diyorlar.

Size bir peygamber kalkıp da kurutulmuş yer solucanı yer der mi? Demez. İslam tıbbı bu yüzden İbn Sina tıbbını benimsemez. Ama bana soracak olursanız her daldan görüşlerin olması avantaj. Yani İslam tıbbı kendi alanında uzmanlaşsın ve ilerlesin, bize bilgisini delillendirsin, diğer yandan da Modern, Geleneksel, Alternatif tıp da görüşünü belirtsin. Hepsi de tıp çatısı altında birleşsin. Hangisi kolayımıza geliyorsa ve tabiatımıza uygunsa onu seçelim. Galiba bu birleşim fikri mümkün gözükmüyor. Her neyse yine devam ediyorum:

Kurt dışkısı; kemiğin yenmesiyle oluşan dışkı olacak ki belirtisi şöyledir; saf beyaz renklidir ve hiçbir renk görünmez, özellikle bu saf beyaz renkli kurt dışkısı dikenli çalıda olursa, yerde olmazsa, şarapla ya da ballı suyla yenilirse ya da bala karıştırılıp yenilirse, kulunç ağrısının yatışmasında önemli bir iş gerçekleştirir.

Derler ki, hasta kurt dışkısını tenavül etmeye ilaveten, ağrı yerine assın.

Tabipler, kulunç hastası olanlara şunu önermektedir ki mümkün mertebe av hayvanının kanlı derisi ya da kurtun tırmalıdığı geyik ya da en azından kurtun yaraladığı ve elinden kaçan koyun ya da koç derisini alsınlar ve kurtun söylenen dışkısını onunla sarsınlar ve kendilerine assınlar ki kulunç ağrsını yatıştırır.

Galen, kemik yemiş kurdun dışkısının faydası üzerine garanti veriyor, hatta onu gümüşten yapılma bir kalıba dökerlerse ve asarlarsa kuluç hastalığını yatıştırmada oldukça etkilidir ve derler ki kurdun bağırsak kütlesini kurutup öğütürlerse ve yerlerse dışkısına göre daha çok faydalıdır ve kulunç ağrısının yatıştırır. Ben bu görüşe soğuk bakmıyorum.

Közlenmiş akrep de bu konuda kurdun beyaz dışkısı gibidir.

Soğuk kulunç burada sonlanıyor sırada safra kuluncu var.

Bu kulunç ağrısı safra maddesinden kanaklanır, gerçekte bir tür karın ağrısı sayılır. Ancak ağrı bağırsaklardan başladığı için biz onu kulunç kategorisinde sınıflandırdık ve ilacını da diğer kulunç durumları gibi zikrettik.

Siyah eriği iğneyle delik deşik edin ve sonra iyice ıslanana kadar şekerli gülsuyunda bekletin, hasta yirmi tane kadar yesin.

Kuru eriği, kayısıyla birlikte suda ıslatın ve hoşafını yiyin.

Ekşi ve tatlı nar suyu istifade etsinler.

Soğuk tipli kulunçta kullanılan en iyi pansuman, kafr-i yahud ile birlikte civanperçemi pansumanıdır.

Kafr-i yahud, guggul olarak geçer. Guggul ağacından elde edilen sarımtırak bir reçinedir. İngilizcesi ‘bdellium’dur.

Dışkı kaynaklı kulunç hastalığında, dışkı maddesi bağırsakta tıkanıyor ve kuruyor ve böylece kulunç ağrısına sebep oluyor, mümkün mertebe tıkalı maddeyi mideye ulaştırmak için uğraş ve bağırsağı dışkıdan arındır. Hasta, sıcak, soğuk ya orta halli yemeği kayganlaştırıcı olması şartıyla yemelidir. Kayganlaştırıcı yemeklere kuru erik çorbası örnek verilebilir.

Kulunç hastalığında olabildiğince uyuşturucu madde kullanımından kaçınılması gerekir. İbn Sina’nın önerisi bu yönde. Ancak kaçarın yoksa belirteceğim uyuşturucu ilaçları kullan diyor İbn Sina. Reçete şöyle:

Şakayık kökü, safran, keraviya, karatopalak (Cyperus longus) hepsinden on dört miskal, kuru nane yaprağı, havlıcan (ingilizcesi: Galangal), mür, uzun biber otu (darıfülfül, bilimsel adı: Pipper longum), kakule, Hint sümbülü hepsinden yirmi sekiz miskal. Afyon, baldıran otu tohumu ve adam otu kabuğu hepsinden yedi miskal. Yeterli miktarda bal. Hepsini karıştır ve altı ay sonra kullan.

Yukarıda geçen reçete için birkaç açıklama yapmam gerekiyor. Öncelikle ilk bitkimiz şakayık. Şakayık kitapta ‘Favanya’ olarak geçiyor. Bir diğer adı da ‘Ud-i salib’ Şakayığın ingilizcesi ‘Peony’ ve ‘Paeonia’ cinsine bağlı. Bu açıdan ‘Favanya’ kelimesi ile benzerlik gösteriyor. Salib kelimesinin karşılığı ‘haç’ oluyor. Başka bir yerde şöyle bir açıklama var: Ud-i salib, Hristiyanların haç yapımında kullandıkları özel bir ağaçtan elde edilen çubuk. Favanya’yı anlatan farklı görsellerle de karşılaşınca açıklama yapayım dedim. Kullanırken ihtiyat edilmesi gerekir. Yine de şakayık en doğrusu gözüküyor.

Bir diğer bitkimiz de keraviya. Rum kimyonu da deniliyormuş. Kitapta ‘Keraviya’ olarak geçiyor ve parantez içinde ‘Şah zire’ olarak belirtiyor. ‘Zire’ kimyon demek. Şimdi tür bakımından normal kimyonla farklılık göstermesi gerekir. Bazı kaynaklar bilinen kimyonu ele alırken bazı kaynaklar siyah kimyon olarak belirtiyorlar. Ancak başka bir sitede ‘frenk kimyonu’ nun diğer isimlerinde belirtirken ‘keraviye’ olarak bahsediyor. Galiba kastedilen de bu olsa gerek.

Kitapta geçen reçeteler genel olarak tuhaf bitkilerle dolu. Belki bana göre tuhaftır, orası ayrı tabii. Tuhaf olunca da günlük yaşantıda icrası pek kolay gözükmüyor. Bu yüzden kısa kısa geçmemin sebebi de bu. Hani kitaptan oku uygula metodunu günlük yaşantınızda kolaylıkla yürütemezsiniz. Bu yüzden ayrıca İbn Sina Eczanesi kurulması gerekir. Çünkü bu tür ilaçları, en ufak detayına kadar göz ardı etmeyecek kişi anca işin uzmanıdır. Zira geniş çaplı aktarlar bile gerekli donanıma sahip değiller. Gerçi İbn Sina tıbbını bire bir kim uygulamak ister? Hukne yönteminden tutun da, çeşitli hayvan dışkısı, çeşitli hayvan kanı, kurt tarafından yaralanmış koyun koç gibi daha nicesi. O devirde bu tür şeyler abes karşılanmıyordu. Ancak bu devirde gülünç karşılanabilir. Bu yüzden çeşitli tıp gruplarının araştırmalarını yürütmesi gerektiğinden bahsediyorum. İslam tıbbında, bir ilaç gelmiştir ve bu ilaç kulunca çok iyidir, artık reyhan şarabıdır yok efendim kurt dışkısıdır, bunları bir kenara itersin ve en temizini kullanırsın. Ayet de böyle der. Temizinden ye. Yine de olabildiğince kitaptan sade ve basit olanlarını seçiyorum. Ama genel açıdan durumlar böyle.

Sıra kulunç hastalarının yemeğinde. Kulunç hastalarının beslenmesinden önce, kulunç günümüzde ne demektir? İbn Sina önceki bölümlerde kuluncu şöyle tanımlıyor:

Kulunç bağırsak hastalıklarından olup ağrı ve sancıya sebep olur ve dışarı atılması gereken maddenin doğal yolla dışarı atılmasına engel olur.

Her ne kadar kulunç çevirisinde 'kolik' terimi kullanılsa da tam karşılığı olduğunu düşünmüyorum. Elbette koliğin çeşitleri var. Böbrek koliği olsun, bebeklerde görülen infantil kolik olsun. Ancak bizi ilgilendiren intestinal denilen bağırsak koliği. Bağırsak koliğine hem ince bağırsak hem de kolon dahil olur. Ancak kulunç hastalığında söz konusu organ yalnızca kolondur. Zaten kulunç kelimesi de kolondan türetilmiştir. Eğer ince bağırsakta görülürse, bu hastalığa ilavus ya da ileus denilir. Yine de şimdilik kolon koliği diyebiliriz. Yine de bir araştırmadan sonra size aktarımlarda bulunurum. Ama kulunç hastalığına yakalanan hastanın beslenmesi nasıl olmalıdır bakalım.

Kulunç hangi türden olursa olsun, hasta kayganlaştırıcı ve yumuşatıcı yemeğe ihtiyaç duyar, bunda kimsenin şüphesi yok. Eğer hasta, elden ayaktan düşerse, aşırı bitkinlik hali gösterirse, aşırı ishalden ötürü bitkinleşirse, kuvvet verici yemekler verilir. Kuvvet verici yemekler şöyle: Ateşte çok pişme şartıyla Abgosht yemeği, rafadan yumurtanın sarısı gibi.

Kulunç türleri de farklılık gösterdiğinden mizaca göre yemek tarzı belirleniyor. Mesela safra tipli kulunç olursa soğuk mizaçlı kayganlaştırıcı ve soğukluk verici yemekler verilir: Arpa suyu, mercimek çorbası, sade abghost, ıspanaklı abghost (ıspanağın gaz yapmaması şartıyla) ve kuru erik aşı gibi. Soğuk kulunç hastalarının yemeklerinde sarımsak olmalı. Yemeklerini frenk soğanıyla pişirsinler. Yemekleri zencefil, tarçın, sater, kimyon, ısırgan ve aspirle hoş kokulu ve kuvvet verici etsinler. Sebzelerden yalnızca sedef otu ve pazı yiyebilirler. Nane gaz yapıcıdır.

Peki kulunç hastaları ne yememelidir? Ne tür yemeklerden kaçınmalıdır? Birkaçını sayıyorum: etlerden; koyun, tavşan, ceylan, inek, deve, taze büyük balıklar, her türlü kızartılmış ya kavrulmuş et, sakatatlardan; işkembe, ciğer, yürek, böbrek.

Gaz yapıcı yiyeceklerden kaçınmalılar. Yeşilliklerden sadece sedef otu ve pazı yiyebilirler. Tarhun ve zeytin onlar için iyi değil. Bütün meyveler yasak. Sadece, safra kuluncu, sıcak kulunç, dışkı kaynaklı kulunç için kayısı ve kuru erik sakıncasız. Salata, kabak, acur, kabuğu soyulmuş ve pişirilmiş şalgam, karnabahar, armut, ayva, elma özellikle de yeşil elma, alıç, kara dut, iğde, sumak, ravent (ışgın), hünnap, kulunç hastalığının düşmanıdır ve kesinlikle tüketmekten kaçının.

Yeni olgunlaşmış ceviz, çağla, yeşil bakla kulunç hastalarının zararınadır.

Karın gazını tutmak ve serbest bırakmamak, tuvalet ihtiyacını ertelemek gibi davranışlardan kaçınmalılar. Bu tür davranışlar kulunç hastalarının zararınadır. Kulunç hastası biri uyumak isterse, önce tuvalet ihtiyacını karşılamalı sonra uyumalı.

Bunu bilmiş ol ki, gazı tutmak ve karında epeyce bekletmek, dışkının yukarı çıkmasına sebep olur. Bu davranış, kulunç hastalığına davetiye çıkarır. Karın gazı serbest bırakılması gerekirken, karın zindanında esarete düşer ve dışkıya baskı uygular ve yukarı kaldırır. Dışkı toplanır ve sıkılaşır. Ve bağırsakları yetersiz bırakır. İstiska'ya bile yol açabilir. Baş dönmesi,

gözün kararması, baş ağrısına bile sebep olabilir. Hatta karında hapsolup serbest bırakılmayan gaz, eklemlere etki edebilir ve konvülsiyonla sonuçlanabilir.

Kulunç hastalığı burada sonlanıyor. Sıra İlavus da denilen İleus hastalığında.

İbn Sina'nın açıklaması şöyle:

İlavus, ağrının ince bağırsaklarda gözlemlendiği bir tür kulunç hastalığıdır. Buna karşın, kolonda beliren ağrıya ise kulunç denilir.

Kulunç genel olarak bölgesel ağrı karşılığını vermekte. Bu açıdan kolik tabiri kulunç için uygun bir tabir sayılır. Ancak kolonda gözlemlenen kulunç, kolona özgü oluşunu göstermektedir. Yani böbrek, mide gibi organlarda görülen kulunç genel bir tabirdir ancak kolon için kullanılan kulunç tabiri kolona özgüdür. Bunun için kolonda görülen kulunç için kolik tabiri tam karşılığını vermeyebilir.

İlavus ile Kulunç'un farkı şöyle ki genellikle ilavus, madde olmaksızın sade yapılı su-i mizaçtan kaynaklanır. Ama kulunç genellikle sade yapıda değil. Dedik ki ilavus birçok durumda sade su-i mizaçtan kaynaklanır. Bu sade su-i mizaç gerçekte soğuk yapıdadır. Özellikle midenin aşırı sıcak olduğu, bağırsakta sancı belirdiği ve gaz ve balgamın çok olduğu zaman.

Birçok kez karşılaşıldığı üzere, kulunç ilavusa dönüşebilir, kolon ağrısı ince bağırsaklara yayılabilir ve ilavusa yol açabilir.

İlavus genel olarak yedinci günde hastayı öldürür.

İlavus hastalığı bulaşıcıdır, kişiden kişiye bulaşabilir. Veba havasında, ülkeden ülkeye aktarılabilir. Diğer veba hastalıkları gibi hava ilavus hastalığını aktarabilir.

Hipokrat şöyle der: 'Kulunç hastalığının etkisiyle, hıçkırık, kusma ve akıl bulanması ve konvülsiyon görülürse; saymış olunan bütün belirtiler kötüdür ve hastanın kötüye gittiğini gösterir. Baş gösteren bu kulunç belirtileri mide ve beynin ortaklığıyla meydana gelir.

En kötü ilavus şekli, hasta dışkıyı ağız yoluyla çıkartır. Bu tür ilavusa kötü kokulu ilavus denilir.

İlavus'un Belirtileri

1. Ağrı, göbekten yukarı bölgede hissedilir.

2. Aşağıdan hiçbir şey çıkmaz.

3. Dışkı aşağıdan yukarı çıkabilir ve hasta dışkı, parazit ve tenya kusabilir.

4. Hastanın ağzı kötü kokar.

5. Geğirtisi kötü kokuludur.

6. Hasta depresiftir, gam ve keder, çarpıntı ve solgunluk, baygınlık, uykusuzluk, el ve ayakların soğuk oluşu gibi belirtiler gösterir.

İlavus hastalığının ilacı, kulunç hastalığının ilacına yakındır. Tek farkı, ilavus ilacının daha etkili ve kuvvetli olması gerekir. Zira ilavus, kulunçtan daha güçlüdür.

Pek rastlanılan bir durum da ilavus hastasının sıcak su içmesiyle ağrısının yatışması.

İlavustan ötürü, kötü cinsli ehlat bedene yayılır zira dışarı çıkma yolu bulamaz ve böylece beden kötü kokar. Kötü cinsli ehlat bedene yayılır da dışkı savılamazsa damar kesme işlemi şarttır.

Boşaltımın Hızlı ve Yavaş Olmasının Sebepleri Neler Olabilir

Eğer geç tuvalet ihtiyacı duyuyorsanız ve boşaltımınız yavaş gerçekleşiyorsa ya da sık sık tuvalet ihtiyacı duyuyorsanız bir takım sebepleri var, o da şöyle sıralanabilir:

1. Yemekten kaynaklanabilir. Pekleştirici, buruk tatlı ve yoğun ve kaygansı yemekler geç tuvalet ihtiyacı duymanıza neden olur ve dışkılama zor gerçekleşir. Eğer yemek, yumuşak kaygansı ve akışkan olursa, daha sık tuvalete çıkarsınız ve dışkılama kolay gerçekleşir.

2. Sindirim sistemine bağlı olabilir.

3. Karın bölgesi kasları etken olabilir.

4. Hastanın mizacı etken olabilir.

Dışkının Çokluğu ve Azlığı

1. Yemek çeşidi.

2. Besin miktarı. Az miktarda ve az rutubet içeren yemek az dışkı yapar. Gibi.

İlavus hastalığı burada sonlandı. Sırada bağırsak parazitleri var.

Parazitoloji dersi aslında benim için pek zevkli bir dersti. Teori dersinde, parazitlerin çoğalma evreleri, türleri derken sonra mikroskop altında pratik olarak incelerdik. Fasciola gigantica, Enterobius vermicularis gibi tuhaf adları vardır. Şu anki parazitoloji ile İbn Sina'nın bahsettiği parazitoloji arasında benzerlik sezebilirsiniz, tek bir farkla İbn Sina'nın kendine has bakışı ve tuhaf adların az oluşu. İbn Sina 'kurt nedir' ya da 'parazit nedir' başlığı altında kurdun yaratılışına dair bir açıklama getiriyor, açıklama şöyle:

Her şeye güç yetiren kevn ü mekan sahibi Allah, her madde için bir mizaç belirlemiştir. Madde sahip olmuş olduğu kendine özgü mizacına göre, gelişim ve doğal tekamülünde ilerleme istidadına sahiptir ve tekamülün son merhalesinde öyle bir şekle bürünür ki asıl cevher mizacını iktiza eder. Mesela, meydana gelmiş olduğu madde enfeksiyonel, kötü cevherli ve rutubetli mizaca sahip olabilir ve bu doğal tekamülünde can bulur ve gelişir. Büyümesi ve en son kemal merhalesine erişmesi için besin ister. Kötü cevherli kokuşmuş maddeden meydana gelen canlı varlığın besini de kendisi gibi kötü cevherli ve kokuşmuş

olmalıdır ki böylelikle kendi yaratılış maddesiyle uygunluk göstersin. Eğer biz kurt ve sinek gibi canlıları görüyorsak, bu tür kötü cevherli kokuşmuş rutubetli maddeden oldukları ve can buldukları ortadadır. Ve doğal tekamül seyrini Allah'ın kendilerine reva gördüğü yaratılışsal cevherinin istidadı ölçüsünce yol alırlar. Bu tür canlı varlıklar, beslenmeleri için, sadece yaratılmış oldukları halis kokuşmuş maddeyle yetinmezler zira hayat tekamülü daha fazlasını gerektirir. Bu yüzden alemde olan ve kendi yaratılış cevheriyle benzeşen ve kendi hayatlarının bekası için uygun olan diğer enfeksiyonel maddelere saldırırlar ve evlerde ve ortam havasında yer alan mizacıyla uyuşan enfeksiyonel maddelere ulaşırlar.

Karın kurdu da bu tür canlı varlıklar sınıfından sayılmalıdır.

Parazitin asıl yaratılışsal maddesi nedir ve türü nedir?

İbn Sina, paraziti oluşturabilecek maddenin sadece balgam olduğundan bahsediyor. Balgam bağırsakta biriktiğinde, çoğalıp ısındığında ve bağırsakta kokuşuk hal alıp kaldığında, parazit bu maddeden oluşuyor. Balgamı oluşturan etkenler de şöyle: Besin çeşidi, sindirim sisteminin anormal bir biçimde doldurulması, sindirim sisteminin sindirim işleminde yetersiz oluşu ve sindirim sisteminde soğuk su-i mizacın oluşumu.

Balgam yapıcı gıdalar yumuşak ve kayganslı olur, şöyle: Buğday, fasulye, bakla, tek başına un, çiğ et, süt çeşitleri, yeşillik – sebze, rutubetli meyveler, yemek üstüne yemek yemek, yağlı yemekler, yemek sonrası sıcak suyla yıkanma, cima ya da yemek sonrası banyo yapmak ve tokluk anında cimada aşırıya gitmek.

Eski usule göre banyo, şimdiye göre fark ediyor. Ancak sıcak suyla yıkanmada gelen tabir 'abteni' banyo için gelen tabir 'hamam'. Abteni daha basitken, hamam daha ayrıntılı. Bizlerin şu anki yıkanma tarzı 'abteni' sayılıyor.

Karın parazitlerinin sınıflandırılmasında sıra. Karındaki parazitler dörde ayrılır: Uzun ve iri, silindirik, yassı (diğer adı tenya) ve ufak

Peki parazitleri ayıran hacim ve boyut farkı nereden kaynaklanıyor?

Oluştuğu madde ve meydana geldiği konumdan kaynaklanıyor.

Bağırsak kurtları kulunç ağrısana yol açabiliyor.

Bağırsak Parazitinin Belirtileri

1. Ağızdan salya akar.

2. Hastanın dudağı, akşamlar nemliyken sabahları kuru olur. Zira hararet gün içerisinde yayılırken akşam hapsolur. Hararet bedende yayıldığında parazitin besini olan rutubet ortadan kalkar ve parazit acıkır ve besinini mideden sağlar. Mide yüzeyi ağız ve dudak yüzeyiyle bağlantılı olduğundan kurur ve ağız ve dudak kuruluğuna yol açar. Sıcak hava da dudak kuruluğuna destek olur.

3. Bağırsak paraziti olan biri hüzünlü olur, enerjik olmaz, konuşmayı zahmet olarak görür.

4. Hastanın teri, çok soğuk ve kötü kokuludur.

Ben sadece birkaçını getirdim, toplamda yirmi iki madde sıralamış İbn Sina.

Uzun parazit hastalığa sebep olmuşsa, belirtisi şöyle:

1. Hasta mide ağzında gıdıklanma hissi duyar.
2. Yemeği zoraki yutar. Gibi.

Eğer ufak yapılı parazitse, anüste kaşıntı ve gıdıklanma hissi belirir.

Parazit hangi türden olursa olsun, hastanın uyumadan önce sirke içmesi yararınadır.

Genel olarak bağırsak parazitlerinin ilacı şöyle ki hasta balgam üreten her türlü gıdadan kaçınması gerekir.

Alıcı ilaç (fitil gibi) tatlı ve yağlı türden olursa iyidir zira parazitler yağ ve tatlı severler ve ilaçla dışarı çıkarlar.

Parazit öldürücü ilacı alması için hastaya verdiğinde, hasta aç ve karnı boş olmalıdır.

Parazit öldürücü ilacı, süte ya da kebaba ilave edersen ve hasta yerse, parazitler ölür. Bağırsak paraziti, bir lokma kebap ve bir damla süt için canını feda eder ve sonrası kolaylıkla kapana kısılır ve yok olur. Belki de parazitler için tez vakitte oltaya gelmesi için yem hazırlaman daha iyi olur. Şöyle ki hasta iki gün süt içer, parazitler kendileri için şenlik düzenlediğini zannederler. Üçüncü gün, parazit zehrini süte ilave et ki parazitler açgözlülüklerinin kurbanı olsun.

Eksantrik bir yöntem. Yöntemde bahsedilen zehir, parazitlere zarar verirken insan vücuduna herhangi bir zararı dokunmayan türden zehirleri kapsar.

Ağız yoluyla veya karın bölgesine yayılarak uygulanan bir takım ilaçlar var. İbn Sina bu tür ilaçlardan ‘parazitin can düşmanı’ olarak bahsediyor, bir ilaç şöyle:

Pelin otu aloe vera hapını hasta yesin ya da pelin otu ve aloe verayı karıştırıp karın bölgesine sürsün.

Tenya, diğer parazitlerin oluştuğu maddeden daha yoğun bir maddeden meydana gelmiştir. Tenyayı öldüren her ilaç kolaylıkla silindirik ve uzun parazitleri de öldürür.

Sonra İbn Sina bir beyit getiriyor:

Rüstem’in savaştan kaçtığı yerde

Ne Kavus kalır ne de Peşeng oğlu Efrasiyab

Bağırsak parazitinden şikayetçi olan biri ve bu bağırsak parazitinin türü uzun parazitse, çok miktarda zeytin yağını bir kerede içsin, özellikle de ham zeytinyağıyla birlikte biraz aleovera yerse paraziti öldürür ve dışarı çıkarır ki bu ilaç yassı parazit için de çok iyidir, sahip olduğu

acılık sayesinde paraziti öldürür ve sahip olduğu kayganlık sayesinde de paraziti kaydırır. Eğer hasta bu ilacı bir kere içişte fazla miktarda içemezse, birkaç kereliğine ardı içmesine izin ver, mesela ilk etapta iki kaşık ve bir süre sonra iki kaşık daha içsin.

Bazı bilim adamlarına göre, karides tenya parazitini öldürücü özelliğe sahiptir.

Soğuk mizaçlı ilaçlar ve mizaç harareti düşük olan ilaçlar bağırsak parazitlerini öldürmede etkindirler. Örneğin, kişniş. Eğer kişnişi üç gün art arda seyki şarabı ve kereviz tohumuyla yerse her türlü paraziti öldürür ya da kişnişi iskencübinle karıştırıp içebilir ya da kişnişi yoğurtla karıştırıp yiyebilir ya da kişnişi suda kaynatıp suyunu içebilir.

Sinirli ot usaresi, hem ishali hem de paraziti olanlar için iyidir. Eğer kurutulmuş sinirli otu yerlerse de iyidir.

Sumakı suyla karıştırsınlar ve sıksınlar ya da yoğursunlar ve suyunu içsinler. Bağırsak parazitlerini öldürmede şaşırtıcı etkiye sahip.

Semiz otu tohumunu çok miktarda ve birkaç kereliğine yerlerse, bağırsak parazitlerini öldürür.

Ufak parazit avında, parazit yakalama tuzağı: Salamuraya yatırılmış et parçasını iple sıkıca bağla, ipin ucunu elinde tut ve eti hastanın anüsünden içeri gönder. Parazitler, salamura et için saldıracaklardır ve dolayısıyla ete yapışacaklar. Bir süre sonra, ipi ansızın çek. Parazitleri beraberinde getirecektir. Eğer yine de parazit kaldığını düşünüyorsan ve tüm parazitler ava takılmamışsa; bu sen bu hasta bu tuzak bu da yem. Parazitlerin hepten tuzağa düşmesine emin olana kadar, işlemi tekrarla.

Yine eksantrik yöntemlerden biri. Parazit konusu burada sonlanıyor. Konu epey uzadı diye olabildiğince kısa tuttum. Sırada makat ya da anüs hastalıkları var. Anüs hastalıklarında genel olarak basur ya da hemoroid hastalığı ele alındı. İbn Sina anüs hastalıkları bölümüne şu cümleyle giriş yapıyor:

Bilmiş ol ki makatla bağlantılı olan hastalıklar kolaylıkla tedavi olunmaz.

Sonra sebebi noktasında dört tane madde sayıyor ki ikisi şöyle:

Makatın geçiş yeri olması. Hatta bedene göre 'şahrah' bile denilebilir diyor İbn Sina. Zira yukarıdan giren her şey bu geçiş yerinden dışarı çıkar. Bir de çok hassas olduğundan bahsediyor. Hassas olunca da diğer organlara göre daha çok acı hisseder.

Şah-rah sözlükte 'anayol' olarak geçer.

Bunu bilmiş ol! Kimi makat ağrısı şikayetiyle gelir ki sıkça rastlanılan bir durumdur. Ancak ağrı nedeninin basur olduğunu zanneder oysa ki rektum yarası ve rektumdan yukarı bölgelerde görülen yara ağrının sebebidir ancak hasta basurdan kaynaklandığını sanır. O halde çok dikkatli ol, basuru tanı ve rektum ve yukarı bölgelerde görülen yarayla basur arasındaki farkı bil.

Basur üç kısma ayrılır:

1. Muşmula şeklinde basur

2. Üzüm şeklinde basur

3. Dut şeklinde basur

Muşmula şeklinde olan basur, küçük muşmulalara benzer ve bu tip basur en kötü olan basurdur. Üzüm şeklinde basur, yassıdır ve erguvan rengindedir ya da erguvana yakın bir tondadır. Dut şeklinde basur, gevşek ve kanlıdır.

Basur çoğunlukla sevda maddesinden ya da sevda yapılı kan maddesinden kaynaklanır. Balgamdan kaynaklandığı nadir görülmüştür.

Muşmula şeklinde basur, daha çok halis sevda maddesinden oluşmuştur.

Dut şeklinde basur, daha çok halis kanla ilgilidir.

Üzüm şeklinde olan basur, kan ve sevda arasıdır.

Makat damarlarının ağızları açılmadan basurun oluşumu imkansızdır. Bu görüş, Galen'e aittir. Bu yüzden, güney rüzgarının esme mevsiminde ve güneyde yaşayanlarda basur sıklıkla görülür.

Çoğu basuru olanların yüz rengi, siyaha dönük sarıdır. Bu renk basurlulara özgüdür.

Çok rastlanılan bir durum da, basura yakalanan hastalarda burun kanaması görülmüş ve basur kendi kendine ortadan kalkmıştır.

Sıra basurun ilacında.

Basur tedavisinde, her şeyden önce bedeni ıslah etmekle başlamalısın, bedendeki kötü ve uygunsuz kanı savmalısın. Safeneus damarını (baldırdaki topuk yukarısında kalan damar) ve topuk arkası damarı kes. Eğer dizdeki aster damarını kesersen her ikisinden daha iyi olur.

İki basene de orta kısmına bardak atsan iyidir.

Sevda hıltını, vücuttan arındır.

Bunu da bilmiş ol! Basur dolayısıyla makattan gelen kan, delilik, melankoli, sevda sarası, kanser, cüzzam ve zatürre gibi hastalıkların sigortasıdır.

Eğer basurdan gelmesi gereken kan, akmazsa ve hapsolursa yukarıda geçen hastalıkların ortaya çıkışından kork.

Basur tedavisinde izlenilen yöntemlerden ikisi; basuru kesme ve basur giderici ilaçlar kullanmadır.

İbn Sina, basuru kesme yönteminde Hipokratın önerisini getiriyor, o da basurun hepsinin birden kesilmemesi. Birini kes bir süre sonra ötekine geç diyor. Elbette hastanın dayanmasına

kalmış bir durum olduğunu da belirtiyor. Sonra tüm basurları kestikten sonra ve geriye kalan son basuru ise kesme diyor.

Basur kesim şekli: Kesmek istediğin basur eğer belirginse iş kolay, kesmesinin bir zahmeti yok ama eğer gizliyse ve iç tarafta kök saldıysa kesme işi zor. Basur kökünü ipek ya ketenden bir iple ya da saç teliyle sıkıca bağla ve elini çek, kendi kendine düşmesi için zaman tanı.

İbn Sina tedavisinde 'idrar' sıklıkla kullanılan bir madde. Basur tedavisinde kullanılan bir ilaç karışımındaki içeriklerden biri de çocuk idrarı. Özellikle çocuğa ait idrar olması düşündürücü. Bir diğer ilaçta ise deve idrarı geçiyor. İşte o ilaç şöyle:

Bir adet ebu cehil karpuzunu dörde dilimle ve bir kaba koy. Çölde otlayan deve idrarını, dilimlemiş olduğun ebu cehil karpuzunu üstünü kapatacak şekilde dök. Eğer arap devesi olursa ne güzel. Kabı, sıcak güneşin altında beklet, güneşin sıcaklığı kalana kadar güneş altında kalsın. Güneşin etkisiyle deve idrarı azaldığında, yine idrar ekle ki ebu cehil karpuzu dilimleri idrar altında kalsın. Eğer bu ilacı basura serpersen ya da sürürsen basuru kökten giderir ve çok faydalıdır.

Basurluların beslenmesi nasıl olmalıdır, bir bakalım.

Basurlu biri, kesinlikle hazmı güç et ve süte endeksli yiyeceklerden kaçınmalıdır. Basurlu kimsenin yemeği, kolay sindirilebilir ve iyi kimüslü olmalıdır. Kolay sindirilebilir et, yumurta sarısı, yağlı ve sade çorba, kimyonlu çorba gibi.

Kısaca böyle.

Makatta şişkinlik görülürse; soğan, frenk soğanı ve papatyayı suda pişir ve makata yay.

Makat çatlamasında sıra.

1. Makatta hararet ve kuruluk görülebilir ve dışkıyı kurutur ve böylece makat çatlar.

2. Basurdan kaynaklanabilir.

3. Sıcak şişkinlikten ötürü olabilir. Gibi.

Makat Çatlaması İlacı

1. Bair takım ilaçlar birleştirici özelliktedir.

2. Bir takım ilaçlar, yumuşatıcı ve nemlendiricidir.

3. Bazısı da var ki şişkinliğe iyi gelir.

4. Bir diğeri de çatlamayı tedavi edici yönü vardır ya da böyle bir tedavi için uygundur.

Bir reçete şöyle:

Zincifre, nar ağacı çiçeği (kitapta 'gülnar' olarak geçer), Venetian ceruse (Farsçası; sefidab), mürdesenk ve gül yağını birlikte karıştır ve çatlayan makata sür.

Venetian ceruse karşılığı 'Venedik üstübeci' demek olsa da Farsça kaynaklarda 'sefidab' olarak geçer ve şöyle bir açıklama yapılır: Cildi beyazlaştıran ve cildin düzgünleşmesini (dermabrazyon) sağlayan bir tür maddedir. İran'da geleneksel olarak küçük yuvarlaklar halinde üretilmektedir, banyo yaparken kullanılır. Bu ürün, cilde uygulandığında ölü hücreleri toplar ve ortadan kaldırmaya yardımcı olur. Böylece cildin arınmasını ve beyazlaşmasını sağlar. Bir tür peeling diyebiliriz.

Mürdesengin farsçası 'Mordarsangh' olarak geçer, İngilizcesi ise 'Litharge'. Genelde koltuk altında oluşan kötü kokuların giderilmesinde kullanılır. İçeriğinde kurşun bulunur.

Makat çatlaması olanlar, pekleştirici, ekşi tatlı ve dışkıyı kurutucu gıdadan uzak durmalılar. Sade çorba, ıspanak aşı ve ebegümeci aşı yemeliler. Yemekte kullandıkları yağ; deve hörgücü yağı, kuyruk yağı, ördek ya da tavuk yağı olmalı. Makat çatlaklığı yaşayan hastaların beslenmesi basur hastaları gibi olmalıdır.

Makat Kaşıntısı

Sebebi, makatta oluşan küçük parazitler olabilir. Makatta oluşan apseden de kaynaklanabilir.

Makatı sirkeyle mesh etmek çok etkilidir. Ayrıca kuyruk sokumuna kupa terapi uygula.

Makat hastalıkları burada sonlanıyor, sırada böbrek var.

İbn Sina 'Böbrek Anatomisi (orijinal adıyla; teşrih)' başlığı altında konuyu ele alıyor. Gerçi 'anatomi' kavramını kullanmak uygun düşmez. Çünkü anatomi nedenselliğe bakmaz. Sinir, kan damarı, lenf damarı, kasların pozisyonu, işleyişi gibi konuları işler. Burada teşrihten maksat, konuyu detaylı bir biçimde ele alma ve çözümleme işlemi. Yine de bilinmesi gerekir ki teşrihin kelime karşılığı anatomidir.

İbn Sina konuya başlarken önce karaciğer ve böbrek arasındaki bağlantıyı işliyor. Giriş mahiyetindeki paragraf şöyle:

Karaciğer, karaciğere gelen öz besinini ve diğer besinleri, tasfiyehanesine yani rafineriye yollar. Rafineri sistemi de, vücutla uygun ve organlara gereken rafine olan kanı vücuda yollar.Ve arınma öncesi, kandan ayrılan sıvı maddeyi karaciğer yoluyla dışarı gönderir.

Şimdi böbrek teşrihinde denilebilir ki, böbreğin yaratılmasındaki amaç, önceden karaciğere giren ve gerekli olan kanla karışık sıvı madde, sonradan kanın filtrelenmesiyle kandan ayrılır, böylelikle sıvı madde, 'artık maddeye' dönüşür ve dışarı atılması gerekir. Böbrekler bu işlemi gerçekleştiren boşaltım aracıdır. Bu sıvı madde çok fazla olduğundan, onca sıvıyı dışarı atmakla görevli araç, ya bir tane olup büyük olması gerekir ya da ikiz organ şeklinde olması gerekir. Eğer sadece bir tane olsaydı ve büyük olsaydı, daralma olasılığı olabilirdi ya da miktarca çok olan sıvı bozukluğa sebep olabilirdi. O halde, Yaradan Allah, böbreği çift yaratmış, bu yaratışta da birkaç yarar saklıdır.

Vücutta birçok organ, ya çift yaratılmıştır ya da bir organ çeşitli parçalardan (loblar) oluşmuştur. Böylelikle yalnızca biriyle yetinilmemiştir. Eğer çift organlardan biri ya da

lobdan oluşan organların bir parçası zarar görse organın yerine getirmesi gereken işlev hepten felç olmasın. Aynı şekilden olan organ (ya da alelbedel uzuv, alternatif) ya da bir parçası organın getirmesi gereken işlevi yerine getirsin ya da en azından çok ihtiyaç duyulan parçayı üstlensin. Her iki böbrek de bol etli ve sıkılaşmış olarak birbirine bitişik şekilde yaratılmıştır. Böbreklerin ikiz yaratılmasındaki bir diğer hikmet de, vetin damarının kolaylıkla her iki organ arasından geçmesidir.

Vetin damarından kasıt, aort arteri olması gerekir.

İbn Sina sonra, sağ böbreğin sol böbreğe göre neden üstte kaldığını açıklıyor, pek ayrıntıya girmiyorum ancak sağ böbreğin kısmen üstte olmasının sebebi karaciğere yakın olması zira karaciğer 'rafineri' ya da 'filtrasyon' merkezidir. Haliyle böyle olunca da artık olan sıvı madde direkt olarak önce sağa sonra sola boşalır.

Sırada böbrek hastalıkları var.

İbn Sina böbrek hastalıklarını dört ana başlıkta ele almış, ana başlıklar şöyle:

1. Mizaç hastalıkları

2. Böbreklerin normal boyutundan küçük ya da büyük oluşu.

3. Böbreklerde tıkanıklık (obstrüksiyon) gelişimi

4. Böbreğe bağlı hastalıklar; yara, damar genişlemesi gibi.

Eğer hastalıklar böbrekleri oldukça etkilediyse, karaciğerde yetersizlik oluşur ve istiska ile bile sonuçlanabilir.

İstiska tıpta 'asit hastalığı' olarak adlandırılan, karın boşluğunda sıvı birikmesine yol açan bir hastalıktır.

Böbreklerin sağlık durumunu birkaç belirtiden anlayabiliriz: Böbreklerde duyulan ağrı tipi, elle temas ederek, her iki baldırın halinden, cima isteğinden, susuzluk gibi belirtiler bize böbrekten haber verir.

İlk ana başlık, mizaç hastalıklarını kapsıyordu. Mizaç hastalıkları iki tip oluyor; sıcak su-i mizaç ve soğuk su-i mizaç. Sıcak ve soğuk su-i mizacın da kendine göre belirtileri var, onlar da şöyle sıralanabilir:

Sıcak su-i mizaç belirtileri:

1. İdrarın rengi, sarıya dönük kırmızıdır.

2. Böbrek yağı azalır ve erir.

3. Elle temas ederek böbreğin durumunu çözebiliriz.

4. Sıcak türden hastalıklar şöyle: Sıcak şişkinlik, sıcak diyabites hastalığı (hasta su içmesine karşın doyuma ulaşmıyor) ve çok susama

5. Hastanın cima isteği çoktur.

Soğuk su-i mizaca geçmeden önce, diyabites hastalığı sizi meraklandırmış olabilir. Kitapta 'diyabites' ya 'diyanites' olarak geçer. Kısaca 'diyabet' demek oluyor. Yunanca bir kelime. Farsça kaynaklar, diyanitus kelimesinin ilk defa 'Orithaus' adında bir Yunanlı tarafından tanındığını gösteriyor. Bugünkü diyabet kelimesinin, diyanites kelimesinden alındığı görüşleri hakim.

Soğuk su-i mizaç belirtileri:

1. İdrar açık renklidir.

2. Hastanın hiç cima isteği olmaz.

3. Soğuk mizaçlı hastalıklar çok yakalanır, hasta soğuktan rahatsız olur.

İbn Sina böbreklerde görülen sıcak su-i mizaç hastalığı için şöyle diyor:

Böbrekte sıcak su-i mizaç olduğuna dair tanı koyduysan, aşağıdaki yöntemleri uygula:

Hasta, eşek ve keçi sütü içsin, elbette keçi ve eşeğin soğuk mizaçlı otlardan beslenmesi şartıyla. Eğer inek sütünden yapılma ayran içmesi durumunda, böbrek taşına yakalanmasına dair herhangi bir korku duymuyorsan, inek sütünden yapılma ayran hasta için çok iyidir. Eğer ayran içmesinden endişeliysen, süzme ayran suyunu hastaya içir, çünkü süzme ayran böbrekte görülen mizaç sıcaklığı için çok etkilidir.

Hukne tedavisinin diğer tedavilere oranla ayrı bir yeri var. İbn Sina yine hukneden söz açar:

Eğer hukne sıvısı, soğuk suyla karışık acur yağıyla olursa çok iyidir.

Böbreği dışarıdan soğuk mizaçlı yağlarla yağlarsan çok faydanısını görürsün.

Kafur da böyle bir durum için çok faydalıdır ve karaciğeri soğuk etmede üstüne yoktur, eşi benzeri görülmemiştir.

İbn Sina şimdi böbreğin zayıflamasını ele alıyor:

Böbreklerde zayıflamada, yağ oranında azalma görülebilir, hatta yağ miktarından geriye hiçbir şey kalmayabilir. Böbreklerin zayıflamasının ve yağ kaybının sebebi, su-i mizaç, aşırı cimada bulunma ve arınma işlemlerinde aşırıya kaçma olabilir. Böbreklerin zayıflamasının ve böbreklerdeki yağda azalma ya da sonlanma görülmesinin belirtileri şunlar:

1. Cima isteği yok olur.

2. İdrar açık renkli ve çok olur.

3. Hasta, böbreklerin zayıflamasından ötürü zayıflayabilir.

İlaç:

Hasta, böbrekle uyumlu olan ve böbrekleri güçlendiren ve dolgunlaştıran gıdalar almalıdır. Örnek olarak; badem, hindistan cevizi, antep fıstığı, haşhaş, nohut, bakla, fasulye. Eğer meyvelerin içini şekerle birlikte yerse, daha çok yararını görecektir.

Yemekte şu yağlardan olursa ve hasta yerse, böbrek zayıflamasını giderecektir: Tavuk yağı, kaz yağı, keçi böbreği yağı.

Hastanın inek sütü içmesi yararınadır. Eğer sütle birlikte üç ile dört dirhem arası terengebinle* kaynatıp içerse çok faydalıdır.

*Terengebin ya da terencebin, Bilimsel adı Alhagi maurorum olan 'devedikeni'nin yaprak ve dallarından salgılanan maddedir. İngilizcesi; 'Manna of hedysarum' olarak geçer.

Diğer ilaçlar 'Hukne ya da Lavman' yoluyla uygulanıyor. Hukne, anüsten sıvı karışım yollama aracılığıyla gerçekleştirilen bir metot demiştik.

Böbrek zayıflaması bölümünün sonunda, böbrek zayıflamasına iyi gelen diğer hukne çeşitleri ve diğer karışımları, Kanun'un beşinci cildi yani son cildinde getirdiğini belirtiyor İbn Sina.

Şimdi sırada böbrek yetmezliği var. Bakalım böbrek yetmezliğinde bilgelerin bilgesi İbn Sina ne diyor:

Öncelikle böbrek yetmezliğinin sebeplerini sayıyor üstad, saydığı sebeplerden biri şöyle:

Damar lümeninin normalden fazla genişlemesi, damar lümeninin açılması, böbrek parankim dokusunun gevşemesi (ki bu öncül böbrek yetmezliğine özgü bir durum olarak kabul edilir), böbreğin sıkı dokusu gevşemeyle sonuçlandığında, böbreklere ulaşan filtrelenmesi gereken sıvı için filtrasyon fonksiyonu gerçekleştirilemez.

Böbrekte yetersizlik görülürken damarlarda herhangi bir sorun olmayabilir ya da böbrek yetersizken damarlar da sorunlu olabilir. Damarların sorunlu olması ve zarar görmesinden kasıt şu durumlardır:

Aşırı cimada bulunma, idrar yapıcı şeyleri aşırı kullanma, aşırı idrar yapma, öğrenmeden ya da alışkanlık edinmeden binicilik yapma. Böbreği yoranher türlü şey, böbrek yetmezliğine sebep olmuş olabilir. Uzun süre ayakta kalmak, uzak ve uzun vadeli yolculuğa çıkmak, özellikle de yaya olarak uzun yolculuğa çıktıkları takdirde böbrek yetmezliğiyle sonuçlanabilir.

Böbrekte Gaz Oluşumu

Böbrekte yığınsal ve yoğun yapıda gaz gözlemlenebilir, bu olay böbrekte gerilme meydana getirir.

Böbrek Gazının İlacı

Hasta, günlük beslenmesine dikkat etmelidir. Gaz yapıcı gıdalardan uzak durmalı. Gazı dağıtıp eriten idrar yapıcı şeyler yemeli. Mesela, sedef otu tohumu, hayıt tohumunu (hastanın mizacını göz önüne alarak) ballı su ya da şekerli gülsuyu ile karıştırıp içsinler. İlaçlara örnek

olarak; kimyon, papatya, dere otu ve sedef otunu böbreğe yaysınlar. Havlıcan yağı ve zambak yağıyla böbreği dışarıdan yağlasınlar ve bandajla sarsınlar.

Böbrek ağrısının beş ana sebebi var, sırasıyla şöyle; şişkinlik, gaz, böbrek taşı, yetmezlik ve yara.

Böbrek ağrısını yatıştırma hususunda, olabildiğince ne tohum kullan ne de uyuşturucu ilaç kullan, (yapabildiğin takdirde) sadece ılık suyla yetinmen senin için daha iyi olur.

Eğer böbrek şişkinliği böbreğin herhangi bir kısmında görülürse, süratle sertleşmeye ve taş gibi olmaya doğru ilerler, zira böbrek taşevidir.

Böbrekte şişkinlik oluşmasının sebeplerine inecek olursak, şöyle sıralayabiliriz:

1. Tüm vücutta damarların normalden fazla kanla dolması

2. Böbrek taşından kaynaklanmış olabilir. Böbrek taşı, tahribe ve böbreğin iç yüzeyini oluşturan epitel dokunun dökülmesine neden olmuş olabilir ve böylelikle şişkinlikle sonuçlanmıştır.

3. Böbrek darbe almıştır ve darbe sonucu oluşan ağrı şişkinlikle sonuçlanmıştır.

Kemeri sıkı bağlayanlarda böbrek şişkinliği sıklıkla rastlanan bir durumdur.

Eğer böbrek ağrısı, karaciğer etki etmişse ve karaciğerde ağrı meydana getirmişse, bil ki sağ böbrek sebep olmuştur.

Eğer böbrek ağrısı mesaneyi tutmuşsa bil ki şişkinlik sol böbreği vurmuştur. Eğer böbrek ağrısı hem karaciğeri hem de mesaneyi etkilemişse, her iki böbrek de şişkinliğe yakalanmıştır.

Böbrek şişkinliğinde en iyi ilaç ve hastalığa sebep olan sıvı hıltın arınmasında rol alan işlem, hukne yani lavman metodudur, tenavül ilaçlar değil. Zira hukne, ilacı varması gereken yere çabuk ulaştırır.

Böbrek gücünde zayıflık, idrarın immatür olmasına yol açıyor.

İbn Sina böbrek ülseri ya da böbrekte yara gözlenimini ele alıyor, birkaç maddesini getiriyorum:

Apse patlaması ülsere çevirmiş olabilir ya da böbrek taşı düşürülmesi ülsere sebep olmuş olabilir.

Böbrek ülserinin belli başlı belirtileri mevcut, birkaçı şöyle:

Ülser oluşmadan önce hastanın idrarı kanlı olabilir. Darbe almak böbrek ülserine yol açabilir.

İdrarın kanlı olması birçok sebepten kaynaklanabilir. Bu yüzden ayrıca teşhis yöntemi belirtiyor İbn Sina ki girmiyorum.

Böbrek ülseri olanlar, her türlü spordan uzak durmalılar. Yürüyüşten bile kaçınmalılar.

Burçak unu, ülseri her türlü iltihaptan arındırmada ve ülseri kurutmada önemli etkiye sahiptir.

Böbrek ülseri olanların beslenmesi nasıl olmalıdır? Kısaca, süt çeşitleri böbrek ülseri olanlar için bire bir. Mesela, eşek sütü, kısrak sütü ve deve sütü iyidir. Ülseri oluşturan maddenin ıslahında ve ülserin iltihaptan arınmasında etkilidir. İnek ve koyun sütü ise saymış olduğumuz sütlere göre yapışkanlık özelliği daha fazladır ve daha çok böbreği beslemektedir.

Hasta süt içtiğinde bir süre beklemesi gerekir ve süt mideye varana kadar bir başka şey yememelidir. Eğer varması gereken yere geç ulaşırsa, süte biraz tuz katsın ya da bal ve tuz süte kat hastaya içir.

Koyun sütü yaranın ağzını kapar ve birleştirir ve ayrıca böbrekleri de güçlendirir.

Hasta susadıkça süt içebilir.

Böbrek ülseri olanlar için uygun meyveler şunlar: olgunlaşmış salata, fars kavunu (Persian melon – Kharbozeh), armut, alıç, tatlı nar, ayva, elma ve hastayla uyumlu kuruyemişler; badem, antep fıstıı, fındık, çam fıstığı, Qasap hurması. Hasta kuru incir yememelidir.

Sırada böbrek taşı var.

İbn Sina konuya ilk olarak giriş yaptığında, karşı tarafa soru yöneltiyor. Soluklanmadan konuyu anlatmaya başlamıyor. Bir filozofun irdeleyici altın sorularını tahmin etmek zor olmasa gerek: 'Niçin ve nasıl'. Yani İbn Sina size şunu soruyor ve dolayısıyla bu tavrıyla da sizi konuya dahil ediyor:

Böbrek ya da mesane taşı nasıl ve niçin oluşmuştur?

Böbrekte veya mesanede taş oluşum sürecinde iki faktör rol oynar:

1. Maddenin mizacı nasıl olur da sertleşmeye ve taşlaşmaya hazır durumda olur?

2. Dışarıdan bir etken ya da madde dışı bir etken, maddenin taşlaşması için etki eder ve onu taşa çevirir.

Böbrekte ya da mesanede taş oluşumuna müsait maddeler şunlar:

1. Balgam yapıda yoğun ve kayganslı rutubetli madde.

2. Yoğun yapılı iltihapsı madde.

3. Biriken kan (nadir görülür)

Yoğun ve hazmı zor gıdalar, taş oluşumunu tetikler. Söz konusu gıdalar şöyle: Süt çeşitleri, taze peynir, bataklıkta ve ağaçlık arazide yaşayan iri yapılı kuş eti, deve eti, inek eti ve erkek keçi eti, kızartmalar, hazmı zor av hayvanı, hazmı zor balık, buğdayı kaygansı bir yapıya sahip olan ekmek (glutenden bahsediyor galiba), helim aşı, tüm kepeksiz ekmekler. Kaygansı hılt (salgı) üreten meyveler; olgunlaşmamış elma, şeftali, olgunlaşmamış şeftali, bergamot ve armut. Arındırılmamış sular da tetikliyor.

Yukarıda adları geçen gıdalar, taş olmaya müsait maddeyi üretiyor, özellikle de şu durumlarda:

Hazmedici güç, tam olarak hazmedemediğinde

Adı geçen gıdalardan çok miktarda bir defada yemek, sonuç itibariyle hazmedici güç yorgun düşer ve azalır.

Ya da yemek yeme sırasını bozmak, şöyle ki önce hazmı zor yemeği yersin sonra üstüne kolay hazmedilen gıdayı yersin.

Veyahut da mide doluyken ve tokken spor yapıp kendini yorduğunuzda.

Böbrek taşı mesane taşına göre daha yumuşak ve daha küçük olur, rengiyse daha çok kırmızıya dönüktür.

Böbrek taşına yakalanma riski yüksek olanlar şöyle:

Kilolu ve dolgun etli olanlar, böbrek taşına yakalanma riski yüksek.

Zayıf kimseler kilolu kimselere göre mesane taşına yakalanma riski yüksek.

Yaşlılar ise daha çok böbrek taşına yakalanma riski yüksektir.

Çocuklar ve gençler daha çok mesane taşına yakalanırlar. Çocuklarda ve gençlerde mesane taşının daha çok görülmesinin sebebi, maddenin dışarı çıkması için gerekli kuvvetin onlarda daha çok oluşu. Böyle olunca da, madde üst organlardan alt organlara doğru akış gösteriyor. Ancak yaşlıların böbreklerinin gücü oldukça zayıftır. Başka bir açıdansa gençler ve ergenlerde seyreltik madde görülür, yaşlılardaysa yoğun madde görülür.Seyreltik madde böbreğe nüfuz edebiliyorkan yoğun madde böbreğe nüfuz edemez.

Hipokrat der ki, böbrek taşına yakalanan yaşlılar iyileşmezler.

Bunu da bilmiş ol ki, böbrekte ya da mesanede taş oluşumunun sebebi irsi yani kalıtsal olabilir.

Böbrek taşına iyi gelen idrar yapıcı ilaçlar şöyle: Nohut suyu, yaygın kangal suyu, turp yaprağı suyu, turbun kendisi özellikle de ince ve yeşil olan; eğer hasta birkaç gün boyunca turba devam ettiği takdirde, turbun çok kuvvetli idrar yapıcı bir ilaç olduğunu görecektir.

Sırt üstü yatmak böbrek taşı hastası için iyidir.

Böbrek taşını ufaltan ilaçlarda sıra. Ancak konu epey uzadığı için pek fazla bahsetmeyceğim.

Bir takım ilaçlar, böbrek taşını ufaltmada çok etkiliyken ancak mesane taşını ufaltmada etkili değil. Bunun sebebi de mesane taşını eritmede gerekli ilacın mizacı böbrek taşına göre daha sıcak olmalı. Eğer böbrek taşında kullanılan ilaç çok sıcak mizaçlı olursa, taş oluşumunu tetikler. Bunun için orta halli bir sıcaklık olması gerekir. Ana fikir bu. İşte böbrek taşını ufaltırken mesane taşını ufaltmada pek randıman vermeyen bir ilaç da hacerü'l-yahud ya da yahudi taşı ki 'Lapis judaicus' olarak da geçer.

İbn Sina bir hekimin tavsiyesini getiriyor ki şöyle:

Yetmiş adet tane karabiberi iyice ufalt ve öğüt ve yedi hap yap ve hasta her gün bir hap yesin, böbrek taşını idrarla birlikte dışarı atacaktır.

Antep fıstığı, böbrek taşını ufaltmada çok etkilidir.

Böbrek taşı ve mesane taşı için akrep yağı ve akrep külü çok iyidir diyor İbn Sina. Ancak hazırlanışı biraz farklı.

Bir diğer ilaç da erkek keçinin kanının kurusu. Bunun da ayrıca değişik bir hazırlanışı var. İbn Sina her ikisini de açıkça açıklıyor ancak konu uzadığından sadece bahsetmekle yetiniyorum.

Yeni doğmuş civcivin çıktığı yumurtayı yakıp külünü tenavül edersen çok iyidir.

Özellikle de yeni doğmuş civcivin yumurtasını kastetmesinin asıl sebebini bilmeyi isterdim.

Bir başka acayip ilaç da şu:

Kimi hekimlerin görüşüne göre, böbrek taşının kendisi böbrek taşına ilaçtır ve hasta böbrek taşı yerse, böbrek taşını düşürür.

İbn Sina daha sonra Hekim Huneyn ve Kindi'den görüş getiriyor. Her iki hekimin de görüşü şöyle: Eğer yetişkin bir hasta, güvercin ya da horoz gübresinden iki dirhem ve iki dirhem akide şekerini (kelimenin aslı; nabat) karıştırıp yerse, ister mesane ister böbrek taşı olsun düşürür.

Kurutulmuş hamam böceği de etkilidir.

Aslında pek ayrıntıya girmek istemedim ancak önemli bir açıklamayı getirmeyi uygun gördüm. Şöyle ki böbrek taşını eriten ilaç, tek başına olmaması gerekir. Yani sadece bir bileşenden ibaret olmamalı. Üç ana bileşen işin içine giriyor, şöyle ki; evvela ilacımızın gerekli etkiyi gösterebilmesi için bileşen açısından nasıl olması gerekir? İşte o üç temel şu:

1. İlacın içerisinde, ilacı ulaşması gereken yere kadar süratle götürecek bir ilaç olmalı.

2. İlacın içerisinde, ilacı bir süre taş olan yerde tutacak başka bir ilaç olmalı.

3. İlacın içerisinde kuvvetli bir idrar yapıcı ilaç olmalı, böylece ufalan taşları defetsin ve idrarla dışarı yollasın. Ayrıca ağrıyı yatıştıracak başka bir ilaç da gereklidir.

İlk maddedeki ilaçlar şu: Biber, yarpuz ve tarçın. Geri kalan maddeleri getirmiyorum.

Böbrek taşı olanların yemeğinde; kuşkonmaz, yaygın kangal, zeytinyağlı nohut suyu, aspir yağlı nohut suyu ve zeytin yağı olması gerekir.

Böbrek burada sonlanıyor, sırada mesane var.

Her şeye güç yetiren Yaradan, yar ve yardımcıya ihtiyaç duymaksızın, insanın varlık atölyesini tüm kusurdan arı yaratmıştır. Lazım olan her şeyi gerektiği ölçüde, ne fazla ne de eksik olacak şekilde bu sistemde kararlaştırmıştır. Doğrusu O'ndan başkası tapılmaya layık değildir.

İbn Sina, mesaneyi açıklarken, Allah'ın mesaneyi yaratışındaki inceliğini dile getiriyor, şöyle ki Allah mesaneyi öyle bir ustalıkla yaratmıştır ki atık ve kullanımı olmayan sıvının azar azar idrar torbasına akmasını sağlamış ve insanın dakika başı tuvalet ihtiyacıyla meşgul olmamasını sağlamıştır.

Sonra İbn Sina mesanede gözlemlenen hastalıklardan bahsediyor, birkaçı şöyle: su-i mizaç hastalıkları, mesanenin küçülmesi ya da büyümesi, tıkanıklık, şişkinlik vesaire.

Mesane hastalıkları çoğunlukla, soğuk havalarda ve soğuk mevsimlerde kendini gösteriyor.

Sonra mesane taşı hastalığını açıklıyor İbn Sina.

Mesane taşı böbrek taşına nispetle daha büyük ve daha sert oluyor. Daha sert olmasının sebebiyse, messane taşının yerinin daha geniş olması.

Mesane taşı olan hastanın kanlı idrar yapması sıkça rastlanılan bir durum olduğundan bahsediyor İbn Sina. Sebebiyse, tahmin de edeceğiniz üzere, taşın mesaneyi tahriş etmesi. Çünkü mesane taşı daha büyükçe oluyor, bu büyüklük o dereceye varıyor ki mesane duvarında tahriş meydana getiriyor.

Birkaç ana denklemi bilirsek ve olayları tahlil ederken altyapıyı sağlam tutmuşsak ve ayrıca gelişimin nasıllığını çözmüşsek, İbn Sina'nın açıklamasına gerek duymaksızın kendiniz doğru tahminde bulunabilirsiniz. Tabii bunun için Kanun fittıb eserini birkaç kez okumak gerekir.

Bunu da bilmiş ol ki! Mesane taşı ekseriyetle kuzey bölgelerde görülüyor, özellikle de çocuklarda.

İbn Sina mesane taşı ilacının böbrek taşı ilacına göre neden daha kuvvetli olması gerektiğine dair şöyle açıklamada bulunuyor:

Öncedende bahsettiğimiz üzere, mesane taşı ilacı, böbrek taşı ilacına göre daha kuvvetli ve daha etkili olması gerekir, peki neden? Zira, mesane böbreğe göre daha soğuk mizaçlıdır. Tedavi açısından böbreğe göre daha uzak konumda yer alıyor, ilaç da daha geç imdadına yetişecektir.

Mesane ülseri olan biri, soğuk su içerken ölçülü davranmalı ve seyrek içmelidir.

İbn Sina genel olarak tohum içeren bir ilaçtan bahsediyor. Salatalık tohumu, acur tohumu, semiz otu tohumu, kereviz tohumu vesaire. Epey bir tohum adı geçiyor. Demek istediğim tohumların da tedavi de ayrı bir yeri var. İlaç, çok uzun olduğundan yalnızca bahsetmiş olalım.

Bir başka hastalık da kanın mesanede pıhtılaşması. Birkaç belirtisi şu:

Şiddetli depresyon, hastanın hali baygınlığa kadar gidebilir, hastanın eli ayağı soğuktur, kısa nefeslidir, soğuk ter döker, bulantı gibi.

Mesanede kan pıhtılaşmasının ilacı, mesane taşı ilacıyla aynıdır.

Hasta iskencübin içerse pıhtılaşmış kan çözülebilir. Eğer ada soğanı iskencübini olursa daha iyidir.

Daha sonra İbn Sina mesane sarkması ve gevşemesi hastalıklarına da değiniyor, sebepleri; rutubet, gaz, darbe ve yere düşme.

Sıcak sularda yıkanma ve denizde yüzme sarkma ve gevşeme için iyi imiş.

Sırada mesane ağrısı var.

Mesane ağrısı genelde kuzey rüzgarlarının esmesiyle kendini gösterir.

Mesanede gaz oluşumunun sebepleriyse; gaz yapıcı gıdalar, rutubet ve mesanenin doğal sıcaklığında azalma.

Böbrek ya da mesanede ağrı gözlemlenirse, asla tohumdan yapılma hap ve uyuşturucu ilaç kullanma diyor ibn Sina, zira ağrıyı şiddetlendiriyormuş. Ilık su yeterli diyor.

Kısaca mesane böyle. Sırada idrar var.

İbn Sina'nın ele aldığı ilk hastalık; idrar yanması. Ancak bir sonraki hastalığa geçiyorum o da; idrar azlığı.

İdrar azlığı sebeplerinden birkaçı şöyle:

1. Yetersiz sıvı tüketimi
2. Bedenin oldukça gözenekli ve süngersi oluşu (kastı büyük ihtimalle vücut sıkılaşmaması)
3. Aşırı ishal
4. Böbrek yetersizleşmiş olabilir ve absorbe etmesi gereken sıvıyı absorbe edemez.
5. Ya da karaciğer yetersizleşme görülebilir.

Şunu da aklından çıkarma ki ekşi tatlar hastanın zararınadır ve cima ise hastalığı şiddetlendirir.

Bir sonraki hastalıksa idrar obstrüksiyonu (ya da tıkanıklığı) ve idrar zorluğu. İbn Sina bu konuyu genişçe anlatıyor, ancak konu epey uzadığından bahsetmemek en iyisi. Ancak en kolay ilaçlardan biri şu:

Bunu da bil ki! Bir kimsede idrar tıkanıklığı görülürse ve ateşi olmazsa, her zaman ve her koşulda en iyi ilaç süttür.

Bir hekimin tavsiye ettiği bir ilacı biz de denedik ve iyi olduğunu gördük. Söz konusu ilaç şöyle: Bir kimsede idrar tıkanıklığı varsa, kristal tuzdan yapılma fitili makata bıraksın, tıkanan idrar açılacak ve idrar akacaktır.

Yine tuhaf bir ilaç, şöyle ki:

Eğer biti, idrarı tıkanan hastanın penisinden içeri gönderirlerse, idrar açılır.

Derler ki eğer yataklarda yaşayan kene benzeri böceği ki sanırsam füsafis (tahta kurusu) olsa gerek, idrarı tıkanan hastanın penisinden içeri gönderirlerse idrar yolu açılacak ve idrar akacaktır.

Sarımsak ya da soğan, hastanın penisine sürüldüğü takdirde idrar akacaktır.

Ya da bir dal safranı aynı şekilde hastanın penisinden içeri yollarlarsa idrar açılacak ve akacaktır.

Tuhaf tıp adında bir kitapçık çıkarılması gerekir. Duymuşsunuzdur, Brezilyalı doktorlar yanık tedavisinde Tilapia balığının derisini kullanarak hastalarını tedavi ediyorlar. Ama hiçbiri, böbrek taşının kendisi böbrek taşı hastalığına şifadır, tuhaf tıbbi yaklaşıma çıkmaz. Asla küçümsemiyorum, bana göre sonuç veren her şey değerlendirmeye alınmalı. Dünyada milyonlarca tip insan var, kimisi kırsal kesimde kimisi metropol şehirde yaşamakta, kimisi farklı ananelere sahip olduğundan farklı bakış açılarına sahipler. Her şeyi hesaba kattığında, izlediğin yol 'kapsayıcı' olmalı. O da basitlikte yatar. Eğer hastalanan adem evladı, kendisine yetecek şekilde en basit tıbbi tedavileri bilemez ve sen onu ilaç almaya, yığınsal parayla tedavi görmeye mecbur bırakırsan, sen sömürgecinin önde gidenisin. İşte kapitalist sistem de bu, hasta eder ilaç yapar. Sağlık netice itibariyle, erteleyemezsin. O halde uyanık olunmalı. Size sunulan her türlü gıdayı sorgulayın. Sorgulamazsak, zalim sultana sesi çıkmayan ve yaşayışına razı gelen bir zalim de biz oluruz. Bir kıssa vardır, keşke nerede geçtiği aklıma gelse. Çok önceden bir kitapta okumuştum. Allah bir kavme azap gönderir, oysa kavim içinde Allah'a ibadet edenler de bulunur. Ama azapla topluca cehennemi boylarlar. Bunun sebebiyse, o ibadet edenlerin zalim hükümdarlarına baş kaldırmayışıdır. Genel açıdan kıssa böyleydi. Zahir gerçekten çok aldatıcı. Aldatıcı zahir, inanın ki şeytanın rengi ve yüzü.

Aşağıdaki ilaç, soğuk su-i mizaçtan kaynaklanan idrar tıkanıklığı için çok iyi:

Yarım dirhem göçmen güvercin (ya da yabani güvercin) gübresini süt içen bebeğin idrarında çözsünler ve hastaya yedirsinler, idrar açılıp akacaktır.

İbn Sina şimdi Gasatir ya da Kasatir denilen enjeksiyon aletini ele alıyor. Yaklaşık iki sayfa olduğundan bahsetmiyorum. Ama enjeksiyon işlemi de hukne gibi revaçta olan işlemlerden, haberiniz olsun.

Sırada idrar kaçırma ya da üriner inkontinansı var.

İbn Sina idrar kaçırma hakkında açıklama getirdikten sonra şöyle bir çıkışta bulunuyor: Bakalım görelim bu lanet olasıca idrar neden keskin yapılı ve zarar verici olageldi?

Gıda, ilaç, yorgunluk, cima gibi sebepler etken olmuş olabilir.

Kas gevşekliği de neden olmuş olabilir.

Mesane içi yaradan da (ülser) kaynaklanmış olabilir.

İdrar kaçırma için birkaç ilaç şöyle:

İnciri zeytin yağına bulayıp yesinler.

Uzun topalağı ve günlüğü eşit ölçüde alıp öğütsünler ve aç karnına bir miskal kadar ağızlarına alsınlar.

Andız otu bu konuda seçkin ilaçlardan sayılır.

Hint yağı da çok etkilidir, ister yesinler isterse de üriner sistem organlarına sürsünler.

Her gün aç karnına bal yemek de çok etkilidir.

İncir ve zeytin yağı karışımı idrar kaçırma görülen yaşlılar için de faydalıdır.

Yatağa idrar kaçırmadan da bahsediyor İbn Sina.

Genelde çocuklarda gözlemlenen bir durum olduğundan bahsediyor İbn Sina. Zira çocukların uykusu ağır olduğundan nefes alıp verme gibi mesanede idrarını tutamayıp dışarı salıyorlar ki henüz çocuk uykudayken gerçekleşiyor olay. Çocukluk evresini atlattıktan sonra uyku da hafiflediğinden sorun ortadan kalkıyor.

Birkaç ufak tüyo veriyor İbn Sina, en kolayları şu:

Akşam yemekleri hafif olsun, böylece uykuları da hafif olmuş olur. Aşırı su içmekten kaçınsınlar ve uyumadan önce tuvalet ihtiyaçlarını gidersinler, idrarını yapsınlar.

İbn Sina yine çeşitli reçeteler sunmuş ancak getirirsek konu uzayacağından sarfınazar ediyoruz.

Ve sırada diyanites ya diyabites var. Su içtikten sonra alelacele tuvalete koşuyor, bu hastalığa yakalanan kimseler. Şöyle:

Diyanites, Yunanca bir kelime olup, insan su içtikten kısa süre sonra içtiği suyu idrar yoluyla dışarı atıyor. Yunanlılar, diyanites için ayrıca diyaskomes ve keramis de demişlerdir. Araplar ise diyabites için ‘devvare, dolab, zilk’il-kilye, zilk’il-mecaz ve maber’ tabirlerini kullanırlar.

Bu hastalığa yakalanan kimse, durmadan su içtiği halde suya doymuyor, içer içmez de idrara çıkıyor. İçtiği suyu bedeninde saklayamıyor. Yukarıdan gönderiyor aşağıdan dökülüyor.

İbn Sina daha sonra hastalığın sebebini irdeliyor. Bir tabibe göre doğanın işi ve insanda ansızın ortaya çıkıyor. Ancak İbn Sina bu görüşü kabul etmiyor. İbn Sina’ya göre asıl sebep böbrekler. Böbreklerde yetersizlik meydana gelebilir. Yetersizliğe de sebep olan etkenler, soğuk hava, karaciğer soğuması veya soğuk su içme ve sıcak su-i mizaç olabilir. Genelde sıcak su-i mizaç ya da ateşli sıcaklık etkili imiş. Bunun için de genel olarak diyabites ilacı soğukluk veren ilaçlarla tedavisi mümkün. Örnek olarak; soğuk yeşillik-sebze, rutubet veren

ve soğuk mizaçlı meyveler gibi. Ancak idrar yapıcı olmaması kastıyla. Marul ya da haşhaş yerse de sakıncası yok.

Denilene göre, üç adet yumurtayı, sirkenin içine attıklarında ve yirmi dört saat sirke içerisinde kaldıktan sonra, yumurtaları çiğ bir şekilde kafaya dikseler, faydasını göreceklerdir.

İbn Sina birçok reçete getiriyor ancak getirmiyorum. Bir ilaç da gülnar tableti. Gülnar, nar ağacı çiçeği oluyor. Tabletin içerisinde yer aldığından herhalde ismini oradan almış.

Hukne kapsamlı bir uygulama olmasına karşın hukne sıvısı basit olabiliyor. Mesela İbn Sina diyor ki: Hukne sıvısı, ayran olursa çok iyidir.

İbn Sina bir başka paragrafta diyor ki:

Diyanites hastalığı soğuk hava etkisiyle olursa, ki biz böyle bir durumla karşılaşmadık, kesinlikle susuzluk da görülür.

Bir sonraki hastalık idrar çokluğu ya da poliüri.

Birkaç ilacı şöyle:

Aç karnına rafadan yumurtayı içerse iyidir.

Sütü kaynatıp içseler (her türlü süt) iyidir. Gibi.

Kıl şeklinde idrar yapmadan da bahsediyor İbn Sina. İdrarın görünümü kıl kadar incedir. Böyle tür idrarın endişe verici olmadığını ve ciddi bir tehlike olmadığını ayrıca belirtiyor İbn Sina.

Bu bölüm de buraya kadar. Umarım bilgilendirici olmuştur. Tashih işlemleri en son aşamada gerçekleşecektir. Kontrolsüz bir çeviri oldu. Sağlıcakla kalın.